

Jaarverslag 2023

Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten

Inhoudsopgave

Voorwoord	4
Kernoverzicht	6
1. Over StiPP	7
1.1 Profiel StiPP	7
1.2 Missie, kernwaarden en werkwijze	8
1.3 Organisatiestructuur	8
2 Kerngegevens	10
2.1 Deelnemers en pensioenenuitkeringen	10
2.2 Financiële gegevens	11
3 Ontwikkelingen in 2023	13
3.1 Aangepaste pensioenregeling en de Wet toekomst pensioenen (Wtp)	13
3.2 Vaststelling risicohouding en ALM-studie	13
3.3 Verlenging contract met uitvoeringsorganisatie PGGM	14
3.4 Strategische positionering	14
3.5 Pensioenverleden	14
4 Financiële positie 2023	15
4.1 Financieel resultaat	14
4.2 Dekkingsgraad	16
4.3 Kostendekkende en feitelijke premie	17
4.4 Beleggingsresultaten van de levenscyclus	18
5 Ontwikkelingen in de deelnemerspopulatie	20
6 Beleggingsbeleid en vermogensbeheer	21
6.1 Strategische beleggingsportefeuilles	21
6.2 Uitkeringenportefeuille en reserveportefeuille	23
6.3 Maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB) en Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR)	23
6.4 Z-score en performancetoets	27
6.5 Beleggingskosten	28
6.6 Benchmarktonderzoek beleggingskosten	30
6.7 Oordeel bestuur over de beleggingskosten	31
7 Communicatie	32
7.1 Communicatie in 2023	32
7.2 Contact met StiPP	32
7.3 Klachten en geschillen	32
8 Handhaving van de verplichtstelling	34
8.1 Handhavingsactiviteiten in 2023	34
8.2 Geen premie, wel recht	34
8.3 Kosten en opbrengsten van handhaving	34
9 Uitbesteding van werkzaamheden	36
9.1 Uitbestedingsbeleid	36
9.2 Uitvoeringskosten	37
9.3 Toelichting uitvoeringskosten	38
9.4 Benchmark uitvoeringskosten pensioenadministratie	38
9.5 Oordeel bestuur over uitvoeringskosten	39
10 Risicomanagement	40
10.1 Algemeen	40

11	Corporate governance	43
11.1	Integriteitsbeleid	43
11.2	Compliance officer en naleving gedragscode & insidersregeling	43
11.3	Naleving Gedragslijn Verwerking Persoonsgegevens Pensioenfondsen	44
11.4	Naleving Code Pensioenfondsen	44
11.5	Gerapporteerde afwijkingen van de Code	45
11.6	Geschiktheid, deskundigheid en opleidingen	46
11.7	Vergoedingen voor beleidsbepalers	46
11.8	Incidenten en datalekken	47
11.9	Meldingen conform artikel 96 Pensioenwet	47
12	Belangrijke gebeurtenissen na balansdatum	48
13	StiPP in 2024	49
14	Toezicht en verantwoording	50
14.1	Externe toezichthouders DNB & AFM	50
14.2	Toezihtsverslag niet-uitvoerend bestuur	50
14.3	Verslag van het verantwoordingsorgaan	54
14.4	Reactie algemeen bestuur op het verslag van het verantwoordingsorgaan	57
15	Jaarrekening	58
15.1	Balans per 31 december	58
15.2	Staat van baten en lasten	59
15.3	Kasstroomoverzicht	60
15.4	Algemene toelichting	61
15.5	Toelichting op de balans	71
15.6	Toelichting op de staat van baten en lasten	92
15.7	Statutaire regeling omtrent bestemming van baten en lasten	98
15.8	Ondertekening bestuur voor akkoord	99
16	Actuariële verklaring	100
17	Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	102
18	Bijlagen	112
18.1	Samenstelling bestuur, auditcommissie en sleutelfunctiehouders	112
18.2	Diversiteit, benoemingen, zittingsduur algemeen bestuur	113
18.3	Nevenfuncties bestuursleden	113
18.4	Uitbestedingspartijen en adviseurs	115
18.5	Annex IV: Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR)	116

Voorwoord

Geachte lezer,

Dit is het jaarverslag 2023 van StiPP. In dit verslag legt het bestuur verantwoording af over het boekjaar. In 2023 zijn sociale partners voortvarend gestart met de gesprekken over een nieuwe pensioenregeling. Eind 2023 bereikten zij een akkoord over de pensioenpremie en de premieverdeling tussen werkgevers en werknemers. Voor StiPP betekent dit een grote stap naar de nieuwe pensioenregeling. De nieuwe pensioenregeling van StiPP is een flexibele premieregeling. In 2024 werken sociale partners en StiPP de nieuwe pensioenregeling verder uit. StiPP streeft ernaar per 1 januari 2026 over te gaan.

StiPP heeft alle administratieve werkzaamheden, naar volle tevredenheid, uitbesteed aan (pensioen) uitvoeringsorganisatie PGGM. Het contract met PGGM is verlengd tot 1 januari 2029. De verlenging van het contract zorgt voor een verdere verbetering van een kostenefficiënte en vereenvoudigde uitvoering én het toekomstbestendig maken van de administratieve uitvoering. Onderdeel hiervan is een vernieuwing van het administratieplatform in 2025.

In 2023 heeft StiPP verdere stappen gezet in het verduurzamen van de beleggingsportefeuille. Dit deed het fonds door de beleggingen in aandelen opkomende markten te beperken tot fondsen met hogere MVB-ambities. Ook heeft StiPP het beleid ten aanzien van controversiële landen verder ontwikkeld. Verder is StiPP begonnen met het verder in kaart brengen van duurzaamheidsrisico's en is beleid op het gebied van biodiversiteit ontwikkeld. Op deze punten wil het fonds de komende jaren het beleid verder ontwikkelen.

Het bestuur bedankt iedereen die in 2023 heeft bijgedragen aan de uitvoering van de StiPP-pensioenregeling. In het bijzonder dank aan Michal Toledano: zij is per 31 december 2023 teruggetreden als bestuurslid en opgevolgd door Jacqueline Verhulst.

Namens het bestuur,
Erwin Bosman, onafhankelijk voorzitter
Zeist, 20 juni 2024

>> ondertekening op de volgende pagina <<

E.H.W. Bosman, voorzitter

R.H.H. Ganzeboom

C. van Kleef-van Driel

L. van Pol

M. de Boer-Spoelstra

J.C. de Planque

P.G.H. Rinkes

P.J. Schellekens

J.G. Seffinga

J.L. Verhulst

Kernoverzicht

1. Over StiPP

1.1 Profiel StiPP

Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten (StiPP) is een verplicht gesteld bedrijfstakpensioenfonds dat de pensioenregelingen uitvoert in de uitzend- en detachingsbranche.

Beschikbare-premieregeling

Sociale partners bepalen de pensioenregeling van StiPP. Sinds 2008 is dit een beschikbare-premieregeling die StiPP uitvoert in een basis- en plusvariant. De premie in de Basisregeling is 8,0% van de pensioengrondslag en voorziet in een aanvullende oudedagsvoorziening. Als de deelnemer 52 weken heeft gewerkt gaat hij over naar de Plusregeling. De premie in de Plusregeling is 12% van de pensioengrondslag.

De Plusregeling is uitgebreider dan de Basisregeling. Zo is er een verzekering voor premievrije deelneming bij arbeidsongeschiktheid en een nabestaandenpensioen op risicobasis voor actieve deelnemers. Met een samenlevingscontract onder voorwaarden kunnen nabestaanden van overleden deelnemers in aanmerking komen voor nabestaandenpensioen.

Uitkeringsregeling

Voor beide regelingen wordt het aanwezige pensioenkapitaal op de pensioendatum omgezet in een levenslange uitkering. StiPP geeft de deelnemers minstens zes maanden van tevoren informatie over de keuzemogelijkheden op de pensioendatum, zoals de keuze voor de aankoop van een stabiel of van een variabel pensioen. StiPP biedt pensioengerechtigde deelnemers een nominale pensioenuitkering die het fonds in eigen beheer uitvoert. Een variabel pensioen kan buiten StiPP worden aangekocht. Het fonds faciliteert deze mogelijkheid.

Kenmerken uitzendbranche en StiPP

De uitzendbranche bestaat uit een groot aantal werknemers en veel ondernemingen. Bij StiPP staan 1,3 miljoen (gewezen) deelnemers ingeschreven en zijn bijna zesduizend bedrijven aangesloten. In de uitzendbranche werken veel (vooral jonge) mensen op deeltijdbasis in vaak korte dienstverbanden. Hierdoor is er veel verloop onder de deelnemers van StiPP en blijven de meeste pensioenkapitalen onder de wettelijke afkoopgrens voor kleine pensioenen.

StiPP stelt kostenbeheersing als prioriteit en streeft ernaar elke euro zo veel mogelijk te besteden aan de pensioenopbouw van de deelnemers.

1.2 Missie, kernwaarden en werkwijze

Missie

StiPP regelt het pensioen voor uitzendkrachten en gedetacheerden.

Kernwaarden

Betrouwbaar

Werkgevers en deelnemers betalen de pensioenpremie. De deelnemers ontvangen het juiste pensioen. Hierop kan iedereen vertrouwen.

Kostenbewust

Elke euro premie die StiPP ontvangt, wordt zo veel mogelijk besteed aan het opbouwen van pensioen.

Duurzaam

De beleggingen van StiPP dragen bij aan een duurzame samenleving.

Digitaal

StiPP communiceert digitaal en in meerdere talen. Werkgevers en deelnemers kunnen zelf hun pensioenzaken online regelen. Op het moment dat het nodig is, biedt StiPP hulp via verschillende kanalen.

Werkwijze

StiPP werkt transparant, zorgvuldig en efficiënt en richt zich op lage kosten en eenvoud.

1.3 Organisatiestructuur

Algemeen bestuur

StiPP heeft een omgekeerd gemengd bestuur: de uitvoerende bestuurders zijn onafhankelijk, de niet-uitvoerende bestuurders zijn vertegenwoordigers van de werkgeversorganisaties, werknemersorganisaties en pensioengerechtigden.

Het algemeen bestuur bestaat in totaal uit tien leden:

- drie uitvoerende bestuursleden (het uitvoerend bestuur);
- zeven niet-uitvoerende bestuursleden (het niet-uitvoerend bestuur), waarvan:
 - één onafhankelijk voorzitter;
 - drie leden namens werkgeversorganisaties;
 - twee leden namens werknemersorganisaties;
 - één lid namens pensioengerechtigden.

Het algemeen bestuur is eindverantwoordelijk voor alles wat er door of namens StiPP gebeurt. De samenstelling en het onderscheid in bevoegdheden van het uitvoerend en het niet-uitvoerend bestuur zijn uitgewerkt in de statuten van het fonds en in het bestuursreglement.

Verantwoordingsorgaan

Het algemeen bestuur legt verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan over het beleid en de wijze waarop het is uitgevoerd. Het verantwoordingsorgaan bestaat uit zeven leden:

- vier leden namens werknemersorganisaties;
- één lid namens de pensioengerechtigden;
- twee leden namens werkgeversorganisaties.

De bevoegdheden, werkwijze en samenstelling van het verantwoordingsorgaan zijn uitgewerkt in de statuten van het fonds en in het reglement van het verantwoordingsorgaan.

Sleutelfunctiehouders

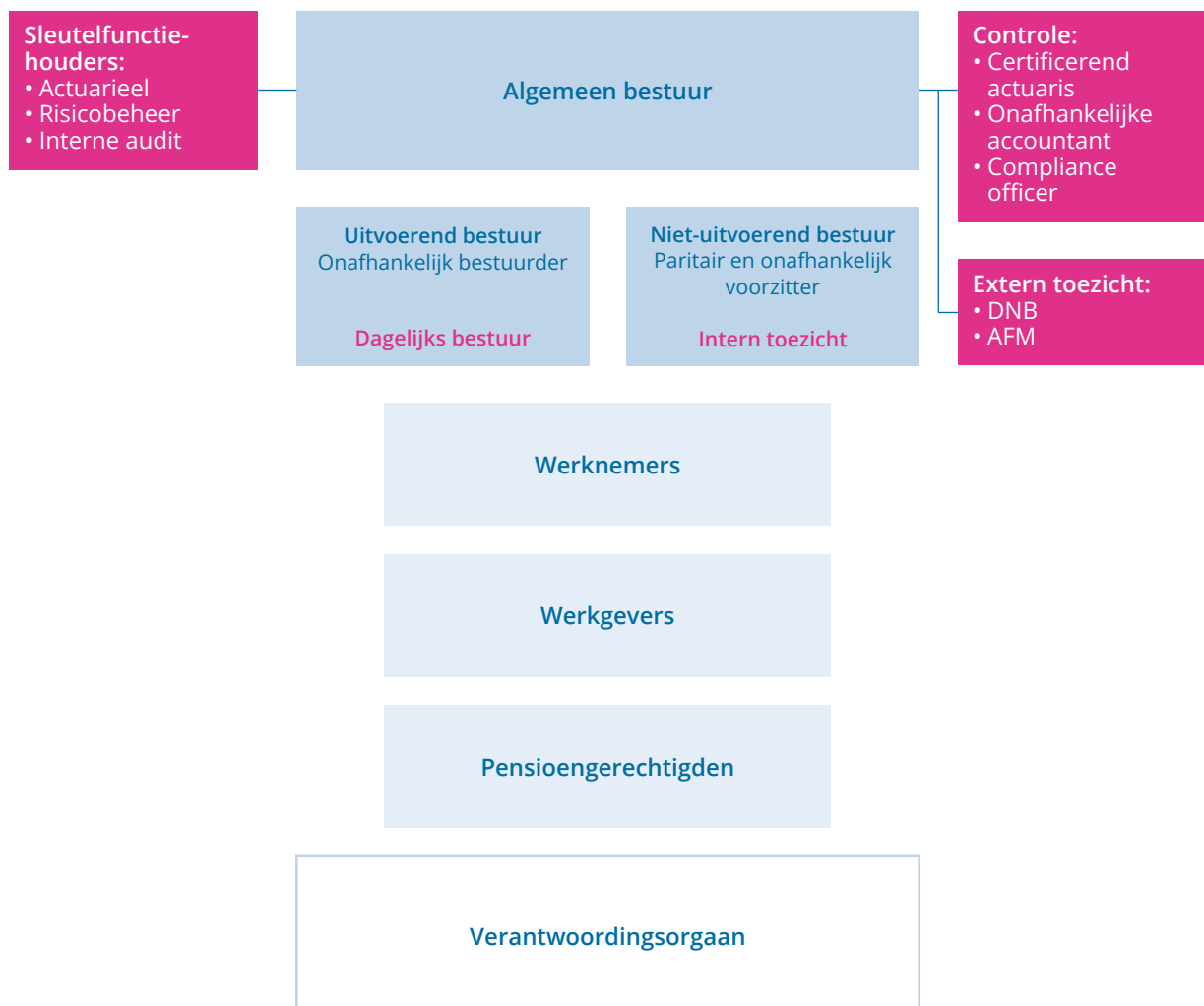
Het fonds heeft drie (verplichte) sleutelfuncties, namelijk de risicobeheerfunctie, de interne auditfunctie en de actuariële functie. Deze sleutelfuncties dragen bij aan de beheerste en integere bedrijfsvoering van het fonds en hebben functiehouders. De taken en verantwoordelijkheden van de sleutelfunctiehouders zijn uitgewerkt in het reglement sleutelfuncties.

Controle

Naast bovenstaande interne fondsfuncties zijn er andere functies. De onafhankelijke accountant en de certificerend actuaire controleren de jaarrekening van het pensioenfonds. De compliance officer volgt en bewaakt de naleving van de gedragscode en de integere bedrijfsvoering.

Extern toezicht

StiPP valt volgens de Pensioenwet en de Wet financieel toezicht onder (extern) toezicht van De Nederlandsche Bank (DNB) en de Autoriteit Financiële Markten (AFM). DNB houdt prudentieel toezicht om de solvabiliteit en de financiële positie van het fonds te bewaken. De AFM houdt gedragstoezicht ten aanzien van een duidelijke en eerlijke informatievoorziening aan de deelnemers van het fonds.

2 Kerngegevens

2.1 Deelnemers en pensioenuitkeringen

Aantallen ¹	2023	2022	2021	2020	2019
Werkgevers	5.962	6.075	5.844	6.099	6.006
Vrijgestelde werkgevers	156	161	155	175	
Deelnemers	506.746	432.328	299.949	321.532	361.836
Gewezen deelnemers	782.463	726.760	758.147	840.994	870.351
Ingegane ouderdompensioenen	7.144	5.974	4.993	3.756	2.776
Ingegane partnerpensioenen	878	819	715	616	536
Ingegane wezenpensioenen	83	72	55	39	25
Niet-opgenomen ² pensioenen					
• Ouderdompensioen	7.731	6.778	5.231	5.111	
• Nabestaandenpensioen	1.061	1.351	1.135	935	
Totaal aantal deelnemers en pensioengerechtigden	1.306.106	1.174.082	1.070.225	1.172.983	1.235.524
Afgekochte ouderdompensioenen op pensioeningangsdatum	6.147	5.291	5.689	4.683	3.017
Afgekochte nabestaandenpensioenen	2.527	1.242	1.552	2.087	1.473
Afgekochte kleine pensioenkapitalen voor pensioeningangsdatum	835	1.114	2.007	16.994	85.050
Automatische inkomende waardeoverdracht kleine pensioenen voor pensioeningangsdatum (in duizenden euro's) ³	101.650	86.503	53.053	51.639	16.597
Automatische uitgaande waardeoverdracht kleine pensioenen voor pensioeningangsdatum (in duizenden euro's)	137.655	207.600	230.843	158.557	58.742
Vervallen heel kleine pensioenen ⁴	25.148	40.805	26.573	34.922	137.669

¹ Aantallen zijn in eenheden, tenzij anders vermeld. Bedragen zijn in € 1.000.

² Dit betreft pensioenen waarvoor bij StiPP onvoldoende persoonlijke gegevens bekend zijn om tot uitkering over te gaan.

³ Vanaf 2019 is de Wet waardeoverdracht klein pensioen van kracht. Hierdoor is het mogelijk om kleine pensioenen (in 2023 < € 594,89 bruto-aanspraak per jaar) automatisch over te dragen naar de nieuwe pensioenuitvoerder van de gewezen deelnemer. StiPP maakt gebruik van deze wetgeving.

⁴ Vanaf 1 januari 2019 vervallen nieuwe heel kleine pensioenen (< € 2 pensioenaanspraak per jaar).

2.2 Financiële gegevens

(Bedragen in € 1.000.000, tenzij anders aangegeven)

	2023	2022	2021	2020	2019
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers	2.580	1.932	2.103	1.953	1.826
Voorziening pensioen-verplichtingen voor risico fonds	184	147	162	145	106
Stichtingskapitaal en reserves;	338	253	263	235	196
Waarvan:					
• Vereist eigen vermogen	81	57	68	72	62
• Algemene reserve	257	196	195	163	134

Beleggingen	2023	2022	2021	2020	2019
Belegd vermogen	2.944	2.226	2.444	2.267	2.024
Beleggingsrendement gehele fonds in %	11,1%	-17,1%	7,0%	4,9%	12,8%
Z-score ⁵ (getal)	0,15	-0,60	0,25	0,31	0,04
Performancetoets ⁶ (getal)	1,35	1,23	1,55	1,60	1,58
Totale beleggingskosten in % van gemiddeld belegd vermogen	0,29%	0,27%	0,26%	0,36%	0,43%
Totale beheerkosten ⁷ in % van gemiddeld belegd vermogen	0,20%	0,21%	0,21%	0,24%	0,31%
Totale transactiekosten in % van gemiddeld belegd vermogen	0,09%	0,06%	0,05%	0,12%	0,12%

Dekkingsgraad en premie	2023	2022	2021	2020	2019
Beleidsdekkingsgraad in %	112,2%	112,3%	110,7%	110,7%	109,8%
Actuele dekkingsgraad in %	112,2%	112,2%	111,6%	111,2%	110,2%
Feitelijke premie	582	385	281	297	298
Kostendekkende premie	547	362	266	285	281

Uitvoeringskosten	2023	2022	2021	2020	2019
Pensioenuitvoeringskosten	19	16	16	17	16
Uitvoeringskosten per deelnemer (actieven + pensioengerechtigden) in €	35,96	35,36	51,02	50,83	44,71
Uitvoeringskosten per deelnemer (alle) in €	14,42	13,47	14,88	14,39	13,27

⁵ De z-score is de score die wordt gehanteerd om het rendement (de performance) van het pensioenfonds te vergelijken met de benchmark. Deze score wordt vervolgens gebruikt om de performancetoets te kunnen uitvoeren. Zie ook paragraaf 6.4.

⁶ Het vermelde getal van de performancetoets is inclusief de opslag van 1,28 conform artikel 5 VBB.

⁷ Directe en indirecte beheerkosten. Zie paragraaf 6.5 voor nadere toelichting.

Pensioenuitkeringen	2023	2022	2021	2020	2019
Pensioenuitkeringen	8	7	6	5	4
Uitkeringen afkoop klein pensioen	13	12	16	24	58

Pensioenuitkeringen	2023	2022	2021	2020	2019
Pensioenuitkeringen	8	7	6	5	4
Uitkeringen afkoop klein pensioen	13	12	16	24	58

Waardeoverdrachten en vervallen pensioenen	2023	2022	2021	2020	2019
Automatische inkomende waardeoverdrachten klein pensioen	122	182	132	85	31
Automatische uitgaande waardeoverdrachten klein pensioen	-151	-271	-319	-238	-64
Vervallen heel kleine pensioenen ⁸	0,3	0,7	0,5	0,5	1,0

⁸ De bedragen van zijn afgerond naar beneden: in 2023 was het € 323.000, in 2022 € 719.000.

3 Ontwikkelingen in 2023

3.1 Aangepaste pensioenregeling en de Wet toekomst pensioenen (Wtp)

Met ingang van 1 januari 2023 is de premie in de Basisregeling 8% van de pensioengrondslag. Hiervoor bedroeg de premie 2,6% van het salaris. Door deze verandering is de pensioeninleg voor deelnemers van de Basisregeling verhoogd van 4,2% naar 7,3% van de pensioengrondslag. Per 1 juli 2023 is de pensioeninleg voor deelnemers van deze regeling verder verhoogd van 7,3% naar 7,4%. De pensioeninleg komt direct in de individuele pensioenpotjes van de deelnemers terecht.

In mei 2023 heeft de Eerste Kamer de Wtp aangenomen. De Wtp ging in op 1 juli 2023. Pensioenfondsen, waaronder StiPP, hebben tot 2028 om over te stappen naar een nieuwe pensioenregeling die voldoet aan de vereisten van de Wtp. StiPP voert al een premieregeling uit, maar ook de pensioenregeling van het fonds zal worden aangepast. Dit betekent dat werknemers in de uitzend- en detachingsbranche een nieuwe pensioenregeling krijgen.

Sociale partners werden het eind 2023 eens over de pensioenpremie en de premieverdeling tussen werkgevers en werknemers. Voor StiPP betekent dit een grote stap naar de nieuwe pensioenregeling. De nieuwe pensioenregeling van StiPP is een flexibele premieregeling. Werknemers blijven hiermee op dezelfde manier pensioen opbouwen. Wel worden de Basis- en Plusregelingen vervangen door één nieuwe pensioenregeling, waarin alle uitzendkrachten vanaf de eerste dag pensioen opbouwen. Begin 2024 werken sociale partners en StiPP de nieuwe pensioenregeling verder uit. Ook stellen sociale partners het verplichte transitieplan op. Hierin staat hoe de regeling er in detail komt uit te zien en hoe de overgang van de oude naar de nieuwe regeling zal gaan.

StiPP streeft ernaar per 1 januari 2026 over te gaan naar de nieuwe regeling. In 2023 is er nog harder gewerkt aan de voorbereidingen voor alle aspecten die van belang zijn voor de uitvoering van een pensioenregeling en voor de overgang naar de Wtp. Dit zijn zaken als de inhoud van de pensioenregeling, de IT-omgeving van het pensioen- en vermogensbeheer, invaren en premiecompensatie, transitie-effecten, de financiële opzet van het fonds en de communicatie met alle belanghebbenden. In meerdere sessies heeft het bestuur zich hierover uitgebreid geïnformeerd. In 2024 wordt dit intensief vervolgd, waarin de nadruk meer op oordeels- en besluitvorming rond de Wtp komt te liggen. Alles is gericht op uitvoering van de nieuwe pensioenregeling vanaf 2026.

Bij de eerdere behandeling van de Wtp in de Tweede Kamer is een amendement aangenomen, dat direct zou ingaan bij de inwerkingtreding van de Wtp. Dit amendement heeft betrekking op het vervallen van de wachttijd. Dit betekent dat een deelnemer bij StiPP vanaf 1 juli 2023 vanaf de eerste werkdag direct pensioen opbouwt. Met ingang van 1 januari 2024 is daarnaast de toetredingsleeftijd verlaagd van 21 jaar naar 18 jaar. Dit betekent dat deelnemers vanaf 18 jaar starten met pensioen opbouwen bij StiPP. Naar verwachting leidt dit tot een aanzienlijke stijging van het aantal – jonge – actieve deelnemers bij StiPP. De stijging van het aantal deelnemers door het afschaffen van de wachttijd is eind 2023 al duidelijk zichtbaar.

3.2 Vaststelling risicohouding en ALM-studie

Na het risicobereidheid- of preferentieonderzoek (RPO) in 2022 heeft StiPP vervolgstappen gezet en in 2023 verder onderzoek gedaan. Daarbij zijn bijzondere deelnemerskenmerken bestudeerd en is een vergelijkende analyse met voorgaande RPO's opgesteld. Ook is een benchmarkstudie uitgevoerd onder premiepensioeninstellingen (PPI's) die, net zoals StiPP, premieregelingen uitvoeren.

De belangrijkste conclusies van het onderzoek waren de volgende: de risicohouding en het draagvlak van de deelnemers en pensioengerechtigden van StiPP liggen nog steeds onder het 'risicomarktgemiddelde' en blijken goed aan te sluiten bij de huidige levenscyclus-beleggingsstrategie die StiPP voert. Wel is er sprake van een toenemende risicohouding in vergelijking met voorgaande onderzoeken. Bovendien is de spreiding in uitkomsten groot; er zijn veel deelnemers die graag risico nemen en er zijn veel deelnemers die vooral risicomijdend zijn. Uit de benchmarkstudie bleek ook dat de gemiddelde risicohouding bij StiPP ver onder het marktgemiddelde ligt.

Het bestuur besloot daarom de risicohouding aan te passen en een wat offensievere beleggingsstrategie voor de opbouwfase in een ALM-studie te onderzoeken. Op basis van de uitkomsten van de ALM-studie heeft het bestuur gekozen voor een aanpassing van de levenscyclus-beleggingsstrategie. Ten eerste door een hogere weging van zakelijke waarden voor de jongere leeftijdsgroepen (80% in plaats van 70%) door te voeren. Ten tweede door de afbouw naar een lager risicoprofiel later aan te vangen; van twintig naar vijftien jaar vóór de pensioengerechtigde leeftijd van de deelnemers.

De implementatie van de nieuwe levenscyclus-beleggingsstrategie voor de opbouwfase met effect voor zowel vermogensbeheer- als pensioenadministratieprocessen, inclusief de communicatie hierover, staat gepland voor 2025.

3.3 Verlenging contract met uitvoeringsorganisatie PGGM

StiPP heeft alle administratieve werkzaamheden uitbesteed aan (pensioen)uitvoeringsorganisatie (PUO) PGGM. Sinds 1 juli 2022 is er een vernieuwd contract tussen StiPP en PGGM van kracht, waarmee de samenwerking tussen beide partijen in de komende jaren is verzekerd. StiPP is zeer tevreden over de administratieve uitvoering van PGGM. PGGM maakt hierbij gebruik van een administratieplatform van Visma Idella. In 2025 zal er een geheel nieuw platform in gebruik worden genomen. Dit is noodzakelijk om de pensioenen toekomstbestendig (onder de Wtp) te kunnen blijven administreren. Mede door de ontwikkelingen rond het nieuwe administratieplatform zijn PGGM en StiPP met elkaar in gesprek gegaan om het contract nogmaals te verlengen. Deze gesprekken hebben ertoe geleid dat het contract in 2023 is verlengd tot 1 januari 2029. De verlenging van het contract zorgt naar verwachting voor een verdere verbetering van een kostenefficiënte en vereenvoudigde uitvoering én het toekomstbestendig maken van de pensioenuitvoering.

3.4 Strategische positionering

In 2023 startte StiPP ook een traject om de strategische positionering van het fonds te versterken, onder andere door meer visuele communicatie in te zetten. In het laatste kwartaal van 2023 organiseerde het bestuur een aantal sessies over de merkidentiteit en strategische positionering van het fonds. Deze positionering wordt in 2024 verder uitgewerkt en toegepast. Zie hiervoor ook hoofdstuk 13 'StiPP in 2024'.

3.5 Pensioenverleden

In 2023 voerde StiPP controles uit op het pensioenverleden van deelnemers. Gecontroleerd werd of deelnemers waren aangemeld in de juiste pensioenregeling van StiPP (de Basisregeling of de Plusregeling). De controles hebben geleid tot enige commotie bij aangesloten werkgevers, ophef in de uitzend- en detacheringsbranche en publiciteit vanuit de branche. De onrust kende verschillende oorzaken, zoals hoge opgelegde ambtshalve nota's en boetes aan aangesloten werkgevers. Ook waren er vragen over de controlewerkwijzen van StiPP. Het fonds reageerde hierop door de controles voor korte tijd stop te zetten, zodat in overleg vervolgstappen konden worden bepaald. De communicatie over de controles is uitgebreid en aangescherpt en de gecontroleerde werkgevers zijn individueel begeleid. Het controleproces wordt in 2024 naar aanleiding van de ervaringen in 2023 aangepast. De opwinding in de branche is als gevolg hiervan grotendeels weggenomen.

4 Financiële positie 2023

4.1 Financieel resultaat

StiPP behaalde in 2023 een positief resultaat van € 85,6 miljoen (2022: - € 10,0 miljoen).

In onderstaande actuariële analyse staat een nadere toelichting op het behaalde resultaat.

Resultaat in € 1.000	2023	2022
Beleggingen en wijziging rentetermijnstructuur	19.494	-40.869
Premies	54.206	23.572
Kosten	2.477	3.357
Uitkeringen en afkopen	-284	8
Resultaat op overlijden	7.643	5.124
Resultaat op arbeidsongeschiktheid	791	382
Wijziging actuariële grondslagen	-	-634
Pensionering	1.157	-1.800
Andere oorzaken	110	863
Totaal resultaat	85.594	-9.997

Beleggingen en wijzigingen rentetermijnstructuur

Op de beleggingen is in 2023 een positief resultaat behaald van € 19,5 miljoen (2022: - € 40,9 miljoen). Dit komt vooral door de combinatie van de beleggingsrendementen en de wijzigingen in de rentetermijnstructuur⁹.

Premies

Het resultaat op premies bedraagt € 54,2 miljoen in 2023 (2022: € 23,6 miljoen). Dit resultaat ontstaat als de ontvangen premie hoger is dan de som van de benodigde premie voor pensioenopbouw, de premies voor risicoverzekeringen en de opslag ter dekking van de uitvoeringskosten. Ten opzichte van 2022 is het resultaat op premies meer dan verdubbeld. Door de verhoging van de doorsneepremie in de Basisregeling naar 8% van de pensioengrondslag en door het vervallen van de wachttijd is de ontvangen premie fors gestegen. Bovendien zijn per 1 januari 2023 de kostenopslag in de premie (van 4,9% naar 3,6%) en de opslag voor de algemene risico's (van 3,9% naar 2,8%) verlaagd. Hierdoor is het premieresultaat aanzienlijk gestegen.

Kosten

Het resultaat op kosten is € 2,5 miljoen in 2023 (2022: € 3,4 miljoen). Het resultaat op kosten is het verschil tussen de in de premie opgenomen opslag voor directe kosten (€ 21,0 miljoen) plus de vrijval voor kosten uit de technische voorziening (€ 0,3 miljoen), en de werkelijke uitvoeringskosten (€ 18,8 miljoen).

Overlijden

Het resultaat op overlijden bedraagt € 7,6 miljoen in 2023 (2022: € 5,1 miljoen). Dit resultaat bestaat uit het resultaat op langlevens en het resultaat op kortlevens. Het resultaat op langlevens is € 95 duizend (2022: € 50 duizend). Dit betekent dat de werkelijke sterfte onder de deelnemers hoger was dan in de actuariële grondslagen van het fonds werd verondersteld. Het resultaat op kortlevens bedraagt 7,5 miljoen (2022: € 5,1 miljoen). Dit is ten opzichte van 2022 verder gestegen. Dit is het gevolg van vrijgevallens pensioenen door de afwezigheid van een partner (resultaat € 4,9 miljoen). Ook zijn er minder nabestaandenpensioenen ingegaan dan op basis van de grondslagen werd verwacht (resultaat € 2,6 miljoen).

⁹ Vanaf 1 januari 2023 is de rentetermijnstructuur door DNB gebaseerd op nieuwe UFR-parameters. DNB heeft hiermee het advies van de Commissie Parameters gevolgd. Het eenmalige effect van deze aanpassing betrof voor StiPP een toename van de technische voorziening voor risico fonds met € 6,6 miljoen.

Arbeidsongeschiktheid

In 2023 is een resultaat van € 0,8 miljoen behaald op arbeidsongeschiktheid (2022: € 0,4 miljoen). Dit is onder meer een gevolg van revalidaties, overlijdens en pensioneringen (resultaat € 0,7 miljoen). Daarnaast is het benodigde bedrag voor nieuwe toekenningen (inclusief terugwerkende kracht) lager dan het beschikbare bedrag, wat resulteert in een licht positief saldo van € 0,1 miljoen.

Actuariële grondslagen, pensionering en andere oorzaken

In 2023 is er geen wijziging van de actuariële grondslagen toegepast.

Het resultaat op pensioneringen is gestegen van - € 1,8 miljoen in 2022 tot € 1,2 miljoen in 2023. Bij het inkopen van pensioen is in 2023 een bufferopslag toegepast van 5,6% tegen 6,1% in 2022. Daarnaast wordt bij de inkoopfactoren rekening gehouden met de zuivere swapcurve (dus zonder UFR) per maandeinde, één maand voorafgaand aan de betreffende pensioneringsmaand. De toename van de technische voorziening risico fonds is gebaseerd op de hogere rentetermijnstructuur (inclusief UFR) per 31 december 2022. De rente in 2023 is - met uitzondering van de maanden februari, augustus, september en oktober - gedaald ten opzichte van 31 december 2022.

Ten aanzien van andere oorzaken, werden door timingsverschillen kleine en tijdelijke administratieve resultaten geboekt bij waardeoverdrachten van - € 184 duizend. Het belangrijkste resultaat in deze categorie werd geboekt op het vervallen van heel kleine pensioenen van € 312 duizend. Wat betreft mutaties en correcties, als ook overige baten en lasten zijn er geen bijzonderheden te vermelden.

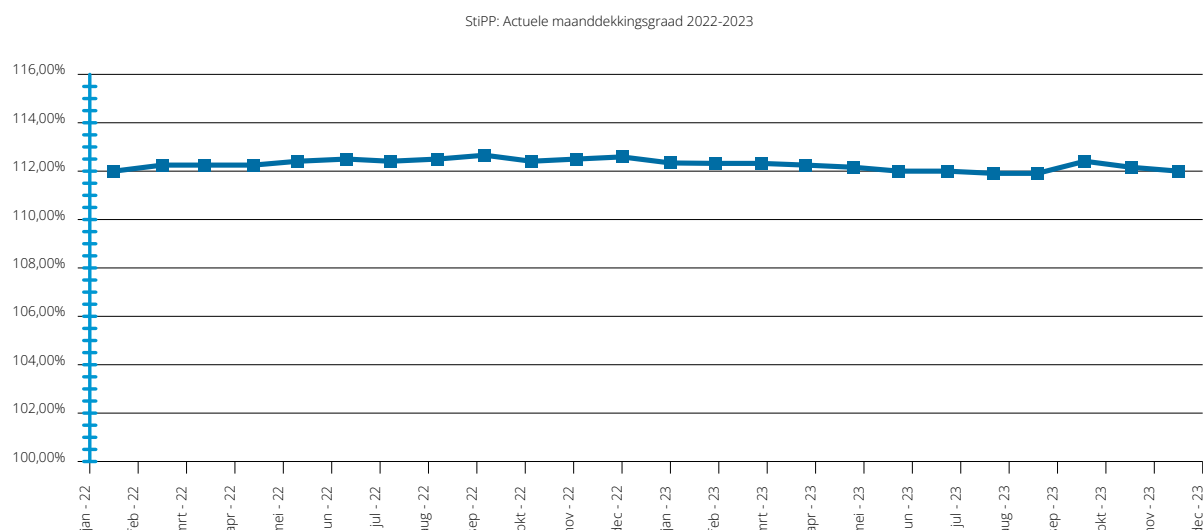
4.2 Dekkingsgraad

De dekkingsgraden van een pensioenfonds weerspiegelen de financiële positie van het fonds. Omdat StiPP in de opbouwfase beschikbare-premieregelingen uitvoert, zijn er tot het moment van pensionering weinig financiële risico's voor het pensioenfonds. De financiële positie van het fonds loopt het meeste risico in de uitkeringsfase. In deze fase moet StiPP in staat zijn de pensioengerechtigden levenslang uitkeringen te betalen.

Voor StiPP zijn daarom twee dekkingsgraden van belang:

1. De dekkingsgraad die betrekking heeft op de technische voorzieningen die voor risico van het fonds zijn. Deze dekkingsgraad geeft de verhouding aan waarin het pensioenfonds de verplichtingen kan nakomen, waar het zelf de financiële risico's voor draagt. Dit gaat voor het grootste deel om pensioenuitkeringen en risicoverzekeringen. Per 31 december 2023 is deze dekkingsgraad 245,5% (2022: 239,6%).
2. De dekkingsgraad die betrekking heeft op het pensioenfonds als geheel. Hierbij wordt de som van de technische voorzieningen van het fonds (dus zowel de voorzieningen voor risico van het fonds als de voorzieningen voor risico van de deelnemers) afgezet tegen het totale vermogen van het fonds. Deze dekkingsgraad bedraagt 112,2% per 31 december 2023 (2022: 112,2%). Dit is de actuele dekkingsgraad. Het twaalf maandelijks gemiddelde van deze dekkingsgraad is de zogenoemde beleidsdekkingsgraad; deze bedraagt 112,2% (2022: 112,3%).

De beleidsdekkingsgraad bevindt zich ruim boven het vereiste niveau van 102,9% (2022: 102,7%). De financiële positie van het fonds is dus goed: er is sprake van een vermogenoverschot. De positie is ook zeer stabiel: de dekkingsgraad heeft feitelijk de laatste twee jaar niet bewogen. Dit is zichtbaar in onderstaande grafiek.

Er is nog een derde dekkingsgraad, de reële dekkingsgraad. De reële dekkingsgraad geeft de verhouding weer tussen de beleidsdekkingsgraad en de vereiste beleidsdekkingsgraad die nodig is voor toekomstbestendige toeslagverlening ter hoogte van de verwachte prijsinflatie. De verwachte prijsinflatie wordt elk kwartaal door DNB gepubliceerd. De contante waarde van de toekomstige toeslagverlening wordt vastgesteld op basis van de wettelijk voorgeschreven rentevoet van 5,2%. Een reële dekkingsgraad van 100% houdt in dat een fonds - op basis van de aanwezige beleidsdekkingsgraad - de prijsinflatie naar verwachting volledig kan waarmaken, gegeven de voorgeschreven aannames. De reële dekkingsgraad van StiPP bedraagt 110,1% ultimo 2023 (2022: 110,2%). StiPP verstrekt nominale pensioenuitkeringen en verleent hierop geen toeslagen. Hierdoor is de reële dekkingsgraad voor StiPP maar van beperkt belang.

4.3 Kostendeekkende en feitelijke premie

De kostendeekkende premie over het boekjaar 2023 bedraagt € 547 miljoen en de feitelijke premie is € 582 miljoen. Hierdoor is er sprake van een premieoverschot van € 35 miljoen.

Bedragen in € 1.000	2023	2022
Kosten pensioenopbouw	516	331
Pensioenuitvoeringskosten	18	16
Solvabiliteitstoeslag	1	4
Risicopremies ¹⁰	12	11
Kostendeekkende premie	547	362
Feitelijke (verschuldigde) premie	582	385

In vergelijking met 2022 valt op dat de kosten voor pensioenopbouw aanzienlijk zijn gestegen. Dit is vooral het gevolg van de verhoging van het premiepercentage in de Basisregeling naar 7,3% (per 1 juli 2023 naar 7,4%) van de pensioengrondslag en de afschaffing van de wachttijd per 1 juli 2023.

¹⁰ De risicopremies zijn de premies voor het nabestaandenpensioen, voor premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid en voor algemene risico's.

4.4 Beleggingsresultaten van de levenscyclus

De levenscyclus

StiPP voert beschikbare-premieregelingen uit. Dit betekent dat deelnemers voor eigen risico een persoonlijk pensioenkapitaal, een pensioenpotje, opbouwen. Op de pensioendatum wordt met dit kapitaal een levenslange pensioenuitkering aangekocht.

Bij StiPP is de mate van het eigen risico (het beleggingsrisico) afhankelijk van de leeftijd van de deelnemers. Dit is vormgegeven in een levenscyclus van acht leeftijdsgroepen. De levenscyclus vormt de basis voor de beleggingsstrategie van StiPP. Het beleggingsrisico en het pensioenrisico worden geleidelijk beperkt naarmate de pensioendatum dichterbij komt: de levenscyclus van de beleggingen. Jonge deelnemers hebben een relatief langere beleggingshorizon: hun pensioendatum ligt immers in de verre toekomst. Zij kunnen daarom risicovoller beleggen en profiteren van de verwachte hogere rendementen. Naarmate de deelnemers ouder zijn, belegt StiPP minder risicovol – door voornamelijk meer in staatsobligaties te beleggen.

In de tabel komt de levenscyclus terug: het zijn de strategische beleggingsmixen van de acht door het fonds gehanteerde leeftijdsgroepen.

Het grootste deel van de levenscyclus is ingericht op een stabiele uitkering na pensionering. Daarnaast biedt StiPP ook een levenscyclus waarin wordt voorgesorteerd op een variabele pensioenuitkering. Hierin is er voor oudere deelnemers een beperkt hoger risicoprofiel. In deze levenscyclus blijven bovenstaande beleggingsmixen vanaf 59-60 jaar onveranderd.

Strategische beleggingsmix	<47	47-51	52-56	57-58	59-60	61-62	63-64	65-66
Zakelijke waarden	70%	64%	58%	47%	37%	27%	17%	7%
Vastrentende waarden middellang	30%	29%	25%	24%	23%	21%	20%	19%
Vastrentende waarden lang	0%	7%	17%	29%	40%	52%	63%	74%

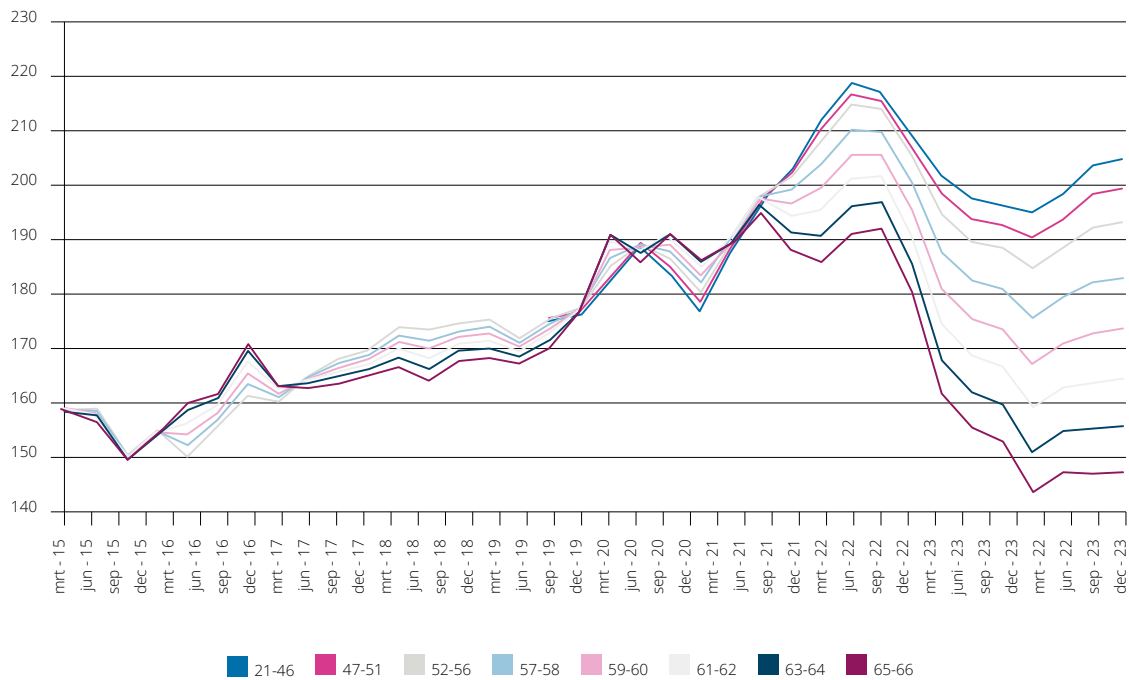
Beleggingsresultaten 2023

Na forse dalingen in 2022 stegen in 2023 zowel de aandelenbeleggingen als de beleggingen in obligaties in waarde. Wereldwijd daalden de rente en de inflatie. De financiële markten herstelden zich vanwege verbeterde economische vooruitzichten.

De rendementen per leeftijdsgroep en de bijdragen van de verschillende strategische beleggingsportefeuilles van StiPP waren in 2023 als volgt:

Rendementsbijdrage 2023	Leeftijdsgroepen (leeftijden in jaren)							
Strategische beleggingsportefeuilles	<47	47-51	52-56	57-58	59-60	61-62	63-64	65-66
Zakelijke waarden (14,7%)	10,3%	9,4%	8,5%	6,9%	5,4%	4,0%	2,5%	1,0%
Vastrentende waarden middellang (6,5%)	1,9%	1,9%	1,6%	1,6%	1,5%	1,4%	1,3%	1,2%
Vastrentende waarden lang (7,5%)	0,0%	0,5%	1,3%	2,1%	3,0%	3,9%	4,7%	5,6%
Totaal	12,2%	11,8%	11,4%	10,6%	9,9%	9,3%	8,5%	7,8%

Het beleggingsjaar stond in het teken van een gunstig beurs sentiment en goede beleggingsresultaten, zowel op zakelijke als vastrentende waarden. Zie hoofdstuk 6 voor een nadere toelichting op de beleggingsmarkten, de economie en de performance van de strategische beleggingsportefeuilles. De grafiek bovenaan de volgende pagina geeft de langetermijnwaardeontwikkeling van de acht leeftijdsgroepen weer.

Vanaf eind 2020 lopen de waardeontwikkelingen van de oudere en jongere leeftijdsgroepen verder uit elkaar. Dit is een gevolg van hoge beleggingsrendementen, positief en negatief, voor zowel zakelijke waarden als voor vastrentende waarden. Door de stijging van de rente in 2022 daalden de waarden van de oudere leeftijdsgroepen fors; maar ook de jonge leeftijdsgroepen hadden te kampen met dalingen door de slechte rendementen op zakelijke waarden. In 2023 is het beeld tegengesteld: zakelijke waarden en vastrentende waarden rendeerden positief. Zakelijke waarden in grotere mate, reden waarom de waardeontwikkeling van de jongste leeftijdsgroepen groter was dan die van de oudere.

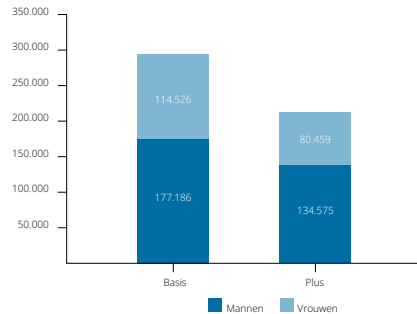
De waardeontwikkeling van de leeftijdsgroepen in 2023 is zichtbaar in onderstaande tabel. Omdat StiPP de behaalde beleggingsrendementen met een maand vertraging toekent, betreft dit feitelijk de ontwikkeling van december 2022 tot en met november 2023. Aangezien december 2023 een uitzonderlijk goede beleggingsmaand was, zijn in afwijking van de hierboven vermelde rendementsbijdragen van de strategische beleggingsportefeuilles wel negatieve percentages te zien. De positieve rendementen van december 2023 zijn in januari 2024 aan de deelnemers van StiPP ten goede gekomen (en toen dus verwerkt in de participatiewaarden van de leeftijdsgroepen).

Ontwikkeling participatiewaarden	Participatiewaarde ultimo 2023	Participatiewaarde ultimo 2022
21-46 jaar	205,45	197,07
47-51 jaar	200,11	193,27
52-56 jaar	193,79	188,99
57-58 jaar	183,49	181,39
59-60 jaar	174,09	174,01
61-62 jaar	165,00	167,06
63-64 jaar	156,08	159,87
65-66 jaar	147,63	153,17

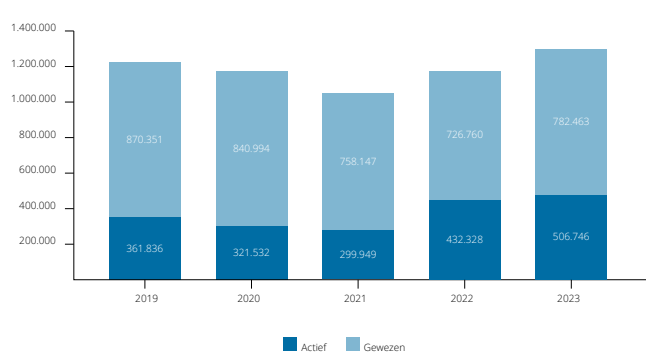
5 Ontwikkelingen in de deelnemerspopulatie

In 2023 groeide het totaal aantal deelnemers met meer dan 130.000. Met name in de Plusregeling nam het aantal actieve deelnemers bij StiPP in 2023 fors toe. Door het vervallen van de wachttijd per 1 juli 2023 gingen deelnemers sneller over van de Basisregeling naar de Plusregeling.

Aantallen actieve deelnemers per regeling (ultimo 2023)

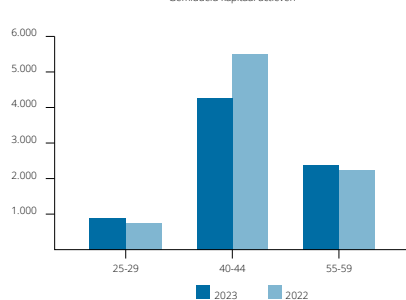

Aantallen actieve en gewezen deelnemers 2019-2023

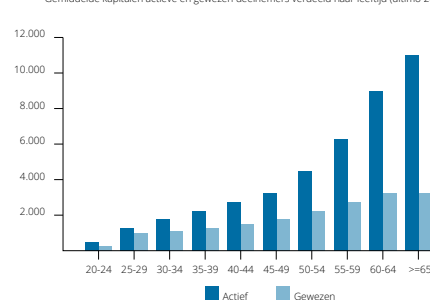

De gemiddelde pensioenkapitalen van actieve deelnemers blijven klein van omvang, ondanks de automatische uitgaande waardeoverdrachten van kleine pensioenen, het vervallen van heel kleine pensioenen en de afkoop van kleine pensioenen. De gemiddelde pensioenkapitalen bij StiPP nemen toe naarmate de deelnemers ouder zijn. Dit is gezien de opzet van de pensioenregelingen ook logisch.

Gemiddeld kapitaal actieven

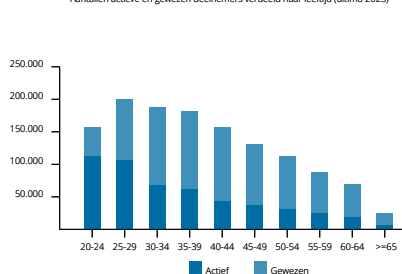
Gemiddelde kapitalen actieve en gewezen deelnemers verdeeld naar leeftijd (ultimo 2023)

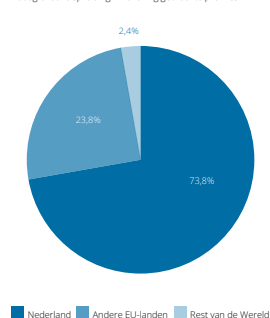
De gemiddelde leeftijd van alle actieve deelnemers ligt op 36 jaar, driekwart van hen is jonger dan 45 jaar. De gemiddelde leeftijd van alle gewezen deelnemers is 41 jaar. Dit ligt in lijn met 2022. StiPP is dus een jong pensioenfonds. Door de verlaging van de toetredingsleeftijd van 21 jaar naar 18 jaar zal de gemiddelde leeftijd in 2024 nog verder dalen.

Op basis van de in rekening gebrachte premies woont bijna driekwart (73,8%) van de deelnemers van StiPP in Nederland. In 2022 was dit 76,7%. Bijna 24% woont in andere EU-landen en 2,4% in de rest van de wereld. Als er naar de woonplaats van de deelnemers gekeken wordt, woont 58% van de deelnemers van StiPP in Nederland en bijna 36% in andere EU-landen.

Aantallen actieve en gewezen deelnemers verdeeld naar leeftijd (ultimo 2023)

Geografische spreiding in rekening gebrachte premies

6 Beleggingsbeleid en vermogensbeheer

6.1 Strategische beleggingsportefeuilles

In de vier strategische beleggingsportefeuilles van StiPP zijn de beleggingen van alle deelnemers (en pensioengerechtigden) collectief ondergebracht. Deze beleggingen vormen de bouwblokken van de levenscyclus die het fonds voor zijn deelnemers hanteert. Zo benut StiPP de voordelen van schaalgrootte en worden transactie- en vermogensbeheerkosten zoveel mogelijk beperkt.

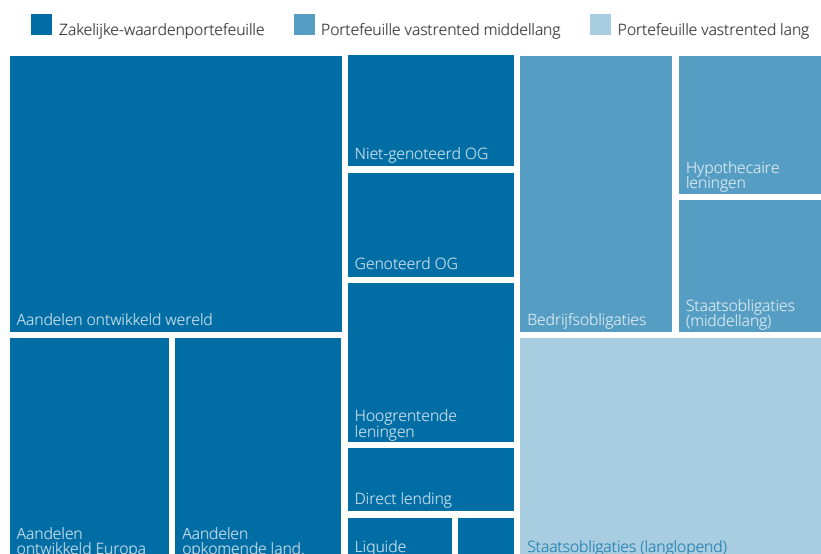
De beleggingen binnen de vier strategische portefeuilles zijn gespreid over verschillende categorieën, zoals aandelen, obligaties, onroerend goed en hypotheekleningen. Daarnaast is er spreiding over verschillende regio's, zoals ontwikkelde landen (Europa, Noord-Amerika) en opkomende landen.

Zie onderstaande tabel voor de beleggingswaarde per einde 2023 en de in dit jaar gerealiseerde rendementen per strategische portefeuille.

Beleggingsportefeuilles	Percentage van totaal	Vermogen (in € miljoen)	Rendement (%)	Benchmark (%)
Zakelijke waarden	51%	1.493	14,7%	14,9%
Vastrentende waarden middellang	27%	789	6,5%	6,3%
Vastrentende waarden lang	16%	488	7,5%	7,8%
Strategische portefeuilles	94%	2.770	11,1%	11,1%
Uitkeringenportefeuille	6%	174	7,0%	7,3%
Totaal	100%	2.944		

In onderstaand overzicht is de beleggingswaarde per strategische beleggingsportefeuille - met uitzondering van de uitkeringenportefeuille - per categorie te zien. Op de [website](#) van het fonds is de verdeling van de beleggingsportefeuille ook visueel weergegeven. Het overzicht geeft weer dat aandelen het grootste deel van de zakelijke-waardenportefeuille innemen. Daarnaast is te zien dat de vastrentende-waardenportefeuille middellang voor ruim de helft uit beleggingen in bedrijfsobligaties bestaat en de vastrentende-waardenportefeuille lang volledig uit langlopende staatsobligaties (van hoog kredietwaardige eurolanden).

Beleggingswaarde per portefeuille per categorie

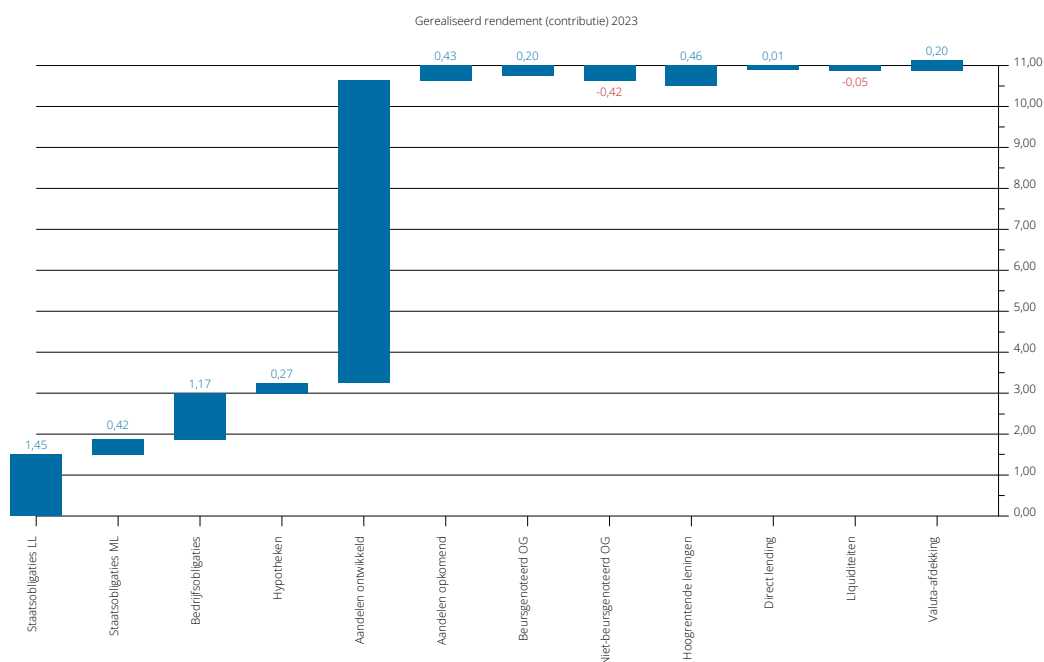

Markontwikkelingen

Het beleggingsjaar 2023 stond in het teken van een reeks van renteverhogingen door centrale banken die als doel hadden om de inflatie terug te dringen. Aanvankelijk leidde dat onder beleggers tot bezorgdheid voor een recessie, maar al snel steeg het vertrouwen in het scenario van een 'zachte landing' van de wereldeconomie. Stijgende aandelenkoersen waren het gevolg. Na tegenvallende inflatiecijfers in de zomerperiode, verslechterde het beurs sentiment weer enkele maanden. Maar in het laatste kwartaal daalde de inflatie weer en stelden de centrale banken zelfs renteverlagingen in 2024 in het vooruitzicht. Dit leidde tot een eindejaarrally op de aandelen- en obligatiemarkten met hoge rendementen.

Performance

Op totaalniveau presteerde de beleggingsportefeuille conform de benchmark. De zakelijke-waardenportefeuille bleef met 0,2 procentpunt beperkt achter. De belangrijkste verklaring hiervoor was de belegging in aandelen opkomende markten. Door het beleid voor maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB, Engels: 'ESG') van StiPP presteerde deze - onder de gegeven marktomstandigheden in 2023 - slechter dan de 'grijze' (niet-ESG-) benchmark. De vastrentende-waardenportefeuilles presteerden licht beter dan de benchmark, vooral door de hypotheekfondsen. Het rendement van de uitkeringenportefeuille was vergelijkbaar met dat van de gehanteerde benchmark. Onderstaande grafiek geeft de bijdrage aan het rendement per beleggingscategorie weer. Duidelijk zichtbaar is dat de beleggingen in aandelen het meest hebben bijgedragen aan het rendement in 2023.

Beleggingsbeleid

In 2023 is er geen wijziging in het beleggingsbeleid doorgevoerd. Naar aanleiding van het uitgevoerde risicobereidheidsonderzoek in 2022, is wel de opnieuw risicohouding vastgesteld. Aansluitend is een ALM-studie uitgevoerd om een meer offensieve levenscyclus te onderzoeken. StiPP besloot op basis van deze studie de allocatie zakelijke waarden voor de jongste leeftijdsgroep te verhogen van 70% naar 80% en de afbouwperiode van zakelijke waarden te verkorten van twintig naar vijftien jaar vóór de pensioendatum. Dit leidt tot een naar verwachting hogere pensioenopbouw passend bij de vastgestelde risicohouding van de deelnemers. De implementatie van de nieuwe levenscyclus wordt in 2025 uitgevoerd.

6.2 Uitkeringenportefeuille en reserveportefeuille

De uitkeringenportefeuille

Bij pensionering biedt StiPP deelnemers een nominale uitkering aan. Deze kunnen ze aankopen bij het fonds. De beleggingen voor deze pensioenuitkeringen zijn ondergebracht in een separate uitkeringenportefeuille, de vierde strategische portefeuille. Deze portefeuille belegt met name in goed verhandelbare en betrouwbare Europese staatsobligaties. De looptijden van de obligaties zijn afgestemd op de verwachte duur van de pensioenuitkeringen. Daarom is het renterisico vrijwel nihil en kan StiPP de nominale pensioenverplichting nakomen. De uitkeringenportefeuille belegt voor risico van het pensioenfonds. Het belegd vermogen van de uitkeringenportefeuille bedroeg € 174 miljoen per eind 2023.

Door de rentedaling in 2023 en de hoge rentegevoeligheid werd in uitkeringenportefeuille een positief rendement behaald van 7,0%. Vergeleken met de benchmark, die gebruikt wordt voor pensioeninkoop, bleef het resultaat 0,2 procentpunt achter. Dit kwam vooral door de gedaalde swapspread¹¹.

De reserveportefeuille

In de reserveportefeuille belegt StiPP de gelden behorend tot het eigen vermogen van het fonds en de voorzieningen voor de risicoverzekeringen. De reserveportefeuille is geen separate strategische beleggingsportefeuille, maar belegt in vaste verhoudingen in drie van de vier strategische beleggingsportefeuilles van StiPP. Dit zijn de zakelijke-waardenportefeuille, de vastrentende-waardenportefeuille middellang en de vastrentende-waardenportefeuille lang. De normwegingen worden jaarlijks getoetst aan de hand van een balansanalyse.

De uitkomsten van deze analyse gaven voor 2023 aanleiding de normwegingen ten opzichte van 2022 aan te passen. De normweging van de zakelijke waarden is verlaagd van 30% naar 25%, de normweging van de vastrentende-waardenportefeuille middellang is verhoogd van 30% naar 40% en de normweging van de vastrentende-waardenportefeuille lang is verlaagd van 40% naar 35%. Deze aanpassingen zijn gemaakt in verband met de durationmatching van de verplichtingen voor risicoverzekeringen.

Aangezien het om het eigen vermogen gaat, belegt de reserveportefeuille voor eigen risico van het pensioenfonds. Het rendement van de reserveportefeuille bedroeg 8,9% in 2023 (benchmark: 8,6%) en is als positief beleggingsrendement opgenomen in de staat van baten en lasten van StiPP.

6.3 Maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB) en Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR)

In 2023 heeft StiPP nog meer concrete stappen gezet in het verder verduurzamen van de beleggingsportefeuille. Dit deed het fonds door de beleggingen in aandelen opkomende markten te beperken tot fondsen met hogere MVB-ambities. StiPP heeft het beleid ten aanzien van controversiële landen verder ontwikkeld: het fonds beoordeelt op basis van objectieve criteria, afkomstig van gerenommeerde organisaties, of landen controversieel zijn. StiPP wil niet beleggen in instrumenten die worden uitgegeven of gecontroleerd door overheden van zulke controversiële landen. Dit beleid wordt geleidelijk doorgevoerd in de beleggingsportefeuille om transactiekosten zoveel mogelijk te beperken. StiPP heeft besloten het 'best-in-class'-beleid te willen toepassen binnen de categorie bedrijfsobligaties. Hier gaat het fonds in 2024 mee van start. Verder is StiPP begonnen met het verder in kaart brengen van duurzaamheidsrisico's en is beleid op het gebied van biodiversiteit ontwikkeld. Op deze punten wil het fonds de komende jaren nog verdere ontwikkeling doorvoeren.

¹¹ Swapsread: het verschil tussen het rendement op een staatslening en de interbancaire markt (swapmarkt). Deze wordt uitgedrukt in basispunten.

In het kader van de Europese wetgeving SFDR¹² heeft StiPP in 2023 aanvullende publicaties over het rapportagejaar 2022 beschikbaar gesteld, via de website en als een bijlage in het jaarverslag 2022. Verder publiceert StiPP over de belangrijkste ongunstige effecten van de beleggingsbeslissingen op duurzaamheidseffecten.

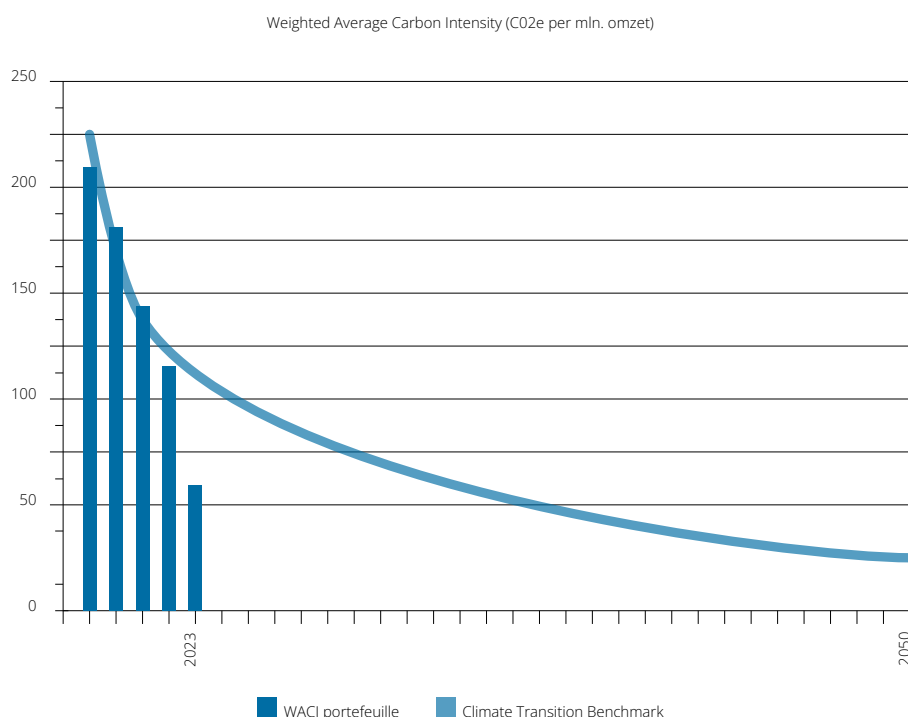
Het MVB-beleid van StiPP wordt uitgevoerd met speciale aandacht voor de volgende, in dit beleid geformuleerde, onderwerpen:

- Klimaat en duurzame energie
- Uitsluitingen
- Integratie van ESG 'best-in-class'-criteria
- Stemgedrag
- Dialoog
- Positieve impact
- Landenbeleid

Thema Klimaat en duurzame energie

Onderstaande grafiek laat zien hoeveel CO₂-uitstoot een deel van de beleggingen van StiPP per 2023 heeft in vergelijking met de zogeheten Climate Transition Benchmark die StiPP gebruikt. Deze benchmark streeft naar een CO₂-net zero-uitstoot in 2050, wat aansluit bij de doelstellingen in het klimaatakkoord van Parijs. In de grafiek is te zien dat de bedrijven waarin StiPP belegt, ruim onder de Climate Transition Benchmark blijven en dat StiPP daarmee tot op heden voorloopt op het transitiepad naar 2050. Ook is te zien dat de CO₂-voetafdruk gedurende 2023 verder is afgenomen.

In deze analyse zijn de categorieën aandelen, beursgenoteerd onroerend goed en bedrijfsobligaties meegenomen. Voor de overige beleggingen zijn geen gegevens beschikbaar. De CO₂-voetafdruk is bepaald als het totaal van de scope 1- en 2-uitstoot. Scope 1 omvat alle directe uitstoot van een bedrijf. Scope 2 omvat de indirecte uitstoot van ingekochte energie van een bedrijf.

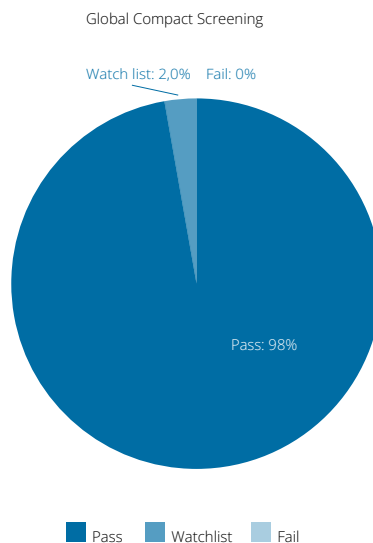
¹² De SFDR is een Europese regelgeving met als doel transparantere informatievoorziening over duurzaam beleggen binnen de financiële sector.

Uitsluitingen

Bij het beleggen sluit StiPP bedrijven en landen die betrokken zijn bij tabaksproductie, kolenmijnbouw of de productie van controversiële wapens, en bedrijven en landen die de UN Global Compact-richtlijnen schenden, uit. StiPP belegt met name via beleggingsfondsen die nauw aansluiten bij de doelstellingen van het fonds. De lijst van uitgesloten bedrijven en landen wordt minstens elk kwartaal gemonitord en jaarlijks geheel herzien. Eventueel kan tussentijds actie worden ondernomen, zoals in 2022 gebeurde met beleggingen in Rusland en Wit-Rusland.

Onderstaande grafiek geeft inzicht in de screening van de UN Global Compact-richtlijnen bij StiPP per einde 2023. De screening wordt gedaan op de beleggingscategorieën aandelen, bedrijfsobligaties, hoogrentende leningen en beursgenoteerd onroerend goed.

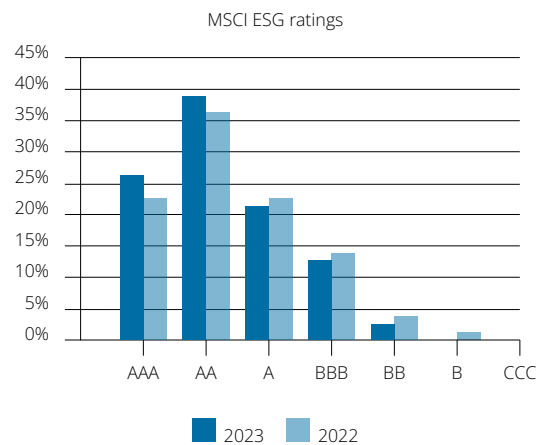
Er zijn indirecte beleggingen in drie ondernemingen die de UN Global Compact-richtlijnen schenden, met een totale weging van 0,02%. Deze beleggingen zullen op termijn uit de portefeuille verdwijnen. Ongeveer 2% van alle beleggingen vindt plaats in ondernemingen die op de zogeheten watchlist staan. Screening aan de hand van de Global Compact-richtlijnen houdt in dat beoordeeld wordt of bedrijven voldoen aan de normen en principes van de United Nations Global Compact Principles (UNGC), van de International Labour Organisation's (ILO) Conventions en van de United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGPBHR). Bedrijven krijgen na screening van historische incidenten een 'pass', 'fail' of 'watchlist' score toegekend. 'Fail' betekent dat het bedrijf betrokken is (geweest) bij controversiële zaken die op grote schaal schade veroorzaken. Een watchlist-score wordt toegekend wanneer het bedrijf betrokken is bij een controversiële zaak welke (nog) niet direct als schending van de Global Compact-richtlijnen beoordeeld kan worden. Een negatieve score ('fail' of 'watchlist') wordt al bij een enkele overtreding van de normen gegeven. StiPP heeft expliciete aandacht voor de bedrijven op deze watchlist.

Integratie van ESG 'best-in-class'-criteria

StiPP heeft stappen gezet om de beleggingsportefeuille verder te verduurzamen. Deze zijn terug te vinden in het ESG-ratingprofiel 'best-in-class' van de beleggingsportefeuille.

Onderstaande grafiek toont de wegingen in de portefeuille (aandelen, bedrijfs- en hoogrentende obligaties, onroerend goed) naar de verschillende MSCI ESG-ratingklassen per einde 2022 en 2023. Hierin is te zien dat het gewicht in de hogere ESG-ratingklassen is toegenomen en in de lagere rating-klassen is afgenomen. StiPP belegt steeds minder in bedrijven die relatief slecht scoren op het gebied van ESG.

Stemgedrag en dialoog

Alle bij StiPP betrokken vermogensbeheerders houden zich aan relevante internationale MVB-standaarden. Richtlijnen voor het voeren van de dialoog en het stemmen tijdens aandeelhoudersvergaderingen, maken hier deel van uit.

De externe vermogensbeheerders stemmen namens StiPP actief tijdens aandeelhoudersvergaderingen. Voor de aandelenfondsen waarin StiPP deelneemt, heeft het pensioenfonds in 2023 op bijna 30 duizend agendapunten een stem uitgebracht.

Alle vermogensbeheerders die StiPP inschakelt, voeren actief de dialoog met de relevante ondernemingen of obligatie-uitgevers. Als hiermee onvoldoende voortgang wordt bereikt, dan kan tot uitsluiting of verkoop van een belegging worden overgegaan. Meestal gebeurt dit ook daadwerkelijk.

6.4 Z-score en performancetoets

De wettelijk verplichte berekening van de z-score volgt uit het vrijstellingsbesluit van de Wet Bpf¹³. De z-score is een standaardmethode om de beleggingsresultaten van het pensioenfonds objectief te meten. Voor deze score wordt elk jaar het rendement van de beleggingsportefeuille van het pensioenfonds vergeleken met het resultaat van de gebruikte benchmark. Dit is inclusief aanpassingen voor de beleggingskosten en het genomen beleggingsrisico. Vervolgens wordt een performancetoets gedaan door de z scores van de afgelopen vijf jaar op te tellen en een wiskundige deling te doen¹⁴.

Als StiPP op beleggingsgebied onvoldoende presteert, met als resultaat een z-score van -1,28 of lager, dan kunnen de bij het fonds aangesloten werkgevers vrijstelling van de verplichte deelname aan StiPP aanvragen. Het totale beleggingsrendement van StiPP bedroeg 11,13% in 2023. Dit is hoger dan het rendement van de benchmark (11,05%), die is gebruikt om de z-score te berekenen. De z-score voor het jaar 2023 is uitgekomen op 0,15. De score van de performancetoets is 1,35¹⁵. Deze positieve scores betekenen dat werkgevers bij StiPP geen vrijstelling kunnen aanvragen op grond van onvoldoende beleggingsrendement; het pensioenfonds presteert beter dan minimaal wordt vereist.

¹³ Wet verplichte deelneming in een bedrijfstakpensioenfonds 2000

¹⁴ Concreet: de som van de vijf z-scores wordt gedeeld door de vierkantswortel uit vijf (2,23607)

¹⁵ Inclusief de sinds 2008 verplicht gestelde opslag van 1,28.

6.5 Beleggingskosten

De totale beleggingskosten over 2023 bedroegen € 7,5 miljoen, ofwel 0,29% van het gemiddelde belegd vermogen. Het gemiddeld belegd vermogen bedroeg afgerond € 2.576 miljoen (2022: € 2.257 miljoen). In onderstaande tabel worden deze kosten gesplitst naar beheer- en transactiekosten.

Jaar	Totaal beleggingskosten	Totaal beheerkosten	Totaal transactiekosten
2023	0,29%	0,20%	0,09%
2022	0,27%	0,21%	0,06%
2021	0,26%	0,21%	0,05%
2020	0,36%	0,24%	0,12%
2019	0,43%	0,31%	0,12%

Onder de beheerkosten vallen de (directe) kosten voor de verschillende externe vermogensbeheerders van StiPP, de (indirecte) kosten voor de fiduciaire dienstverlening, de advieskosten, de kosten voor bestuursondersteuning met betrekking tot vermogensbeheer en de bewaarkosten van de custodian. De transactiekosten bestaan uit alle kosten die te maken hebben met het aan- en verkopen van beleggingsstukken.

Dit betreft zowel het dagelijks beheer van de beleggingsfondsen en mandaten, als de aan- en verkoopkosten voor de maandelijkse nieuwe beleggingen van de strategische beleggingsportefeuilles van StiPP.

In 2023 zijn de beheer- en transactiekosten gestegen vooral bij de vastrentende waarden. Dit is mede het gevolg van nieuwe beleggingen in direct lending, c.q. onderhandse leningen aan Europees midden- en kleinbedrijf, waar relatief hoge beheer- en transactiekosten van toepassing zijn. Daar staat tegenover dat de beheer – en transactiekosten op de aandelenportefeuille juist wat zijn gedaald in vergelijking met vorig jaar.

Uitgedrukt in duizenden euro's zijn de kosten per beleggingscategorie in 2023 als volgt:

Categorie	Beheerkosten	Transactiekosten	Totaal
Vastgoed	674	57	731
Aandelen	672	1.290	1.962
Vastrentende waarden	1.871	471	2.345
Overige beleggingen	15	5	20
Directe beheerkosten	3.232	1.826	5.058
Indirecte beheerkosten	2.426	-	2.426
Totaal	5.658	1.826	7.484

Onderstaande tabel laat de kosten per beleggingscategorie en de in 2023 behaalde rendementen zien. De kosten van de valuta-afdekking zijn verwerkt in de kosten voor aandelen.

Kosten vermogensbeheer						
	Belegd vermogen	beheer	transacties	totaal	Rendement 2023	
					fonds	benchmark
Vastgoed*	7,8%	0,33%	0,03%	0,36%	-2,4%	-2,6%
Aandelen*	36,4%	0,07%	0,14%	0,21%	19,9%	19,9%
Vastrentende waarden*	55,8%	0,13%	0,03%	0,16%	6,9%	6,6%
Valuta-afdekking**					0,2%	-2,6%
Directe beheerkosten***	100%	0,13%	0,07%	0,20%	11,1%	11,1%
Ondersteuning bestuur		0,00%		0,00%		
Fiduciair beheer***		0,07%		0,07%		
Bewaarloon***		0,01%		0,01%		
Beleggingsadvies ***		0,00%		0,00%		
Overige kosten***		0,01%		0,01%		
Indirecte beheerkosten***		0,09%		0,09%		
Totaal beleggingskosten***				0,29%	11,1%	11,1%

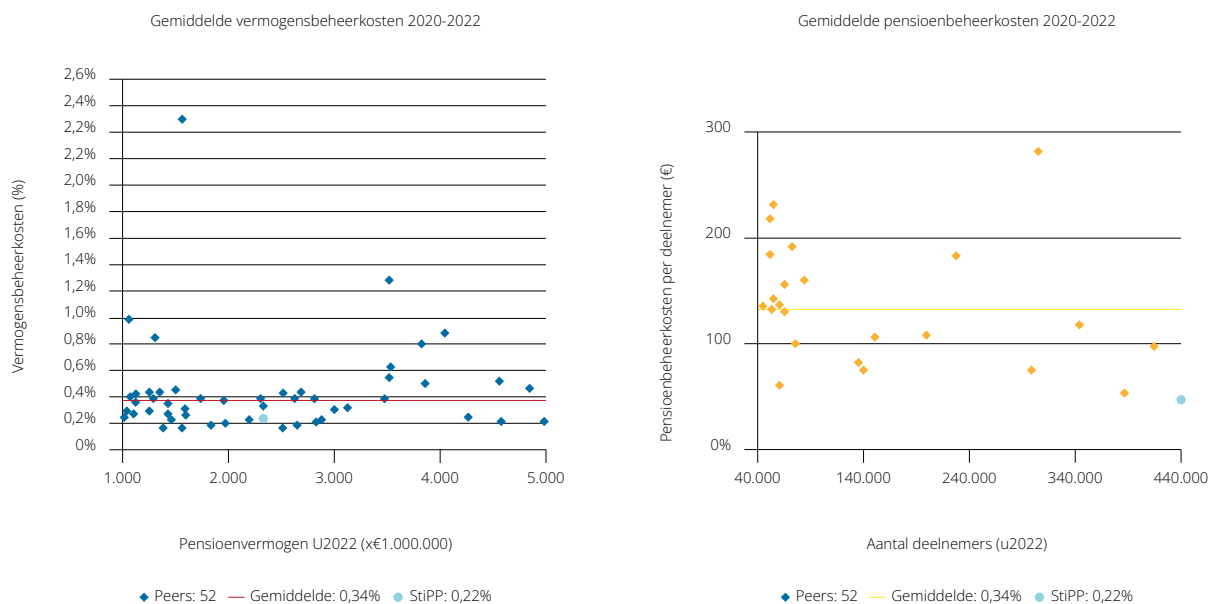
* Kosten als percentage van het gemiddeld belegd vermogen in de betreffende categorie

** Kosten voor valuta-afdekking zijn verwerkt in de kosten voor aandelen

*** Kosten als percentage van het totale gemiddeld belegd vermogen

6.6 Benchmarkonderzoek beleggingskosten

Jaarlijks laat StiPP de hoogte van haar beleggingskosten op marktconformiteit toetsen door adviesbureau Bell. Dit bureau stelt hiervoor een benchmarkvergelijking op: de Bell Kostenbenchmark. In de Bell Kostenbenchmark 2023 zijn de gemiddelde beleggingskosten van 2022 en die van de periode 2020-2022 vastgelegd. StiPP is hierin vergeleken met 23 respectievelijk 53 pensioenfondsen. Uit de toetsing blijkt dat in de periode 2020-2022 de gemiddelde kosten per deelnemer bij StiPP (€ 47) aanzienlijk lager zijn dan die van de referentiegroep (€ 132). De gemiddelde vermogensbeheerkosten in dezelfde periode, berekend op basis van het belegd vermogen, liggen bij StiPP ook lager dan die van de referentiegroep: 0,22% versus 0,34%. De transactiekosten van de beleggingen liggen bij StiPP fractioneel lager: 0,08% versus 0,09% voor de referentiegroep.

Voor 2022 zijn de volgende resultaten uit het onderzoek gekomen:

1. De totale vermogensbeheerkosten (inclusief transactiekosten) voor StiPP (0,27%) zijn aanzienlijk lager dan de mediaan van de referentiegroep (0,47%).
2. Voor de aandelenportefeuilles zijn de vermogensbeheerkosten van StiPP lager dan de mediaan van de referentiegroep: 0,09% versus 0,14%. De transactiekosten van StiPP zijn echter hoger: 0,16% versus 0,06%.
3. Voor de vastrentende-waardenportefeuilles zijn zowel de vermogensbeheerkosten als de transactiekosten van StiPP lager dan de mediaan van de referentiegroep: 0,11% versus 0,18% en -0,01% versus 0,06%.
4. Voor de beleggingscategorie 'vastgoed' zijn de vermogensbeheerkosten van StiPP aanzienlijk lager dan de mediaan van de referentiegroep: 0,23% versus 0,63%. De transactiekosten van de beleggingen in vastgoed van StiPP zijn fractioneel hoger (0,04%) dan de mediaan van de referentiegroep (0,03%).
5. De mate van kostenverantwoording bij StiPP is bovengemiddeld. In het bestuursverslag geeft StiPP namelijk een toelichting op de kostenontwikkeling en een oordeel over de hoogte van de uitvoeringskosten (zie paragraaf 6.7).

6.7 Oordeel bestuur over de beleggingskosten

Naar aanleiding van de beleggingskosten (de uitvoeringskosten van de vermogensbeheerder) in 2023 en de benchmarkstudie van deze kosten in de periode van 2020 tot en met 2022, heeft het bestuur van StiPP geconcludeerd dat:

- de totale beheer- en transactiekosten als percentage van het gemiddeld belegd vermogen gestegen zijn ten opzichte van 2022.
- dit vooral het gevolg is van nieuwe beleggingen in direct lending, met relatief hoge beheer- en transactiekosten.
- de totale beleggingskosten als percentage van het belegd vermogen met 0,29% lager zijn dan de streefwaarde van 0,30%.
- In de vergelijking met de peergroup over de periode 2020-2022 steekt StiPP goed af met gemiddeld relatief lage totale beheer - en transactiekosten.

Alles overwegende vindt het bestuur dat het huidige kostenniveau van de beleggingsportefeuille met 0,29% verantwoord is. StiPP streeft naar een niveau van maximaal 0,30% aan beleggingskosten voor het totaal belegd vermogen. Dit jaar is deze doelstelling gehaald. StiPP zal dit nauwlettend in de gaten houden en ook in 2024 nader evalueren.

7 Communicatie

7.1 Communicatie in 2023

StiPP is een digitaal pensioenfonds. Dit betekent dat het fonds digitaal communiceert met deelnemers en werkgevers. StiPP zorgt ervoor dat de juiste informatie makkelijk online te vinden is en begeleidt deelnemers bij de keuzes over hun pensioen. StiPP helpt deelnemers zo dat ze zelf actie ondernemen als het nodig is. Werkgevers regelen het pensioen voor hun werknemers en het fonds faciliteert.

Het aantal deelnemers is in 2023 fors gestegen door de wijzigingen in wet- en regelgeving. StiPP bereikt 93% van de actieve en 55% van de niet-actieve deelnemers digitaal. Over de wijzigingen in de pensioenregeling is veel gecommuniceerd. Vanaf 2023 is het fonds ook een meertalig pensioenfonds. StiPP communiceert zowel in het Nederlands als in het Engels. De bereikbaarheid van buitenlandse deelnemers is hiermee vergroot. StiPP maakte in de communicatie met de deelnemers ook meer gebruik van QR-codes, waarmee snel en efficiënt de relevante informatie gedeeld kan worden. De inzet van deze QR-codes blijkt een groot succes. StiPP heeft doelen gesteld om deelnemers te vinden en te bereiken. Al deze doelstellingen zijn in 2023 behaald. Het fonds ziet wel dat nog niet alle deelnemers actie ondernemen om hun pensioenzaken te regelen.

7.2 Contact met StiPP

In 2023 namen 18.500 deelnemers via de telefoon contact op met StiPP. Werkgevers belden bijna 8.000 keer. StiPP ontving daarnaast bijna 34.000 e-mails, waarvan iets meer dan de helft van werkgevers en de andere helft van deelnemers. In 2023 voerde het fonds ook 6.000 chatgesprekken. Dit is een sterke toename ten opzichte van voorgaande jaren. De chatbutton is nu op elke webpagina van de StiPP-website zichtbaar. Hierdoor is het voor de deelnemers makkelijker om met een medewerker van StiPP te communiceren.

De meeste deelnemers nemen contact op met de vraag of hun pensioen kan worden afgekocht. Ook zijn er veel vragen over het opvragen van het pensioenverleden. Die informatie is nodig om in de juiste pensioenregeling aangemeld te worden. Deelnemers bellen vaak over waardeoverdracht en stellen vragen over het aanmelden en afmelden bij StiPP.

Werkgevers bellen het fonds vooral over de aansluitplicht, het aanleveren van deelnemersgegevens, de premiefacturen, de inhoud van de pensioenregeling en het aanleveren van deelnemersgegevens. Veel werkgevers vragen het pensioenverleden van hun (nieuwe) werknemers op. Deze informatie is nodig om de deelnemer in de juiste pensioenregeling aan te melden. Werkgevers stellen verder vooral vragen over de facturen en het factureringsproces.

Van uitvoeringsorganisatie PGGM ontvangt het bestuur periodiek feedbackrapportages. Hierdoor krijgt het bestuur direct inzicht in de klantsignalen. Dit helpt de communicatie naar deelnemers en werkgevers te verbeteren en (nog) relevanter te maken.

7.3 Klachten en geschillen

StiPP registreert elke uitdrukking van (on)tevredenheid van een deelnemer of werkgever als klantsignaal. Het aantal klantsignalen was in 2023 groot, mede door de vele informatieverzoeken van deelnemers en werkgevers die hierin ook werden meegenomen. In de eerste helft van 2024 is er een duidelijker onderscheid tussen klantsignalen en informatie, doordat de pensioenuitvoeringsorganisatie PGGM het klachtenregistratiesysteem verder heeft aangescherpt.

In 2023 en begin 2024 heeft StiPP de tekst van het klachtenreglement aangepast aan de verplichtingen van de Wtp wat betreft de omgang met klachten. Deze wettelijke verplichtingen zijn ook verder uitgewerkt in de gedragslijn 'Goed omgaan met klachten' van de Pensioenfederatie.

Deze gedragslijn neemt het belang van de deelnemers als vertrekpunt en beschrijft het basisniveau van hoe pensioenfondsen op een deelnemersvriendelijke, transparante en eenduidige manier met een klacht moeten omgaan. In 2023 heeft StiPP een online uitvraag (1-meting) van de Pensioenfederatie over de gedragslijn ontvangen. StiPP heeft deze uitvraag ingediend en de scores ontvangen. De ambitie van de Pensioenfederatie is dat alle pensioenfondsen in de 1-meting uitkomen op minimaal 84%. StiPP behaalde een score van 89%. Het fonds is tevreden met deze score, maar blijft werken aan een betere omgang met klachten.

In 2023 ontving StiPP in totaal 15.270 klantsignalen, waarvan 199 positief en 15.071 negatief. 10.750 klantsignalen kwamen van deelnemers en 4.520 klantsignalen van werkgevers. In onderstaande klachtenrapportage zijn de negatieve klantsignalen (klachten) opgenomen over 2023. Dit is de eerste keer dat StiPP communiceert volgens de voorgeschreven methode van de Pensioenfederatie.

Onderwerpen	Aantallen behandelde:		
	Klachten	Geëscaleerde klachten	Geschillen*
Service en klantgerichtheid	224		
Behandelingsduur	612		
Informatieverstrekking	6.932		
Deelnemersportaal	533		
Keuzebegeleiding	1.935		
Pensioenberekening en -betaling	1.142	4	
Registratie werknemersgegevens/ datakwaliteit	1.119		
Toepassing wet- en regelgeving: algemeen	474		
Toepassing wet- en regelgeving: invaren, transitie	23		
Financiële situatie	75	2	
Duurzaamheid	16		
Overig	2.185	1	

* Met de Wtp is geregeld dat deelnemers, gewezen deelnemers, andere aanspraakgerechtigden of pensioengerechtigden voor een geschil met hun pensioenuitvoerder terecht kunnen bij een externe geschilleninstantie. Per 1 januari 2024 kan een deelnemer met een geschil bij StiPP zich richten tot de nieuwe Geschilleninstantie Pensioenfondsen (GIP). StiPP is hierbij aangesloten. Daarom is de bovenstaande kolom 'geschillen' nog leeg.

Een van de afgewezen geëscaleerde klachten¹⁶ heeft ertoe geleid dat StiPP op haar website de informatie over de invloed van rente en beleggingen op pensioenkapitalen heeft verduidelijkt. De besluiten van het bestuur over de geëscaleerde klachten zijn ook op de website te vinden.

¹⁶ Een geëscaleerde klacht is een klacht die in eerste instantie niet naar tevredenheid van de klager is afgehandeld en die in tweede instantie door het bestuur wordt behandeld.

8 Handhaving van de verplichtstelling

StiPP is een verplicht gesteld pensioenfonds: werkgevers in de uitzend- en detacheringsbranche moeten zich verplicht aansluiten. Daar horen regels bij. Een van de regels is dat deelnemers direct pensioen opbouwen. Dit geldt ook als de bijbehorende premie (te) laat of helemaal niet wordt betaald. De kosten van te late of geen premiebetaling zijn voor het collectief en worden verdeeld over alle deelnemers van StiPP. StiPP streeft ernaar deze lasten voor het collectief zo laag mogelijk te houden en onderneemt handhavingsactiviteiten om dit doel te bereiken.

8.1 Handhavingsactiviteiten in 2023

Het aantal aangesloten werkgevers is in 2023 gedaald naar 5.962 (2022: 6.075 werkgevers). Deze werkgevers leveren elke maand de pensioengegevens van hun werknemers, de deelnemers van StiPP, aan. Gemiddeld 75% (2022: 74%) van de werkgevers levert deze gegevens op tijd aan. Niet-tijdig aanleveren kan leiden tot een boete van StiPP. In 2023 zijn 1.091 van dit soort boetes opgelegd (2022: 1.118).

StiPP controleert de aanleveringen van werkgevers op juistheid en volledigheid. Hierbij worden PGGM en de Stichting Naleving Cao Uitzendkrachten (SNCU) ingezet. SNCU voert looncontroles bij uitzend- en detacheringsbureaus uit. Als SNCU iets vindt, dan volgt er - op basis van deze bevindingen - een ambtshalve premienota voor misgelopen premies. In 2023 is bijna € 12,9 miljoen aan ambtshalve premies opgelegd (2022: € 8,7 miljoen). Na het herstellen van de fouten door de betreffende werkgever, volgt de definitieve premievaststelling en krijgen de betrokken deelnemers het pensioen waar ze recht op hebben.

Het aansluiten van (nieuwe) werkgevers leidde in 2023 tot 50 protesten (2022: 56). Het aantal protesten van werkgevers laat over de jaren heen een daling zien. Daarnaast ontving StiPP 64 bezwaren tegen de boetes voor niet-tijdige aanlevering van pensioengegevens (2022: 51).

Eind 2023 was StiPP betrokken bij drie juridische procedures. Het ging om discussies over de aansluitplicht en (on)verschuldigde premiebetaling. In één zaak heeft StiPP hoger beroep ingesteld.

Op grond van de Wet verplichte deelneming in een bedrijfstakpensioenfonds 2022, kan StiPP bestuurders van bedrijven aansprakelijk stellen voor het onbetaald blijven van pensioenpremies. Dit doet StiPP ook, want het is belangrijk dat werknemers het pensioen krijgen waar ze recht op hebben. Eind 2023 liepen er nog negen procedures.

8.2 Geen premie, wel recht

Het uitvoerend bestuur van StiPP heeft in 2023 één zuiver individueel geen premie, wel recht-verzoek behandeld (2022: één verzoek). Dit verzoek is door het bestuur gehonoreerd. Er is in dit kader een bedrag van circa € 8 duizend aan een deelnemer toegekend, terwijl hiervoor (in het verleden) geen premie is betaald. In 2023 heeft StiPP een bedrag van € 335 duizend aan premies afgeboekt (2022: € 253 duizend), omdat deze oninbaar bleken te zijn. Bij het afboeken van premies, blijven de pensioenrechten van de deelnemers wel in stand. Per saldo is hierbij dan ook sprake van geen premie, wel recht.

8.3 Kosten en opbrengsten van handhaving

In 2023 leverden de handhavingsactiviteiten € 4,4 miljoen aan pensioenpremie op (2022: € 3,0 miljoen). Deze premie is (vanzelfsprekend) bestemd voor de deelnemers, want zij bouwen hier pensioen mee op. In 2023 ontving StiPP € 466 duizend aan handhavingsvergoedingen van aangesloten werkgevers (2022: € 938 duizend). Hiermee zijn handhavingskosten betaald, zodat deze minder ten laste van StiPP – en daarmee indirect de deelnemers – komen. Er is in 2023 in totaal voor € 2,2 miljoen uitgegeven aan handhavingsactiviteiten (2022: € 2,0 miljoen). Dit zijn de kosten die uitbestedingspartijen PGGM en SNCU bij StiPP in rekening brengen voor het uitvoeren van deze activiteiten.

9 Uitbesteding van werkzaamheden

9.1 Uitbestedingsbeleid

Het fonds heeft bijna alle werkzaamheden uitbesteed aan andere partijen. Uitbesteding is van essentieel belang voor het fonds. Hiervoor heeft StiPP een uitbestedingsbeleid vastgesteld. Dit uitbestedingsbeleid van StiPP maakt onderscheid tussen uitbesteding en inkoop of inhuur. Het door derden uitvoeren van wezenlijke activiteiten en/of processen van het fonds is uitbesteding, de uitvoering van niet-wezenlijke activiteiten en/of processen is inkoop of inhuur. Uitbesteding kent zwaardere eisen dan inkoop of inhuur. Daarin is nog een splitsing gemaakt tussen strategische uitbesteding en overige uitbesteding, gebaseerd op het strategische belang van de uitbestede werkzaamheden. In de praktijk betekent dit dat pensioenuitvoering (pensioenadministratie, handhaving en communicatie), fiduciair vermogensbeheer, en bewaardiensten en beleggingsadministratie, de strategische uitbestedingen van het fonds zijn. Wat de uitbestedingspartijen betreft is er in 2023 niets veranderd. Daarmee zijn PGGM, Van Lanschot Kempen Investment Management¹⁷ en CACEIS¹⁸ de organisaties die ook in dit verslagjaar extra aandacht kregen.

Met deze drie strategische uitbestedingspartijen is StiPP voortdurend in gesprek, voornamelijk over de uitvoering van de activiteiten en processen. Met ISAE3402- en ISAE3000A-verklaringen laten deze partijen zien dat ze de activiteiten en processen ook daadwerkelijk beheerst uitvoeren. ISAE's zijn internationale standaarden voor uitbesteding die zekerheid bieden over de wijze waarop uitvoering plaatsvindt. Ook zorgen ze voor beheersing van aspecten als risicomanagement, IT-beheer, cybersecurity en privacy. Onafhankelijke auditors geven de ISAE-verklaringen af, nadat ze de organisatie geïnspecteerd en onderzocht hebben.

Met betrekking tot 2023 hebben PGGM, Van Lanschot Kempen Investment Management en CACEIS schone ISAE-verklaringen kunnen overleggen. Dit betekent dat de interne beheersing, van de binnen de ISAE-reikwijdte vallende processen, effectief is. StiPP controleert of de ISAE-reikwijdtes relevant zijn voor de door StiPP uitbestede activiteiten en processen. Voor alle strategische uitbestedingspartijen is de reikwijdte van de ISAE's dekkend. Mede hierdoor concludeerde het bestuur dat de belangrijkste uitbestedingen in 2023 goed zijn uitgevoerd. Een conclusie die onderschreven wordt door de diverse SLA-rapportages en niet-financiële risicorapportages van de uitbestedingspartijen. Deze ontving StiPP periodiek en hier is veel overleg over gevoerd. In 2023 zijn er geen grote incidenten of operationele voorvallen geweest; de uitbestedings- en operationele risico's zijn voldoende beheerst.

Deze conclusies dragen ook bij aan het feit dat de jaarrekening 2023 van StiPP een accuraat beeld geeft van de werkelijkheid.

¹⁷ Voorheen 'Kempen Capital Management'.

¹⁸ CACEIS Bank S.A. Netherlands Branch, onderdeel van de Franse Crédit Agricole Group.

9.2 Uitvoeringskosten

(Bedragen in € 1.000)

	2023	2022
Bestuur, advies en controle:		
Vacatievergoedingen bestuur, VO en auditcommissie	807	720
Sleutelfunctiehouders IORP II	118	95
Externe adviseurs	307	242
Certificerende en adviserende actuarissen	643	387
Onafhankelijke accountant	67	63
Contributies en bijdragen	553	451
Overige kosten	24	54
Totaal	2.519	2.012
Administratie:		
Pensioenbeheer deelnemers en pensioengerechtigden	8.240	7.690
Pensioenbeheer werkgevers	4.512	4.292
Eenmalige investeringsbijdrage ¹⁹	1.270	0
Overig pensioenbeheer en bestuursondersteuning	2.328	2.405
Handhavingskosten	429	358
Vergoedingen administratiekosten en boetes werkgevers	-466	-938
Totaal	16.313	13.807
Totaal pensioenbeheerkosten	18.832	15.819
Aantal actieve deelnemers	506.746	432.328
Aantal gewezen deelnemers	782.463	726.760
Aantal pensioengerechtigden	16.897	14.994
Totaal	1.306.106	1.174.082
Gemiddelde kosten pensioenbeheer:		
- per deelnemer (alle deelnemers)	€ 14,42	€ 13,47
- per deelnemer (actieven en pensioengerechtigden)	€ 35,96	€ 35,36

Jaar	DNB	AFM	Totale kosten externe toezichthouders
(Bedragen in € 1.000)			
2023	134	88	222
2022	79	75	154
2021	82	70	152
2020	70	69	139
2019	69	65	134

¹⁹ Eenmalige, contractueel overeengekomen bijdrage gericht op toekomstbestendige uitvoering van nieuwe pensioenregeling onder de Wet toekomst pensioenen.

9.3 Toelichting uitvoeringskosten pensioenadministratie

De uitvoeringskosten bestaan uit twee grote delen. Enerzijds zijn er de kosten voor bestuur, advies en controle van het fonds (zelf), anderzijds zijn er de kosten voor het pensioenbeheer, voor de administratie. Deze laatste, de kosten voor de pensioenadministratie van StiPP, omvatten onder andere de lasten voor communicatie, de incasso van pensioenpremies, de uitbetaling van pensioenuitkeringen en de registratie en beheer van de pensioenen van de deelnemers en pensioengerechtigden. Ook de uitgaven voor de bestuursondersteuning, waaronder beleids-juridische advisering door PGGM, en de financiële administratie vallen hieronder. In 2023 bedroegen de uitvoeringskosten voor de pensioenadministratie, het pensioenbeheer van StiPP, € 18,8 miljoen. Dit bedrag is hoger dan vorig jaar, wat enerzijds komt door een eenmalige bijdrage van StiPP aan PGGM ten behoeve van investeringen voor de implementatie van de Wtp, in het bijzonder een nieuw IT-platform. De stijging van het aantal deelnemers had eveneens een opwaarts effect op de toename van de administratiekosten, zij het in veel mindere mate.

Relatief gezien namen de kosten voor bestuur, advies en controle meer toe. Deze namen over de hele linie toe. De stijging van de kosten voor de adviserend en certificerend actuaar is volledig toe te schrijven aan de verrichte werkzaamheden voor de nieuwe Wtp-pensioenregeling, waarvoor veel gerekend moest worden. Daarnaast stegen de kosten voor de externe toezichthouders, in het bijzonder AFM en met name DNB, aanzienlijk (zie de separate tabel). Ook de besturing van het fonds zelf kostte meer geld.

Gerekende in kosten per deelnemer zijn de uitvoeringskosten wat hoger dan in 2022, € 14,42 versus € 13,47. Wordt de eenmalige investeringsbijdrage buiten beschouwing gelaten, dan zijn de uitvoeringskosten per deelnemer nagenoeg gelijk gebleven. Wat gelet op de toename van de volumes van en de relatief hoge inflatie als een positieve ontwikkeling wordt gezien. De kostenefficiëntie van StiPP is consequent hoog.

9.4 Benchmark uitvoeringskosten pensioenadministratie

Om de genoemde kostenefficiëntie van het fonds in perspectief te plaatsen, is het nuttig de uitvoeringskosten te vergelijken met die van andere pensioenfondsen. StiPP doet dit door deel te nemen aan het benchmarkonderzoek van adviesbureau Bell. Omdat Bell zich baseert op publiekelijk beschikbare gegevens, heeft de Bell Kostenbenchmark 2023 betrekking op de over 2022 gerapporteerde uitvoeringskosten, niet over de kosten over 2023 die in dit jaarverslag vermeld staan.

Gezien de karakteristieken van het pensioenfonds en de deelnemerspopulatie richt StiPP zich vooral op de gemiddelde kosten per deelnemer. Daarbij worden alle actieve en gewezen deelnemers en pensioengerechtigden in de kostenberekening meegenomen. Buiten StiPP wordt echter vooral naar de gemiddelde kosten per deelnemer gekeken, waarbij de gewezen deelnemers niet meetellen. In 2022 waren deze kosten per deelnemer bij StiPP gemiddeld € 35,36. Het gemiddelde van de Bell Kostenbenchmark lag in dit jaar op € 110,- per deelnemer en pensioengerechtigde. Bij grote pensioenfondsen met meer dan 1 miljoen deelnemers was dit gemiddelde € 77,-. Bij alle referentiegroepen zijn deze kosten gestegen, waarbij vooral gestegen advieskosten en algehele prijsstijgingen als oorzaken worden genoemd. Ook de wijziging van het aantal deelnemers en de stijging van bestuurs- en governancekosten zijn oorzaken. Alle oorzaken die bij StiPP ook spelen, maar feit is dat bij StiPP de kosten per deelnemer juist daalden in 2022, voornamelijk juist door de stijging van het aantal deelnemers. StiPP is dan ook al jarenlang het pensioenfonds met de laagste pensioenadministratiekosten per deelnemer en pensioengerechtigde.

Beheersing van de uitvoeringskosten, kostenefficiëntie, is zeer belangrijk voor StiPP. Kostenbewustzijn is niet voor niets een van de kernwaarden van fonds. Beheersing en beperking van de pensioenadministratie- en/of uitvoeringskosten zijn cruciaal voor StiPP.

StiPP streeft er namelijk naar om van de pensioenpremies die zij ontvangt, zo veel mogelijk toe te laten komen aan de pensioenen van de deelnemers. Hoewel de kosten per deelnemer in euro's erg laag zijn, zijn de uitvoeringskosten ten opzichte van de pensioenkapitalen van de deelnemers relatief hoog. Ook uitgedrukt als percentage van de verschuldigde premies waren de uitvoeringskosten relatief altijd relatief hoog te noemen: 4,1% in 2022. Door de grote toename van het premievolume daalt dit percentage thans fors: 3,2% in 2023.

9.5 Oordeel bestuur over uitvoeringskosten

De uitvoeringskosten voor de pensioenadministratie, inclusief de kosten voor het bestuur, zijn gestegen in 2023. Dit was een verwachte stijging. Door de toename van het aantal deelnemers en de intensieve voorbereiding op de Wtp, nemen kosten toe. Iets wat in 2023 eenmalig versterkt werd door de betaling van een investeringsbijdrage aan PUO. Een bijdrage die StiPP noodzakelijk acht om ook in de toekomst de pensioenen efficiënt en beheerst te administreren en uit te keren.

Ondanks de stijging in 2023, blijven de uitvoeringskosten relatief laag. Dit komt door de voortdurende aandacht voor kostenefficiëntie van zowel StiPP als uitvoeringsorganisatie PGGM. Ook komen meerwerkkosten veel minder voor. De gemiddelde kosten per deelnemer zijn dus laag, vermoedelijk zelfs een van de laagste in Nederland. StiPP wil dit graag zo houden en steekt daarom veel tijd in de beoordeling van de uitvoerbaarheid van de pensioenregeling in relatie tot de te maken kosten. Gezien de relatief lage pensioenpremie en de korte actieve deelname aan de pensioenregeling, met als resultaat heel veel deelnemers met kleine pensioenen, is de aandacht voor de uitvoeringskosten van het fonds continu nodig. Digitalisering en automatisering en het benutten van schaalvoordelen, leiden tot beheersing van de uitvoeringskosten. Het bestuur vindt dat deze beheersing ook in 2023 gelukt is en begrijpt dat verslapping in dit opzicht niet gewenst is. Door de verlaging van de toetredingsleeftijd zal het aantal deelnemers in wederom 2024 groeien. Hierdoor zullen ook de uitvoeringskosten toenemen. Bovendien vraagt de voorbereiding op de Wtp ook weer de nodige kosteninspanning. Aandacht voor de uitvoeringskosten blijft dus nodig.

10 Risicomanagement

10.1 Algemeen

Risico's zijn onlosmakelijk verbonden aan het besturen en het uitvoeren van een pensioenfonds. Het bewaken en beheersen van deze risico's is dan ook belangrijk. Hiervoor moeten meerdere vragen worden beantwoord. In hoeverre zijn de risico's acceptabel? Welke maatregelen neemt StiPP om ze te beheersen? Werken de maatregelen ook in de praktijk? Bij StiPP is het beheersen van risico's zowel beleidsmatig als in de praktijk vormgegeven in een proces dat wordt geleid door de risicohouding van het fonds. Hiervoor zijn verschillende risico's geïdentificeerd, geanalyseerd en beoordeeld. De uitkomst van dit proces is een profiel van het onderkende risico. Past dit profiel bij de vastgestelde risicohouding? Dan is het risico in voldoende mate beheerst. Is het profiel slechter dan de risicohouding? Dan is het risico te groot en zijn aanvullende beheersmaatregelen nodig om het risico te verminderen.

2023 was het tweede volledige kalenderjaar waarin StiPP het risicomanagement uitvoerde volgens het in 2021 vastgestelde Beleid Integraal Risicomanagement. Dit beleid is gebaseerd op een internationale norm en gaat uit van risicomanagement als een vorm van waardenmanagement, gericht op waardecreatie en -bescherming in een organisatie. Het gaat over de manier waarover StiPP dagelijks waarde toevoegt: door pensioenpremies te incasseren, gelden te beleggen, pensioenen te administreren, te verzekeren en uit te betalen en hierover te communiceren. En het gaat over de manieren waarop deze processen uitgevoerd en beheerst zijn, bijvoorbeeld door goed bestuur, toepassing van wet- en regelgeving en continue bewaking van en aanpassing aan diverse risico's die het fonds (kunnen) raken. Ook het beleid zelf wordt aangepast. Volgens de interne afspraken hierover, is het risicomanagementbeleid eind 2023 geheel herzien en door het bestuur opnieuw vastgesteld.

De belangrijkste uitgangspunten voor het risicomanagement zijn de missie, visie en strategie van het fonds. Deze bepalen de strategische doelstellingen van StiPP. Een risico is daarom voor StiPP alleen relevant als het de realisatie van deze doelstellingen zou kunnen verhinderen: zonder doel geen risico.

De risicohouding van StiPP is vastgelegd in fondsspecifieke risicobereidheidsverklaringen. Deze verklaringen maken duidelijk waarom in veel gevallen risico's niet helemaal worden vermeden; StiPP accepteert risico's in een bepaalde mate. De tabel laat per risicohoofdcategorie de verklaringen - ook wel risk appetite statements genoemd - zien, zoals ze eind 2023 zijn vastgesteld.

Risicohoofdcategorie	Risicobereidheidsverklaring
Financieel risico deelnemers (Lifecyclerisico, beleggingsrisico portefeuilles)	Voor het realiseren van beleggingsrendementen voor een acceptabel pensioen, is het nemen van bepaalde financiële risico's noodzakelijk. StiPP is bereid verantwoorde financiële risico's voor de deelnemers te nemen, waarbij deze voor jongere deelnemers groter zijn dan voor oudere.
Financieel risico fonds	Om de verplichtingen te kunnen nakomen, is de strategie van StiPP erop gericht de continuïteit van de pensioenuitvoering te waarborgen. Dit doet het fonds door een gezonde financiële balans te behouden met voldoende - maar zonder overtollige - reserves. In dit kader heeft StiPP een lage risicobereidheid en moet de verschuldigde pensioenpremie kostendekkend zijn.
Strategisch risico	StiPP heeft weinig invloed op de aard, inhoud en verplichtstelling van de pensioenregeling. Daarom accepteert het fonds strategische risico's in een bepaalde mate. StiPP is erop gericht wendbaar te zijn om in te kunnen spelen op veranderingen in de omgeving en accepteert tot op zekere hoogte reputatierisico's die met de uitvoering gepaard gaan.
Governance- en compliancerisico	StiPP houdt zich aan de geldende wet- en regelgeving, maar treedt in overleg met de toezichthouders over verplichtingen die onuitvoerbaar zijn of waarvan de kosten (naar verwachting) onevenredig hoog zijn. Toch is de risicobereidheid laag, zeker voor integriteitsrisico's. Het bestuur moet altijd kunnen uitleggen wat het doet en waarom.
Uitvoeringsrisico	Om de uitvoeringsefficiëntie te vergroten, zijn de administratieve processen van StiPP eenvoudig van opzet en worden ze zoveel mogelijk geautomatiseerd uitgevoerd. Digitaal is de norm en de communicatie van het fonds richt zich op informeren, met als doel zelfredzaamheid van deelnemers en aangesloten werkgevers. Hiervoor is StiPP bereid in een bepaalde mate risico te lopen. Het volledig mitigeren van alle uitbestedings-, IT-, datakwaliteit- en operationele risico's is (te) kostbaar. Ook draagt het niet bij aan de doelstelling om een zo groot mogelijk deel van de premie in de pensioenpot van de deelnemer te stoppen. De uitvoeringskosten per deelnemer zijn daarom door het bestuur gemaximeerd.

Binnen deze risicohoofdcategorieën zijn risico's en subrisico's geïdentificeerd en vastgesteld. De analyse en beoordeling van deze (sub)risico's vinden doorlopend plaats en de uitkomsten ervan zijn vastgelegd in risicokaarten. De leden van het uitvoerend bestuur – de directe 'risico-eigenaren' – beheren deze kaarten. Zij behandelen en bespreken deze kaarten periodiek. De sleutelfunctiehouder risicobeheer van StiPP ondersteunt en adviseert hen hierbij. Op de risicokaarten is ook te vinden welke getroffen en nog te treffen maatregelen er zijn ter (verdere) beheersing van het risico.

Het oordeel over een risico komt tot uiting in het risicoprofiel; het netto-risico. Aan het einde van het verslagjaar waren er geen (sub)risico's, waarvan het risicoprofiel niet in lijn was met de door het bestuur vastgestelde risicohouding. Daarom worden alle (geïdentificeerde) risico's als voldoende beheerst beschouwd. Het blijft wel een momentopname. Risicomanagement is nooit 'af'. De cyclus van het bewaken en beheersen loopt voortdurend door. Deze cyclus is goed opgenomen in de uitvoeringspraktijk van StiPP. In deze cyclus is ook aandacht voor het risicobeheer op ESG-gebied. Aan de hand van de door DNB gepubliceerde good practice over dit onderwerp, heeft het bestuur de verschillende aspecten van het ESG-risicobeheer integraal opgenomen in het risicomanagement van StiPP.

Dat het risicomanagement goed uitgevoerd wordt, concludeerde ook de toezichthouder DNB. Op basis van een zogeheten RIG²⁰ -onderzoek heeft DNB begin 2024 vastgesteld dat het integraal risicomanagement, in het bijzonder de risicobeheer- en auditfuncties, voldoende is ingericht bij StiPP. Eerder gemaakte verbeterpunten zijn door StiPP effectief opgevolgd, zoals de vastlegging van kritische risico-indicatoren (KRI's) en de beschrijving van beheersmaatregelen. De eerder genoemde risicokaarten spelen hierbij ook een centrale rol.

Met betrekking tot de voorbereiding op de Wtp en de implementatie van een nieuwe pensioenregeling onder Wtp, heeft het bestuur – met advies van de sleutelfunctiehouder risicobeheer – een risk self-assessment (RSA Wtp) opgesteld. Hierin zijn 32 subrisico's geïdentificeerd die in een bepaalde mate effect kunnen hebben op een succesvolle voorbereiding en implementatie van de Wtp. Identificatie, analyse en beoordeling van deze subrisico's gebeurt op basis van de risicotaxonomie zoals bepaald in het Beleid Integraal Risicomanagement. Ook de monitoring en aanpassing ervan vindt plaats volgens wat in dit beleid is vastgelegd. De RSA Wtp wordt meerdere keren per jaar door het bestuur geactualiseerd en vastgesteld, inclusief een opinie over de beheersing van de subrisico's door de sleutelfunctiehouder risicobeheer. Eind 2023 waren vijf van deze Wtp-subrisico's nog niet in lijn met de risicohouding; de subrisico's werden naar de mening van het bestuur nog onvoldoende beheerst. In 2024 worden maatregelen getroffen om de beheersing van deze risico's op het gewenste niveau te krijgen. De verwachting is dat dit ook daadwerkelijk gaat lukken.

²⁰ RIG = risico-identificerende gesprekken

11 Corporate governance

11.1 Integriteitsbeleid

Een pensioenfonds is een financiële instelling en vervult een maatschappelijke functie. Daarom is integriteit een belangrijk onderdeel voor de besturing en uitvoering van het fonds. De actieve en gewezen deelnemers, de pensioengerechtigden, de aangesloten werkgevers en de andere belanghebbenden en geïnteresseerden moeten erop kunnen vertrouwen dat StiPP zorgvuldig en eerlijk met (hun) belangen omgaat. Een integere taakuitoefening is noodzakelijk om het vertrouwen te krijgen en te behouden.

In het integriteitsbeleid van StiPP is vastgesteld hoe integer handelen binnen het fonds geborgd wordt. Het beleid is mede gebaseerd op een systematische integriteitsrisicoanalyse. Het bestuur heeft deze analyse in 2023 opnieuw uitgevoerd, waarbij de risico's en beheersmaatregelen onder meer op het gebied van fraude, corruptie, terrorismefinanciering, voorwetenschap en belangenverstrengeling zijn beoordeeld. Het integere handelen van het fonds komt onder andere tot uiting in een beheerst beloningsbeleid, de gedragscode en de naleving hiervan. Ook het voorkomen van fraude en de periodieke behandeling in bestuursvergaderingen van verplichte meldingen aan de hand van de gedragscode, vallen hieronder. Het bestuur behandelt deze meldingen van de hiervoor aangewezen verbonden personen en insiders van StiPP. Daarnaast toetst het bestuur jaarlijks de integriteit van het eigen functioneren. Ook bevraagt en evalueert StiPP de uitbestedingspartijen consequent op integriteitsaspecten. Alle integriteitsaspecten komen ook naar voren in de periodieke analyse en beoordeling van het integriteitsrisico dat onderdeel is van het risicomanagementbeleid zoals beschreven in het vorige hoofdstuk. Het integriteitsrisico is in 2023 consequent als laag beoordeeld, passend bij de risicobereidheid ten aanzien van dit risico. Dit betekent ook dat risico's op fraude en het niet-naleven van wet- en regelgeving door het bestuur beoordeeld zijn als laag.

11.2 Compliance officer en naleving gedragscode & insidersregeling

In de gedragscode van het fonds staan gedragsregels voor (de aangewezen) verbonden personen en insiders van StiPP, waaronder alle leden van het bestuur en het verantwoordingsorgaan. De compliance officer van StiPP ziet toe op de naleving van deze gedragscode en onderzoekt de toereikendheid en de effectiviteit van de interne complianceregels en -procedures. De compliance officer heeft de naleving van de gedragscode door de verbonden personen en insiders over 2023 gemonitord en gecontroleerd. Bovendien heeft de compliance officer vastgesteld of de bij StiPP betrokken personen van uitbestedingspartijen zich aan de gedragscodes van hun eigen organisaties hebben gehouden. Dit zijn gedragscodes die StiPP periodiek vergelijkt met de StiPP-gedragscode. Hierover is door de compliance officer gerapporteerd aan het bestuur. Er zijn geen overtredingen op de naleving geconstateerd. Er is dan ook geen aanleiding te veronderstellen dat de gedragsregels van StiPP in 2023 niet effectief waren.

Tot de taken van de compliance officer behoort ook het jaarlijks opstellen en uitvoeren van een complianceprogramma, inclusief het verzorgen van één of meerdere bewustwordingssessies met betrekking tot integriteitkwesities. Ook in 2024 wordt een volgende bewustwordingssessie georganiseerd voor het bestuur.

11.3 Naleving Gedragslijn Verwerking Persoonsgegevens Pensioenfondsen

Het bestuur heeft de compliance officer ook verzocht te toetsen of het fonds in 2023 de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) en de hieraan gerelateerde Gedragslijn verwerking persoonsgegevens pensioenfondsen (van de Pensioenfederatie) goed heeft nageleefd. De compliance officer heeft daarvoor de documentatie, processen en procedures met betrekking tot de AVG bij StiPP en de uitbestedingspartijen beoordeeld. Hieronder vallen de data protection impact assessments, de verwerkersovereenkomsten tussen StiPP en uitbestedingspartijen, en de afhandelwijze van privacymeldingen.

De conclusie van de compliance officer is dat de AVG en genoemde gedragslijn zijn nageleefd door StiPP. Dit is toegelicht in een rapport, waarin ook verbeterpunten en aanbevelingen zijn opgenomen. Het bestuur van StiPP onderschrijft het rapport en neemt de aanbevelingen over. Het bestuur verklaart – mede op basis van het oordeel van de compliance officer – dat StiPP de Gedragslijn verwerking persoonsgegevens pensioenfondsen in 2023 heeft nageleefd.

11.4 Naleving Code Pensioenfondsen

Het bestuur van StiPP volgt de Code Pensioenfondsen (de Code) zoals deze door de sector is vastgesteld. De Code bevat een aantal normen waarover het fonds in deze paragraaf rapporteert.

Norm	Definitie	Verwijzing (in dit verslag)
Norm 5	Het bestuur legt verantwoording af over zijn gevoerde beleid, de gerealiseerde uitkomsten van dit beleid en eventuele beleidskeuzes voor de toekomst. Het bestuur weegt daarbij de verschillende belangen af van de groepen die bij het pensioenfonds betrokken zijn. Ook geeft het bestuur inzicht in de risico's van de belanghebbenden op korte en lange termijn, gerelateerd aan het overeengekomen ambitieniveau.	Hoofdstuk 3 t/m 10
Norm 31	De samenstelling van fondsorganen is wat betreft geschiktheid, complementariteit, diversiteit, afspiegeling van belanghebbenden en continuïteit, vastgelegd in beleid. Een check vindt plaats bij de aanvang van een termijn en tussentijds bij de zelfevaluatie.	Hoofdstuk 16
Norm 33	In zowel het bestuur als het verantwoordingsorgaan en het belanghebbendenorgaan is er tenminste één vrouw en één man. Er zitten zowel mensen van boven als onder de 40 jaar in. Het bestuur stelt een stappenplan op om diversiteit in het bestuur te bevorderen.	Hoofdstuk 11.5 en 16
Norm 58	Het bestuur geeft publiekelijk inzicht in missie, visie en strategie.	Hoofdstuk 1
Norm 62	Het bestuur legt zijn overwegingen omtrent verantwoord beleggen vast en zorgt ervoor dat deze beschikbaar zijn voor belanghebbenden.	Hoofdstuk 6
Norm 64	Het bestuur rapporteert in het jaarverslag over de naleving van de interne gedragscode (zoals bedoeld in de normen 15 en 16) en de Code, net als over de evaluatie van het functioneren van het bestuur.	Hoofdstuk 11
Norm 65	Het bestuur zorgt voor een adequate klachten- en geschillenprocedure die belanghebbenden eenvoudig kunnen inzien. In het jaarverslag rapporteert het bestuur over de afhandeling van klachten en eventuele veranderingen in regelingen of processen die daarop volgen.	Hoofdstuk 7

11.5 Gerapporteerde afwijkingen van de Code

StiPP voldoet aan alle normen uit de Code met uitzondering van de normen 33 en 39.

Norm 33

In zowel het bestuur als het verantwoordingsorgaan en het belanghebbendenorgaan is er tenminste één vrouw en één man. Er zitten zowel mensen van boven als onder de 40 jaar in. Het bestuur stelt een stappenplan op om diversiteit in het bestuur te bevorderen.

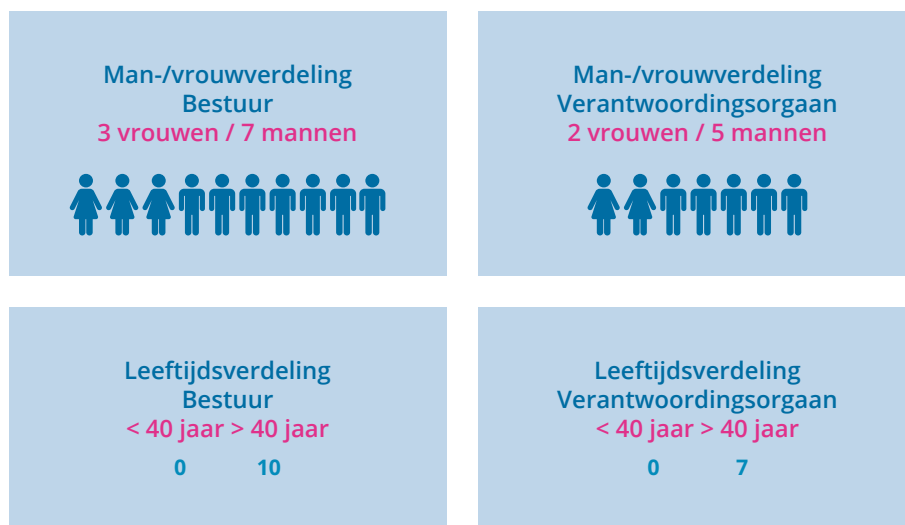
Het bestuur steunt het streven naar diversiteit. Bij elke (her)benoeming houdt het bestuur rekening met deze norm en weegt de leeftijd van de kandidaten mee in de besluitvorming. Met het verstrijken van jaren kan het op enig moment gebeuren dat de bestuursleden boven de leeftijd van 40 jaar uitkomen. Dit is voor StiPP geen reden de bestuurssamenstelling te wijzigen.

Per 1 januari 2024 heeft in het bestuur één wijziging plaatsgevonden. Door het vertrek van een bestuurslid, is er een nieuw lid toegetreden. Bij de samenstelling van het bestuur wordt gestreefd naar diversiteit, waarbij de bestuursleden ook complementair zijn en competenties en invalshoeken inbrengen die elkaar aanvullen. Uiteindelijk hebben de competenties en invalshoeken van het inmiddels benoemde nieuwe bestuurslid geleid tot de verwachting dat zij een belangrijke bijdrage kan leveren aan het collectief.

Norm 39

Een bestuurslid wordt benoemd en ontslagen door het bestuur, na het horen van de raad van toezicht over de procedure. Een lid van de raad van toezicht of visitatiecommissie wordt benoemd door het bestuur na bindende voordracht van het verantwoordingsorgaan en wordt ontslagen door het bestuur na bindend advies van het verantwoordingsorgaan. Een lid van het verantwoordingsorgaan wordt benoemd door het bestuur en ontslagen door het verantwoordingsorgaan zelf. In uitzonderlijke situaties kan het bestuur in overleg met het intern toezicht een lid ontslaan.

Deze norm is uitgewerkt in een bijlage bij de Code. Hierin is vastgelegd dat binnen een omgekeerd gemengd model, het uitvoerend bestuur - in een beperkt aantal situaties - een lid van het verantwoordingsorgaan kan ontslaan. Hiervoor is wel goedkeuring van het niet-uitvoerend bestuur nodig. In afwijking hiervan heeft StiPP het algemeen bestuur de bevoegdheid gegeven een lid van het verantwoordingsorgaan te ontslaan, maar alleen in uitzonderlijke situaties.

11.6 Geschiktheid, deskundigheid en opleidingen

StiPP kent een geschiktheidsbeleid en een geschiktheidsjaarplan voor de (mede)beleidsbepalers van het pensioenfonds. Hierin staat in hoeverre de individuele bestuursleden, het bestuur als geheel en (de leden van) het verantwoordingsorgaan voldoen aan de vereiste deskundigheid en vaardigheden.

Daarbij eist toezichthouder DNB dat de geschiktheid wordt aangetoond. Het bestuur gebruikt hiervoor de geschiktheidsmatrix, die elk jaar wordt herzien. De matrix laat zien hoe de kennis en vaardigheden zijn verdeeld over de bestuursleden. Voor alle leden van het algemeen bestuur geldt dat zij bij aantreden aantoonbaar geschikt (moeten) zijn op (minimaal) niveau A op alle deskundigheidsgebieden. Om de collectieve geschiktheid van het algemeen bestuur te garanderen, geldt verder dat op elk aandachtsgebied minimaal twee bestuursleden binnen het niet-uitvoerend bestuur niveau B moeten scoren.

De uitvoerende bestuursleden scoren minimaal niveau B op de hen toegewezen aandachtsgebieden. Naast het volgen van diverse opleidingen, trainingen en het bijwonen van seminars door de individuele leden van het bestuur en het verantwoordingsorgaan, zijn er in 2023 ook gezamenlijke bijeenkomsten georganiseerd over (diverse aspecten van) de Wtp, governance en ethiek voor beleidsbepalers. Daarnaast heeft het bestuur een aparte sessie inzake de Digital Operation Resilience Act (DORA)²¹ georganiseerd. Hiermee is de individuele en collectieve deskundigheid op deze gebieden vergroot.

11.7 Vergoedingen voor beleidsbepalers

In 2023 is in totaal € 807 duizend (2022: € 720 duizend) uitgekeerd aan vergoedingen en opleidingskosten voor bestuursleden, leden van het verantwoordingsorgaan en leden van de auditcommissie uitgekeerd. Onderstaande tabel toont de verdeling van dit bedrag.

Vergoedingen in € 1.000	Vergoedingen 2023	Vergoedingen 2022
Bestuur	733	616
Verantwoordingsorgaan	25	26
Auditcommissie	-	32
Opleidings- en overige kosten	49	46
Totaal	807	720

De leden van het bestuur en het verantwoordingsorgaan ontvangen een vaste vergoeding. Het beloningsbeleid draagt bij aan het bevorderen, aantrekken en behouden van geschikte leden voor de diverse organen van het pensioenfonds. Uitgangspunt is een beheerste en integere bedrijfsvoering die gericht is op de langere termijn. Onderstaande tabel toont de vergoedingenstructuur van het bestuur op functieniveau. Het gaat om jaarbedragen.

Functie	Fte	2023	2022
Onafhankelijk voorzitter	0,4	€ 55.560	€ 53.733
Uitvoerend bestuurder	0,8	€ 167.800 ²²	€ 128.959
Niet-uitvoerend bestuurder	0,2	€ 27.779	€ 26.866

²¹ DORA is een Europese verordening met als doel dat financiële organisaties, waaronder pensioenfonds, hun IT-risico's beter gaan beheersen en daarmee weerbaarder worden tegen cyberdreigingen.

²² Eind 2022 heeft adviesbureau Berenschot op verzoek van het bestuur een markconformiteitsonderzoek naar de vergoedingen van de uitvoerend bestuurders uitgevoerd. De uitkomsten van dit onderzoek hebben ertoe geleid dat de vergoeding van de uitvoerend bestuurders op een marktconform niveau is gesteld.

In 2023 kreeg StiPP een bericht van de Belastingdienst waarin werd aangegeven dat er naar hun inzicht sprake is van een dienstbetrekking van de uitvoerend bestuurders bij StiPP. StiPP heeft, na juridisch onderzoek, ingestemd met deze aanwijzing van de Belastingdienst. Dit betekent dat de uitvoerend bestuurders per 1 april 2024 op basis van een arbeidsovereenkomst in dienst treden van het pensioenfonds.

11.8 Incidenten en datalekken

Om grip te houden op de kwaliteit van de uitvoering, houdt StiPP consequent bij welke incidenten zich bij het fonds voordoen. In 2023 zijn er bij StiPP veertien incidenten geregistreerd (2022: negen incidenten). De meeste incidenten deden zich voor bij de uitvoeringsorganisatie en kenden relatief zeer geringe materiële en/of financiële schade. Het bestuur heeft vier incidenten als datalek aangemerkt. Eén incident is gemeld bij de Autoriteit Persoonsgegevens. Deze datalekmelding heeft geen aanleiding gegeven voor nader onderzoek bij het fonds. De andere drie datalekken zijn niet gemeld bij de Autoriteit Persoonsgegevens, omdat het niet waarschijnlijk is dat deze kleine datalekken risico's opleveren voor 'de rechten en vrijheden van betrokkenen'.

11.9 Meldingen conform artikel 96 Pensioenwet

In het kader van de bepalingen van artikel 96 van de Pensioenwet verklaart het bestuur hierbij dat:

- aan StiPP in 2023 geen dwangsommen en boetes zijn opgelegd;
- StiPP in 2023 geen aanwijzing, als bedoeld in artikel 171 van de Pensioenwet, is gegeven;
- er in 2023 geen bewindvoerder, als bedoeld in artikel 173 van de Pensioenwet, is aangesteld;
- er in 2023 geen herstelplan, als bedoeld in artikel 138 van de Pensioenwet, van toepassing is geweest.

12 Belangrijke gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn geen belangrijke gebeurtenissen na balansdatum die hier vermeld dienen te worden. Voor een korte update van ontwikkelingen in 2024 wordt verwezen naar het volgende hoofdstuk.

13 StiPP in 2024

In dit jaarverslag wordt vooral teruggekeken naar de gebeurtenissen en ontwikkelingen in 2023. Inmiddels is 2024 al een eind op weg. 2024 is voor StiPP een bijzonder jaar, omdat het fonds dan 25 jaar bestaat. Het jaar 2024 zal verder met name in het teken staan van de intensieve voorbereidingen voor de overgang naar de nieuwe pensioenregeling onder de Wtp per 1 januari 2026. Ook wordt er verder gewerkt aan de strategische positionering en de ontwikkeling van de visuele identiteit van het fonds. Als ook aan het op IT-gebied tijdig voldoen aan de DORA-vereisten.

Wet toekomst pensioenen

De voorbereidingen voor de overgang naar de nieuwe pensioenregeling worden in 2024 verder geïntensiveerd. Sociale partners zijn het eerste kwartaal van 2024 bezig met het opstellen van het transitieplan. Het transitieplan beschrijft de aanpassing van de pensioenregeling, de vulling van de daarvoor benodigde reserves, afspraken over een adequate en kostenneutrale premiecompensatie, en de verantwoording van de evenwichtigheid van al deze afspraken. Tegelijkertijd met het opstellen van het transitieplan is StiPP bezig met de uitwerking van het implementatieplan en het communicatieplan. Hiervoor is nauwe afstemming met de belangrijkste uitbestedingspartijen van het fonds essentieel.

Strategische positionering en visuele identiteit

In het laatste kwartaal van 2023 organiseerde het bestuur een aantal sessies om te komen tot de 'brand essence', de merkidentiteit of strategische positionering van het fonds. In 2024 wordt verder gewerkt aan deze positionering en de – meer visuele – communicatie hierover naar de (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden en werkgevers. Deze communicatie-uitingen worden waarschijnlijk in het tweede halfjaar van 2024 geleidelijk uitgerold.

DORA

Sinds januari 2023 is de Europese verordening DORA van kracht. Doel van DORA is dat financiële organisaties, waaronder pensioenfondsen, hun IT-risico's beter beheersen en daarmee weerbaarder worden tegen cyberdreigingen. In 2023 heeft StiPP de eerste stappen gezet om aan deze regelgeving te voldoen, in 2024 gaat het fonds hiermee verder. StiPP heeft tot eind december 2024 de tijd om aan de regelgeving te voldoen. Vanaf 1 januari 2025 moeten de regels geïmplementeerd zijn bij het fonds. Vanaf 1 januari 2025 zal de AFM toezicht gaan houden op de toepassing van de DORA-verordening.

Beleggingsstrategie niet-beursgenoteerd onroerend goed

StiPP belegt al jarenlang in indirect niet-beursgenoteerd onroerend goed als strategisch onderdeel van de zakelijke-waardenportefeuille. Tot dusverre zijn de beleggingen in deze categorie beperkt gebleven tot Nederlandse woningen, via specifiek geselecteerde vastgoedfondsen. Uit oogpunt van risicospreiding vindt het bestuur van StiPP diversificatie naar andere landen in Europa en andere vastgoedsectoren gewenst, zeker gezien de groei die StiPP qua belegd vermogen en premievolume in de komende jaren verwacht door te gaan maken.

Daarom zal in 2024 de beleggingsstrategie voor vastgoed worden ontwikkeld met spreiding naar beleggingen in andere Europese landen en andere vastgoedsectoren, zoals (mogelijk) logistiek en zorgvastgoed. Met zorgvastgoed kan bijvoorbeeld invulling gegeven worden aan één van de MVB-speerpunten van StiPP: gezondheid en welzijn, conform de door StiPP geselecteerde sustainable development goal (SDG 3) van de Verenigde Naties.

14 Toezicht en verantwoording

14.1 Externe toezichthouders DNB & AFM

De AFM en DNB houden toezicht op de naleving van (pensioen)wet- en regelgeving door financiële instellingen, waaronder pensioenfondsen zoals StiPP. Bij de vernieuwde toezichtaanpak heeft DNB de pensioenfondsen per 1 januari 2024 in drie impactklassen ingedeeld. Hoe groter de impact van soliditeits- of integriteitsproblemen op het vertrouwen in het financiële stelsel, des te hoger de impactklasse. StiPP is ingedeeld in impactklasse I2 medium. Dit houdt in dat StiPP onder actief toezicht staat en dat er een lage acceptatie van het risico op falen is. In de praktijk betekent dit dat StiPP periodiek contact heeft met DNB om risico's te identificeren, ook als hiervoor geen aanleiding is vanuit de rapportages die StiPP structureel en periodiek bij de toezichthouder indient.

Aanvullend werkt StiPP ieder jaar mee aan uitraagverzoeken door de toezichthouders over specifieke onderwerpen. In 2023 ging dit om de volgende onderwerpen:

1. DNB-monitoringsuitvraag over transitie naar het nieuwe pensioenstelsel (februari 2023)
2. AFM-informatieverzoek toezichtrapportage tweedepijlerpensioen (maart 2023)
3. DNB sectorbrede analyse niet-financiële risico's (april 2023)
4. DNB-informatieverzoek correctheid scenariobedragen (mei 2023)
5. AFM-self-assessment over duurzaamheid (SFDR) (augustus 2023)
6. DNB-monitoringsuitvraag over transitie naar het nieuwe pensioenstelsel (oktober 2023)

StiPP heeft alle bovengenoemde uitvragen op tijd ingezonden. Het fonds voerde in 2023 gesprekken met DNB over de werking van de sleutelfunctiehouder risicobeheer en de sleutelfunctiehouder interne audit. Naar aanleiding van deze gesprekken heeft DNB een aantal bevindingen met StiPP gedeeld. Begin 2024 heeft StiPP tijdig gereageerd op deze bevindingen richting DNB. DNB heeft bevestigd dat hiermee het onderzoek is afgerond.

14.2 Toezichtsverslag niet-uitvoerend bestuur

Het toezichtkader van het niet-uitvoerend bestuur wordt bepaald door wetgeving, de Code Pensioen-fondsen, en de statuten en reglementen van het fonds. De toezichtthema's van DNB en de VITP Toezichtcode geven richting aan de wijze waarop het niet-uitvoerend bestuur het intern toezichthouderschap invult. De toezicht van het niet-uitvoerend bestuur richt zich met name op het proces en waar nodig op de inhoud. Een specifiek aandachtspunt voor 2023 is het opheffen van de auditcommissie per 1 januari 2023. De werkzaamheden die voorheen door de auditcommissie werden uitgevoerd, kwamen per 1 januari 2023 volledig bij het niet-uitvoerend bestuur te liggen.

Het houden van intern toezicht – een in de statuten genoemde taak - wordt ingericht door een toezichtplan dat jaarlijks wordt opgesteld. Hierin worden aandachtspunten en specifieke toezichtonderwerpen voor het toezicht vastgelegd.

Het niet-uitvoerend bestuur bespreekt in vergaderingen de ontwikkelingen en bevindingen op de toezichtonderwerpen. Het niet-uitvoerend bestuur vormt een beeld van de bestuurlijke processen en de thema's onder andere door:

- bestuurlijke participatie in het algemeen bestuur;
- bestudering van relevante documenten;
- dialoog met uitvoerende bestuurders;

- overleg met betrokken partijen;
- aanwezigheid bij inhoudelijke overleggen en kwartaaloverleggen (als toehoorder) van het uitvoerend bestuur; en
- overleg met de sleutelfunctiehouders.

Om ervoor te zorgen dat opvolging – tijdelijk en inhoudelijk juist – wordt gegeven aan de bevindingen en de hieruit voortvloeiende aanbevelingen, zijn in de vergaderingen de aanbevelingen en de benodigde actie expliciet geformuleerd.

Verantwoording

Het niet-uitvoerend bestuur legt verantwoording af over de uitvoering van het interne toezicht aan het verantwoordingsorgaan en in het bestuursverslag. De verantwoording aan de aangesloten werkgevers gebeurt via de verantwoording in het bestuursverslag. Toezicht van het niet-uitvoerend bestuur is in 2023 toegespitst op de onderstaande onderwerpen.

Governance

Gedrag en cultuur

De onderlinge samenwerking binnen het bestuur is onverminderd goed. De verschillende kennisgebieden zijn gelijkmatig binnen het algemeen bestuur verdeeld en alle bestuursleden hebben een eigen kritische inbreng. Het algemeen bestuur reflecteert continu op het eigen functioneren. Dit gebeurt in ieder geval aan het einde van iedere vergadering en met een jaarlijkse zelfevaluatie. In 2023 heeft een extern deskundige de zelfevaluatie begeleid. Verder is in 2023 apart aandacht besteed aan bestuursethiek, onder andere met een themasessie.

Werking bestuursmodel

De focus op strategie en beleid tijdens de algemene bestuursvergaderingen is steeds sterker geworden. Het BOB-model (beeldvorming, oordeelsvorming, besluitvorming) bewijst steeds meer zijn werking. Vooral bij complexe vraagstukken, helpt het opdelen van de onderwerpen in deze drie stappen om het besluitvormingsproces van het algemeen bestuur gestructureerd te doorlopen. Bovendien bevordert het de transparantie in de besluitvorming. De verbeterde interne informatievoorziening heeft ook bijgedragen aan een adequate uitvoering van de toezichthoudende taak.

Uitvoerend bestuur

De leden van het uitvoerend bestuur zijn specialisten op hun aandachtsgebieden, functioneren goed en vervullen een belangrijke rol binnen het algemeen bestuur. Zij hebben het vertrouwen van het niet-uitvoerend bestuur. Door de vele dossiers die momenteel aandacht vragen, is de werkdruk bij met name het uitvoerend bestuur hoog. De verwachting is dat dit – mede als gevolg van de overgang naar het nieuwe pensioencontract- in de komende periode niet zal afnemen. Het niet-uitvoerend bestuur is regelmatig in overleg met het uitvoerend bestuur om te bespreken hoe de werkdruk onder controle kan worden gehouden. Het is van belang dit ook in de toekomst gezamenlijk te blijven monitoren.

Risicobeheersing

Veranderende wetgeving heeft ook in 2023 gezorgd voor aanpassingen in de pensioenregeling. Om wijzigingen tijdig en beheerst door te voeren, is er regelmatig en constructief overleg gevoerd tussen het bestuur van StiPP, de sociale partners en de uitvoeringsorganisatie. De enorme groei in het aantal deelnemers, als gevolg van het vervallen van de wachtijd, is door het uitvoerend bestuur en de uitvoerder goed voorbereid en heeft niet tot problemen in de uitvoering geleid. De administratie was op tijd klaar voor de verlaging van de aanvangsleeftijd voor pensioenopbouw naar 18 jaar per 1 januari 2024. De verlaging heeft geleid tot een groei in deelnemersaantallen.

Verder hebben de voorbereidingen voor de Wtp en de invulling van de nieuwe pensioenregeling door de sociale partners, veel aandacht gehad. StiPP maakt onderdeel uit van de projectgroep van sociale partners en is daardoor op tijd betrokken om de besluiten uit te kunnen voeren. Alle betrokken partijen houden nauw contact met hun netwerk en delen informatie over actuele ontwikkelingen en wetgeving. Bij de besluitvorming worden de effecten per groep bekeken en worden de belangen evenwichtig afgewogen. StiPP heeft hiervoor een evenwichtigheidskader opgesteld, waaraan de besluitvorming wordt getoetst. Er moeten veel besluiten worden genomen die effect hebben op de inrichting van de pensioenregeling. Het is belangrijk dat sociale partners en bestuur deze beslissingen op tijd nemen, om de administratie goed, tijdig en beheerst te kunnen inrichten. De tijdigheid van de besluiten blijft een continu aandachtspunt.

Handhaving

De handhaving van de verplichtstelling is samen met externe partners procesmatig ingevuld. Hierbij is specifieke aandacht besteed aan het optimaliseren van de kwaliteit van de - door de werkgevers aangeleverde - informatie over het arbeidsverleden van hun medewerkers. Communicatie met buitenlandse werkgevers blijft een aandachtspunt.

Cyberweerbaarheid

Het algemeen bestuur heeft zich intensief voorbereid op de invoering van de Europese regels voor cyberweerbaarheid (DORA). De toezichthouder DNB is positief over het niveau van vakvolwassenheid van het algemeen bestuur in deze. Het concretiseren en inrichten van het IT-beleid heeft verder vorm gekregen, onder meer in het aantoonbaar maken van uitgevoerde acties.

Vermogensbeheer

Het beleid rondom beleggingen en MVB, dat in het bestuur is besproken en vastgesteld, werd in 2023 op operationeel niveau ruim voldoende vertaald naar concrete en aantoonbare acties. Hierover is uitgebreid gerapporteerd aan algemeen bestuur, sleutelfunctiehouders en toezichthoudende partijen. Het uitvoerend bestuur heeft daarnaast tijdens ieder intern overleg nadrukkelijk gekeken of en op welke wijze de beleggingsresultaten eventuele meerwaarde kunnen opleveren voor communicatie hierover richting alle stakeholders, en deelnemers in het bijzonder.

Verder is in 2023 veel aandacht besteed aan de uitkomsten van het in 2022 gehouden risicobereidheidsonderzoek en wat deze betekenen voor de risicohouding en beleggingen. Met een verkorte ALM-studie is gekeken of de resultaten van het onderzoek ook gevolgen kunnen hebben voor de opzet van de huidige levenscyclus. Dit met het oog op de huidige situatie rondom de invoering van de Wtp en de veranderende wetgeving rondom transparantie over beleggingen op het gebied van MVB (SFDR en taxonomie) en de ingangsdatum hiervan. Daarnaast heeft het uitvoerend bestuur dit jaar veel nadruk gelegd op evenwichtige en tijdige informatievoorziening.

Delen van financiële informatie

De financiële informatieverschaffing van StiPP betreft twee soorten. Enerzijds ten behoeve van het afleggen van verantwoording aan de deelnemers en andere belanghebbenden en/of geïnteresseerden. Dit wordt opgenomen als onderdeel van het jaarverslag in de vorm van informatie in het bestuursverslag als ook in de jaarrekening inclusief toelichtingen. Verder geeft StiPP periodiek inzage in de beleggingen en beleggingsresultaten. Anderzijds gebruikt StiPP interne financiële informatie ter sturing van de uitvoering en het vermogensbeheer.

Externe financiële informatie

Het proces van het opstellen van de jaarrekening 2022 is goed verlopen en geëvalueerd. De aandachtspunten hebben tot aanscherping van het proces voor 2023 geleid.

Interne financiële informatie

Voor de interne sturing baseert StiPP zich op meerdere rapportages. De belangrijkste zijn:

- Budget en prognoses

In het najaar is de begroting voor 2024 vastgesteld. Deze is gebaseerd op de – op dat moment meest recente - kostenprognose voor het jaar 2023. De ontwikkeling van de uitvoeringskosten voor StiPP blijkt zeer overzichtelijk en laat een daling zien. De ontwikkeling is gerelateerd aan premievolumes en het aantal deelnemers. Dankzij gestegen volumes blijven de vermogensbeheerkosten, ondanks herallocaties, naar verwachting binnen de gestelde doelstelling.

- Kwartaalrapportages pensioenfonds, inclusief uitvoeringskosten

De kwartaalrapportages worden uitgebreid besproken. Deze besprekingen leveren altijd wel enige verduidelijking op, maar leiden zelden tot nooit tot materiële aanpassingen of andere besluiten. Gezien de frequentie van rapportages en de aard van de opbrengsten, kosten en ontwikkelingen daarin, lijkt de huidige werkwijze (van kwartaalrapportages) goed te voldoen.

- Vermogensbeheerrapportages

De fiduciair manager rapporteert maandelijks aan het bestuur. Eens per kwartaal is de rapportage uitgebreider. In deze 'kwartaaloverleggen vermogensbeheer' komen de rapportages uitgebreid aan de orde. Daarnaast rapporteert de custodian over de beleggingen. Er wordt scherp op gelet dat de rapportages van de fiduciair manager en de custodian op elkaar aansluiten.

Opvolging auditcommissie

Evaluatie overname en implementatie taken auditcommissie in niet-uitvoerend bestuur

Eind 2022 en begin 2023, en vervolgens ieder kwartaal, is in de vergaderingen van het niet-uitvoerend besproken op welke manier de taken van de auditcommissie door het niet-uitvoerend bestuur worden overgenomen en welke vorderingen daarin zijn gemaakt. Vastgesteld kan worden dat het niet-uitvoerend bestuur - mede door de (her)inrichting van het toezichtplan - volledig voorziet in de toezichttaken, inclusief de taken die eerst specifiek bij de auditcommissie lagen.

Opvolging aanbevelingen auditcommissie

De auditcommissie heeft bij haar opheffing vier aanbevelingen gedaan, namelijk om:

1. per audit te bepalen welke partij de meest geschikte vervuller is;
2. PGGM te verzoeken de pensioenrapportages meer StiPP-specifiek te maken;
3. ervoor te zorgen dat op privacygevoelige processen bij PGGM extra evaluaties worden uitgevoerd;
4. te bepalen of naast de ISAE van VLK en CACEIS extra (interne) informatie nodig is.

Alle vier de aanbevelingen zijn opgepakt en afgerond.

Tot slot

Naar de mening van het niet-uitvoerend bestuur functioneert het algemeen bestuur, en in het bijzonder het uitvoerend bestuur, goed. De risicobeheersing is op orde en er is sprake van beheerste en integere besluitvorming op basis van de (financiële) informatieverstrekking. Er is een goede sturing op de beleggingsroadmap 2023 en op de opvolging van het (speerpunten)jaarplan 2023. De werkzaamheden die eerst door de auditcommissie werden uitgevoerd, liggen nu bij het niet-uitvoerend bestuur en de aanbevelingen van de auditcommissie zijn opgevolgd en geïmplementeerd.

14.3 Verslag van het verantwoordingsorgaan

Algemeen

In dit verslag spreekt het verantwoordingsorgaan (hierna: 'VO') zijn oordeel uit over het gevoerde beleid van het algemeen bestuur (hierna: 'AB'), hoe dit is uitgevoerd en de keuzes voor de toekomst. Het VO baseert zijn oordeel op het jaarverslag van het fonds, de jaarrekening en overige informatie, waaronder de bevindingen van het niet-uitvoerend bestuur (hierna: 'NUB').

Het VO monitort voortdurend het functioneren van het fonds. Deelnemers, gepensioneerden en werkgevers moeten er vertrouwen in kunnen hebben dat het fonds het toevertrouwde geld goed beheert en de belangen van alle betrokkenen evenwichtig afweegt.

Samenstelling

Het VO bestaat uit zeven leden; vier leden vertegenwoordigen de deelnemers, één lid vertegenwoordigt de pensioengerechtigden en twee leden vertegenwoordigen de werkgevers. Alle leden van het VO voldoen aan de algemene eisen en deskundigheid, zoals verwoord in de profielschets. Per 1 januari 2023 heeft de herbenoeming plaatsgevonden van het lid namens de LBV. Medio december 2022 is een vacature ontstaan voor het lid namens FNV. Het invullen van deze vacature heeft de nodige tijd in beslag genomen. Het VO is verheugd dat per 1 januari 2024 een nieuw lid is benoemd.

Met het oog op het eindigen van zijn benoemingstermijn per 1 juli 2024 heeft de voorzitter aangegeven per 1 januari 2024 het voorzitterschap alvast te willen overdragen. Het VO heeft op 22 november 2023 uit zijn midden de heer P.C.W. Feld benoemd tot voorzitter per 1 januari 2024.

Vergaderfrequentie, -orde, afstemming met andere gremia en informatievoorziening

Het VO heeft in 2023 zes keer vergaderd, waaronder één keer met het NUB. Bij de reguliere vergaderingen van het VO zijn leden van het uitvoerend bestuur (UB) regelmatig aangeschoven voor een nadere toelichting op ontwikkelingen en adviesaanvragen. De vergaderingen vonden afwisselend via Teams en fysiek op locatie plaats.

Het VO is twee keer aanwezig geweest bij een themasessie van het bestuur. In deze themasessies is een toelichting gegeven op het onderwerp governance en is nader met elkaar van gedachten gewisseld over het thema ethiek. Daarnaast heeft een verdiepingssessie plaatsgevonden waarin het VO tezamen met de sleutelfunctiehouders is bijgepraat over de stand van zaken met betrekking tot de Wet toekomst pensioenen.

De informatievoorziening aan het VO wordt als adequaat ervaren. Het VO heeft toegang tot het bestuurdersportaal en de vergaderstukken zijn beschikbaar in de vergaderapplicatie iBabs. Naast de toelichting in de gezamenlijke themasessies met het AB zijn op verzoek scholingsfaciliteiten beschikbaar. Het proces rond de adviesaanvragen is in 2023 conform afspraak (tijdig en volledig) verlopen.

Werkwijze en toezichtthema's VO 2023

Voor 2023 heeft het VO een werkplan opgesteld, toezichtthema's bepaald en nader focus aangebracht. Een korte samenvatting van de bevindingen van het VO wordt hieronder gegeven.

• [Goed pensioen zowel vanuit het oogpunt van beleggingen als vanuit de financiële invalshoek](#)

Het VO heeft een nadere toelichting gehad op de stand van zaken en het beleid met betrekking tot maatschappelijk verantwoord beleggen. Het VO heeft geconstateerd dat er de afgelopen periode veel stappen zijn gezet door StiPP op dit gebied. Het VO heeft zijn complimenten uitgesproken over het verkorte jaarverslag maatschappelijk verantwoord beleggen.

Verder is het VO geïnformeerd over de hoogte en de opbouw van de algemene reserve en de mogelijkheden om over te gaan tot teruggave. Het AB heeft aangegeven dat er binnen de huidige (fiscale) kaders geen mogelijkheden zijn om tot aanwending van het overschot over te gaan en dat wordt gewacht op het nieuwe pensioenstelsel en de nadere uitwerking door sociale partners

Het VO is bijgepraat over de vervolgstappen die worden genomen naar aanleiding van de uitkomsten van het risicobereidheidsonderzoek dat in 2022 is uitgevoerd. Het VO heeft kennisgenomen van het besluit van het AB om de risicohouding voor de uitkeringen en de vaste pensioenuitkering vooralsnog te handhaven.

Het AB heeft het VO verder geïnformeerd over de uitkomsten van de haalbaarheidstoets.

Met betrekking tot de Wtp is het VO middels een separate kennissessie geïnformeerd. Afgesproken is dat het VO op de hoogte wordt gehouden middels mondelinge toelichtingen in de vergaderingen en voortgangsrapportages.

Tot slot heeft het VO kennisgenomen van de conceptbegroting 2024.

• Uitvoering en governance inclusief wet- en regelgeving

In het algemeen is het VO van mening dat het AB wijzigingen op het gebied van wet- en regelgeving goed in het vizier heeft. Onder andere is gesproken over het verlagen van de toetredingsleeftijd naar 18 jaar, het beëindigen van de wachtijd, lumpsum en de aanpassing van het partnerbegrip. Het algemeen bestuur heeft daarnaast veel aandacht besteed aan de wijze waarop sociale partners moeten worden meegenomen in de verschillende dossiers.

Het VO is ingelicht over de aanpassing van de vergoeding van de uitvoerend bestuurders. Punt van aandacht hierbij was de marktconformiteit van de vergoeding. Het VO heeft aangegeven begrip te hebben voor de aanpassing aan de vergoeding.

Naar aanleiding van de aanpassing van het reglement van het VO is opnieuw gekeken naar de profielschets van het VO. Deze zal na goedkeuring van het UB worden vastgesteld begin 2024 worden vastgesteld in het VO.

Het VO spreekt zijn waardering uit over de wijze waarop het UB het VO in een separate kennissessie proactief heeft meegenomen in de ontwikkelingen met betrekking tot de Wtp, de planning en het transitieplan. Dit onderwerp zal in 2024 een vast onderwerp op de agenda van het VO zijn.

• Communicatie

Ten aanzien van de communicatie baseert het VO zijn oordeel met name op het communicatiekader 2023-2025, het communicatiejaarplan 2023 en de kwartaalevaluaties Marketing en Communicatie. De rapportages geven een goed beeld van de voortgang en de stand van zaken. Het VO is ook in 2023 gevraagd om op voorhand input te leveren voor het communicatiejaarplan 2024.

Het VO is meegenomen in de tekstuele aanpassingen van de missie, visie en strategie én van daaruit in alle processen binnen het fonds. Het VO heeft zijn complimenten uitgesproken ten aanzien van de aanpassing. Het is een goede tekstuele verduidelijking. Ook was het VO zeer te spreken over de publieksvriendelijke versie van de missie, visie en strategie die is opgesteld voor de website.

Verder is gesproken over de voorkeur voor digitale communicatie met zowel deelnemers als werkgevers en de activiteiten die worden ingezet om als fonds over de juiste emailadressen te kunnen beschikken.

Het VO heeft diverse keren gesproken over de niet-opgenomen pensioenen, onder andere aan de hand van het dashboard niet-opgenomen pensioenen en de acties die zijn ondernomen om de pensioengerechtigden te vinden. Het VO is content met de meertaligheid van documenten en het gebruik van QR-codes.

Adviesaanvragen

Het AB heeft in 2023 de volgende adviesaanvragen aan het VO voorgelegd:

- [Profielschets NUB](#)

In verband met het vertrek van een van de niet-uitvoerend bestuurders per 1 januari 2024 is het functieprofiel herzien. Het VO heeft ten aanzien van het profiel een positief advies uitgebracht.

- [Communicatiejaarplan 2024](#)

Het conceptcommunicatiejaarplan is op 22 november 2023 nader toegelicht. Het VO heeft zijn complimenten uitgesproken over het communicatiejaarplan 2024. De aandachtspunten die het verantwoordingsorgaan eerder heeft aangedragen zijn meegenomen in het plan. Er zijn extra activiteiten met betrekking tot de niet-opgenomen pensioenen opgenomen en is er extra capaciteit en budget begroot. Het VO heeft wel aandacht gevraagd voor de hoeveelheid activiteiten, de beschikbare capaciteit en het budget.

Het VO heeft op basis van de documenten en de mondelinge toelichting een positief advies afgegeven voor het communicatiejaarplan 2024.

- [Beloningsbeleid](#)

Het VO is door het AB tweemaal verzocht een advies uit te brengen over aanpassingen in het beloningsbeleid.

De eerste aanpassing betreft een wijziging die was ingegeven door de AFM tekst (vanuit SFDR) op basis van een norminformerende brief. Het VO heeft een positief advies afgegeven met betrekking tot deze aanpassing van het beloningsbeleid. De tweede aanpassing in het beloningsbeleid betrof een actualisering van het bedrag en het jaartal aan de Wet normering topinkomens (Wnt).

Het VO heeft een positief advies afgegeven met betrekking tot de aanpassingen van het beloningsbeleid. Het VO doet de suggestie om naar de toekomst toe geen bedragen / jaartallen meer te vermelden in het beleid maar hiertoe te verwijzen naar de desbetreffende bron (i.c. Wnt).

- [Flatrate](#)

Door de enorme toename van de premie is de kostenopslag in de premie iets verlaagd. Dit bracht een formele aanpassing van de (samenstelling van de) premie met zich mee. De premie in de basisregeling is vanaf 1 juli 2023 van 7,3% naar 7,4% (zijnde fiscaal maximaal). Het VO heeft een positief advies afgegeven met betrekking tot aanpassing van de flatrate.

- [Premiestelling 2024](#)

Aan het VO is verzocht om een advies uit te brengen over de premiestelling 2024. Voor 2024 blijft de bruto premie van de Basisregeling onveranderd en bedraagt 8% van de pensioengrondslag. Voor de Plusregeling blijft de doorsneepremie ongewijzigd 12% van de pensioengrondslag.

Het VO onderschrijft het scenario-denken die ten grondslag ligt aan de premiestelling. De groei komt met name voort uit de wijzigingen in de pensioenregeling, zoals de verlaging van de pensioenleeftijd naar 18 jaar. Dit zijn de belangrijkste oorzaken voor de stijging van het premievolume naar € 599,9 miljoen en een gemiddeld belegd vermogen van € 3 miljard. Gezien deze ontwikkeling is het verstandig dat de premiestelling is getoetst aan zowel

een positief scenario als een krimpscenario. Een eventuele krimp kan worden opgevangen met de algemene reserves. Met betrekking tot de algemene reserves is vorig jaar al gesproken met het VO. Het bestuur heeft aangegeven om dit punt opnieuw te bezien in het licht van het compensatievraagstuk van de Wtp.

Het VO adviseert positief ten aanzien van de benoemde samenstelling van de premies met de diverse opslagen voor het jaar 2024.

Eindoordeel

Het VO spreekt zijn waardering uit voor de inspanningen en gemaakte beleidskeuzes en geeft een positief eindoordeel over het handelen van het bestuur in 2023 en de manier waarop het bestuur daarbij de betrokken belangen evenwichtig heeft afgewogen.

Het VO ervaart de dialoog met het bestuur als plezierig. Ook buiten de formele vergaderingen om is frequent contact met de individuele bestuursleden. Het VO spreekt zijn waardering uit over de bereidheid van (uitvoerend) bestuursleden om desgewenst op onderwerpen extra toelichting te geven aan het VO in en buiten vergadering.

Het verantwoordingsorgaan, mei 2024

14.4 Reactie algemeen bestuur op het verslag van het verantwoordingsorgaan

Het bestuur heeft met bijzondere interesse kennis genomen van het verslag van het verantwoordingsorgaan. Het bestuur bedankt het verantwoordingsorgaan voor de adviezen en aanbevelingen die het aan het bestuur gegeven heeft op de verschillende onderwerpen, met name ten aanzien het communicatiejaarplan, het beloningsbeleid en de premiestelling.

Het bestuur heeft de bijdragen van het verantwoordingsorgaan ervaren als een toegevoegde waarde. Hiermee wordt onderstreept dat een goed functionerend verantwoordingsorgaan belangrijk is voor het evenwichtig besturen van het fonds. Ook wordt gewaardeerd dat het verantwoordingsorgaan bij bestuurlijke sessies aanwezig is. De samenwerking met het verantwoordingsorgaan wordt als prettig ervaren.

De door het verantwoordingsorgaan benoemde adviezen en aanbevelingen worden door het bestuur meegenomen bij te maken beleidskeuzes en zullen ook onderwerp van gesprek blijven in de overleggen met het verantwoordingsorgaan de komende jaren.

Met de wijzigingen in het kader van de Wet toekomst pensioenen voor de boeg zijn er voor het bestuur en het verantwoordingsorgaan grote uitdagingen. Gelet op de onderlinge samenwerking en het opereren van het verantwoordingsorgaan, heeft het bestuur er alle vertrouwen in dat deze uitdagingen gezamenlijk goed opgepakt zullen worden.

15 Jaarrekening

15.1 Balans per 31 december

(na voorgestelde bestemming van het saldo van baten en lasten, x €1.000)

	toelichting	31-dec-23	31-dec-22
ACTIVA			
Beleggingen voor risico fonds	1		
Vastrentende waarden		400.928	296.248
Aandelen		51.355	44.700
Vastgoedbeleggingen		10.900	9.603
Derivaten		328	198
		463.511	350.749
Beleggingen voor risico deelnemers	2		
Vastrentende waarden		1.260.399	963.034
Aandelen		1.001.251	748.655
Vastgoedbeleggingen		212.516	160.840
Derivaten		6.400	3.316
		2.480.566	1.875.845
Vorderingen en overlopende activa	3	137.493	81.849
Overige activa	4	25.257	26.840
		3.106.827	2.335.283
PASSIVA			
Stichtingskapitaal en reserves	5	338.296	252.703
Technische voorzieningen risico fonds	6	184.333	146.969
Technische voorziening risico deelnemers	7	2.580.379	1.931.936
Overige schulden en overlopende passiva	8	3.819	3.675
		3.106.827	2.335.283

15.2 Staat van baten en lasten

(x €1.000)

	toelichting	2023	2022
BATEN			
Premiebijdragen risico deelnemers	9	581.062	384.576
Beleggingsresultaten risico fonds	10	32.771	-89.860
Beleggingsresultaten voor risico deelnemers	11	234.899	-353.602
Overige baten	12	1.112	183
		849.844	-58.703
LASTEN			
Pensioenuitkeringen	13	20.782	18.613
Pensioenuitvoeringskosten	14	18.832	15.819
Mutatie technische voorzieningen risico fonds	15		
Inkoop uit kapitalen / pensioneringen		26.801	26.249
Rente		4.913	-959
Onttrekkingen voor pensioenuitkeringen en afkopen		-9.734	-7.830
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten		-346	-273
Ingang nabestaandenpensioenen		6.837	7.580
Wijziging voorziening arbeidsongeschikten		838	1.795
Wijziging marktrente		6.551	-41.265
Wijziging actuariële uitgangspunten		-	634
Overige wijzigingen		1.504	-807
		37.364	-14.876
Mutatie technische voorziening risico deelnemers	16	648.443	-170.846
Saldo overdrachten van rechten	17	38.813	102.373
Overige lasten	18	17	211
		764.251	-48.706
Saldo van baten en lasten		85.593	-9.997
Bestemming van het saldo van baten en lasten			
Mutatie algemene reserve		60.401	1.986
Mutatie vereiste buffer over de technische voorzieningen		25.192	-11.983
		85.593	-9.997

15.3 Kasstroomoverzicht

(x €1.000)

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode.

	2023	2022
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		
Ontvangen premies	525.837	359.234
Saldo waardeoverdrachten	-38.398	-102.491
Betaalde pensioenuitkeringen en afkopen	-20.989	-18.721
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-19.127	-15.316
Overige baten en lasten	1.094	-28
	448.417	222.678
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
Ontvangen inzake verkopen beleggingen	446.493	854.830
Betaald inzake aankopen beleggingen	-914.119	-1.102.623
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	30.881	20.738
Saldo overige kasstromen uit hoofde van beleggingsactiviteiten	-10.387	2.732
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-2.868	-1.876
	-450.000	-226.199
Mutatie geldmiddelen	-1.583	-3.521
Mutatie geldmiddelen	2023	2022
Geldmiddelen per 1 januari	26.840	30.361
Mutatie geldmiddelen	-1.583	-3.521
Geldmiddelen per 31 december	25.257	26.840

15.4 Algemene toelichting

Inleiding

Het doel van de Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten, ingeschreven in het handelsregister onder nummer 34107294, statutair gevestigd te Amsterdam, is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden inzake ouderdom en overlijden. Het fonds geeft invulling aan uitvoering van de verplicht gestelde pensioenregeling in de uitzendbranche. Deze doelstelling is nader uitgewerkt in onder andere de statuten, het pensioenreglement, het uitvoeringsreglement en de actuariële en bedrijfstechnische nota van het fonds. Het vestigingsadres van het fonds is Noordweg-Noord 150, 3704 JG te Zeist.

Verslaggevingsperiode

Deze jaarrekening heeft betrekking op het boekjaar 2023 dat is geëindigd op balansdatum 31 december 2023.

Overeenstemmingsverklaring

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9, Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek, en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving. De bedragen opgenomen in deze jaarrekening zijn vermeld in duizenden euro's, tenzij anders is aangegeven. De jaarrekening is opgesteld op basis van continuïteitsveronderstelling.

Vergelijking met voorgaand jaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaande jaar.

Algemene grondslagen

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het fonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Als een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde. Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post 'nog af te wikkelen transacties'. Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economische potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien er sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en er bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 Burgerlijk Wetboek, vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De schattingen en hiermee verbonden veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden frequent beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, indien de herziening alleen voor die periode gevolgen heeft, of in de periode van herziening en toekomstige perioden, indien de herziening gevolgen heeft voor zowel de verslagperiode als toekomstige perioden.

Uit de toelichting op de beleggingen voor risico deelnemers blijkt dat voor € 356,9 miljoen (14,4%) van de beleggingen van het pensioenfonds de waardering gebaseerd is op netto contante waarde-berekeningen of andere methode(n) (zie paragraaf 2. Beleggingen voor risico deelnemers). Het maken van de schattingen van de marktwaarde van deze beleggingen vergt in meer of mindere mate oordeelsvorming van het bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en modellen. De mate van schattingsonzekerheid die hiermee samenhangt, is nader toegelicht in de toelichting op de beleggingen voor risico deelnemers.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief transactiekosten, provisies, valutakoersverschillen en dergelijke, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiend uit transacties in vreemde valuta's, worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum. Alle valutakoersverschillen zijn verwerkt in de staat van baten en lasten.

	31-dec-23	31-dec-22
AUD	1,62	1,56
CAD	1,46	1,45
CHF	0,93	0,99
DKK	7,45	7,69
GBP	0,87	0,88
HKD	8,63	8,33
JPY	155,73	140,82
NOK	11,22	10,48
SEK	11,13	11,11
SGD	1,46	1,43
USD	1,10	1,06

Specifieke grondslagen

Grondslagen voor de waardering van activa en passiva

Beleggingen voor risico fonds en risico deelnemers

Algemeen

De beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde. Alleen als de reële waarde van een belegging niet betrouwbaar kan worden vastgesteld, vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs. Overlopende activa en passiva, en liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Het verschil tussen reële waarde en nominale waarde is bij deze activa en passiva in het algemeen gering. Participaties in beleggingspools en -instellingen die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort beleggingen, worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor die onderliggende beleggingen ('look through'-benadering). Bij gemengde beleggingsfondsen wordt aangesloten bij de hoofdcategorie, bepaald op basis van reële waarde.

Vorderingen en schulden uit beleggingen die samenhangen met een specifieke beleggingscategorie worden onder beleggingsdebiteuren, dan wel -crediteuren, opgenomen in de betreffende beleggingscategorie.

Beleggingen voor risico fonds en beleggingen voor risico deelnemers worden op dezelfde wijze gewaardeerd.

Reële waarde

De beleggingen van het fonds worden gewaardeerd tegen de reële waarde per balansdatum. Voor de meerderheid van de financiële instrumenten van het fonds kan gebruik worden gemaakt van genoteerde marktprijzen. Bepaalde instrumenten, zoals participaties in beleggingsfondsen, worden gewaardeerd door

gebruik te maken van de intrinsieke waarde. Het is gebruikelijk en mogelijk om de reële waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Alleen als de reële waarde van een belegging niet betrouwbaar kan worden vastgesteld, vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs.

Voor financiële instrumenten, zoals beleggingsvorderingen en -schulden, geldt dat de boekwaarde de reële waarde benadert als gevolg van het korte termijn karakter van de vorderingen en schulden. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum, benadert de reële waarde.

Opgemerkt wordt dat schattingen naar hun aard subjectief zijn en dat de geschatte actuele waarden van financiële instrumenten derhalve inherent onderhevig zijn aan onzekerheden en waardeoordelen ten aanzien van volatiliteit, rentestand en kasstromen. Deze schattingen zijn momentopnames, gebaseerd op de marktomstandigheden en de op dat moment beschikbare informatie.

Vastgoedbeleggingen

Beursgenoteerde vastgoedfondsen worden gewaardeerd tegen de reële waarde. Dit is de beurskoers per balansdatum. Niet-beursgenoteerde beleggingen in vastgoedfondsen worden gewaardeerd op het aandeel in de reële waarde van de onderliggende beleggingen. Als de waarderingsgrondslagen van vastgoedfondsen afwijken, wordt de waardering zo mogelijk aangepast aan de waarderingsgrondslagen van het pensioenfonds.

Aandelen

Aandelen, waaronder converteerbare obligaties, worden gewaardeerd tegen reële waarde. Van aandelen die beursgenoteerd zijn, is dit de beurswaarde. Voor participaties in aandelenfondsen die niet beursgenoteerd zijn, is dit de intrinsieke waarde die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Vastrentende waarden

Vastrentende waarden worden gewaardeerd tegen reële waarde, inclusief opgelopen rente. Van vastrentende waarden die beursgenoteerd zijn, is dit de beurswaarde per balansdatum. Voor participaties in vastrentende waardenfondsen die niet beursgenoteerd zijn, is dit de intrinsieke waarde die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert. Deze waarde wordt bepaald door de te ontvangen kasstromen (rente, aflossingen en verwachte boeterente bij vervroegde aflossingen) contant te maken op basis van geldende marktrente, waaronder een opslag voor debiteurenrisico en liquiditeitsrisico.

Deposito's en vorderingen op banken worden gewaardeerd op nominale waarde.

De reële waarde van participaties in beleggingsfondsen die beleggen in hypothecaire leningen is berekend door middel van de 'discounted cash flow'-methode (DCF-model). Bij de waardeberekeningen is uitgegaan van een aantal veronderstellingen met betrekking tot de disconteringsvoet en de verwachte kasstroom. De disconteringsvoet bestaat uit een basisrente gelijk aan de euroswapcurve plus opslagen voor type onderpand, soort financiering en risicocategorie. De verwachte kasstroom is de te ontvangen rente en aflossing op basis van het gewogen gemiddelde moment van ontvangst, inclusief het vervroegd aflossingsrisico. De gehanteerde parameters in het DCF-model zijn ultimo boekjaar geactualiseerd.

Overige beleggingen

Overige beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde. De waardering hiervan gebeurt tegen de intrinsieke waarde, die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Na de eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, als sprake is van oninbaarheid.

Overige activa

Onder overige activa worden onder meer liquide middelen opgenomen, voor zover dit onmiddellijk opeisbare banktegoeden betreft. Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden gepresenteerd onder de beleggingen.

Stichtingskapitaal en reserves

Algemeen

Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat overblijft, nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen - inclusief de technische voorzieningen voor risico van het fonds en voor risico van de deelnemers - volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen.

Vereiste buffer over de technische voorzieningen

De benodigde buffer wordt berekend volgens de regels voor het vereist eigen vermogen, zoals vastgelegd in de Pensioenwet. Hierbij heeft het fonds gekozen voor de standaardmethode uit het Besluit financieel toetsingskader pensioenfondsen. De minimum buffer technische voorzieningen wordt berekend volgens de regels voor het minimaal vereist eigen vermogen uit de Pensioenwet. Hierbij heeft het fonds ervoor gekozen de minimum buffer voor de technische voorzieningen vast te stellen op 4,0% van de technische voorzieningen voor risico fonds.

Algemene reserve

Algemene reserve is dat deel van het vermogen dat overblijft, nadat de vereiste buffer over de technische voorzieningen op het gewenste niveau is gebracht, via de resultaatbestemming. Er is geen sprake van een maximering van de algemene reserve.

Technische voorzieningen voor risico fonds

De technische voorzieningen voor risico fonds worden gewaardeerd op reële waarde. De reële waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen, die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken. Er zijn geen onvoorwaardelijke (toeslag) toezeggingen.

De contante waarde wordt bepaald met gebruik van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. Bij de berekening van de technische voorzieningen voor risico fonds is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Pensioenaanspraken en -rechten worden niet geïndexeerd.

Bij de berekening van de technische voorzieningen wordt rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met arbeidsongeschiktheid, op basis van de contante waarde van de vrijgestelde premie wegens arbeidsongeschiktheid.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van prudente grondslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

De berekeningen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen per 31 december 2023 en voor de vergelijkende cijfers per 31 december 2022:

Overlevingstafels

Bij het waarden van de technische voorzieningen is uitgegaan van de sterftekansen uit de Prognosetafel AG2022, zoals gepubliceerd door het Actuarieel Genootschap, met als startjaar 2024. De algemene sterftekansen die volgen uit de tafel, worden voor het fonds gecorrigeerd in verband met fondsspecifieke ervaringssterfte. Hierbij zijn voor de medeverzekerde dezelfde correctiefactoren toegepast als voor de hoofdverzekerde.

Partnerfrequentie

Bij de vaststelling van de technische voorzieningen voor risico fonds voor het latent partnerpensioen vóór de pensioendatum, wordt uitgegaan van het onbepaalde-partnersysteem. De partnerfrequenties zijn vastgesteld, zoals deze zijn weergegeven bij de sterftetafels GBM/V 1985-1990 vermenigvuldigd met een factor van 60%.

Hierbij geldt dat de partnerfrequentie 100% bedraagt op de pensioendatum.

Na de pensioendatum wordt uitgegaan van het bepaalde-partnersysteem.

Leeftijdsverschil man-vrouw

Voor partnerpensioen is aangenomen dat de vrouwelijke partner drie jaar jonger is dan de verzekerde man en de mannelijke partner drie jaar ouder dan de verzekerde vrouw.

Voorziening voor toekomstige excassokosten

Er is een kostenopslag ter grootte van 4% van de technische voorziening in verband met toekomstige administratie- en excassokosten.

Voorzieningen voor arbeidsongeschiktheid

Deze voorziening bestaat uit de contante waarde van toekomstige premies voor de arbeidsongeschikte deelnemers in de Plusregeling tot aan de AOW- of eventueel eerdere pensioendatum. De premievrijstelling voor arbeidsongeschiktheid is volgens het pensioenreglement niet staffelvolgend. De hoogte ervan wordt vastgesteld op basis van de leeftijd bij aanvang van de arbeidsongeschiktheid. Bij de vaststelling van de voorziening voor arbeidsongeschikten is geen rekening gehouden met de kans op revalidatie.

Voorziening voor toekomstige arbeidsongeschikten

In de Plusregeling is premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid verzekerd. Voor dit risico wordt een risicopremie gevraagd. De som van de risicopremies over het boekjaar en het jaar voorafgaand aan het boekjaar, vormen de voorziening voor toekomstig arbeidsongeschikten. Het risico kan zich namelijk pas openbaren twee jaar nadat de actieve deelnemer ziek geworden is.

Voorziening latent ingegaan partnerpensioen

De voorziening latent ingegaan partnerpensioen heeft betrekking op deelnemers die overleden zijn, maar van wie de partners zich nog niet hebben gemeld voor het partnerpensioen waar zij recht op hebben.

Technische voorziening voor risico deelnemers

De technische voorziening voor risico deelnemers is gewaardeerd volgens dezelfde grondslagen die gelden voor de waardering van de corresponderende beleggingen risico deelnemers. De technische voorziening voor risico deelnemers is gelijk aan de som van de pensioenkapitalen van deelnemers en gewezen deelnemers (saldi pensioenrekeningen).

Opgebouwde spaarsaldi

De opgebouwde spaarsaldi hebben betrekking op het opgebouwde kapitaal voor de niet-ingegane pensioenen.

Het kapitaal voor de Basisregeling is gelijk aan de som van de voor de (gewezen) deelnemers tijdens de deelneming ingelegde leeftijdsonafhankelijke netto premie, vermeerderd dan wel verminderd met het daarop behaalde beleggingsresultaat.

Het kapitaal voor de Plusregeling is gelijk aan de som van de voor de (gewezen) deelnemers tijdens de deelneming ingelegde netto premie volgens de staffel in de Plusregeling, vermeerderd dan wel verminderd met het daarop behaalde beleggingsresultaat. Het opgebouwde kapitaal is bedoeld voor inkoop van pensioenrechten (uitkeringen).

Beleggingsresultaat en aangroei van het pensioenkapitaal

De door de (gewezen) deelnemers gevormde kapitalen worden door het fonds belegd. Het fonds stelt maandelijks het beleggingsresultaat vast, en verdeelt dat over de deelnemers en gewezen deelnemers op basis van het aantal participaties per deelnemer. Rendement wordt per leeftijdsgroep bijgeschreven. Het pensioenkapitaal wordt periodiek verhoogd of verlaagd met de opbrengsten van de beleggingen, en verminderd met de kosten van vermogensbeheer.

Kostenopslag

In de technische voorziening voor risico deelnemers is geen kostenopslag voor toekomstige uitvoeringskosten opgenomen. Toekomstige uitvoeringskosten worden gefinancierd uit de in de premie opgenomen opslag voor kosten. In geval van discontinuïteit van het fonds worden de reserves van het fonds hiervoor gebruikt of vindt financiering van deze kosten plaats vanuit het belegd vermogen voor risico deelnemers.

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Na de eerste verwerking worden schulden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde als er geen sprake is van transactiekosten).

Dekkingsgraad

De dekkingsgraad risico fonds is als volgt berekend:

$$100\% + ((\text{vereist eigen vermogen} + \text{algemene reserve}) / \text{technische voorzieningen risico fonds}) \times 100\%.$$

De dekkingsgraad risico deelnemers is als volgt berekend:

$$100\% + \text{minimaal vereist eigen vermogen in } \%.$$

De dekkingsgraad van het totale fonds is als volgt berekend:

$$100\% + ((\text{vereist eigen vermogen totale fonds} + \text{algemene reserve}) / (\text{technische voorzieningen risico fonds} + \text{technische voorziening risico deelnemers})) \times 100\%.$$

Onder het FTK is de beleidsdekkingsgraad leidend voor alle beleidsmaatregelen. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de dekkingsgraad van het totale fonds van de afgelopen twaalf maanden.

Grondslagen voor de resultaatbepaling

Algemeen

Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben. De posten die zijn opgenomen in de staat van baten en lasten, zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de - in de balans gehanteerde - waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de technische voorzieningen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

Premiebijdragen risico deelnemers

Hieronder zijn de premies en koopsommen opgenomen die over het boekjaar in rekening zijn gebracht en te brengen. De premie voor de Basisregeling bedraagt 8,0% van de pensioengrondslag sinds 2023 (2022: 2,6%). Van de premies voor de Basisregeling is in 2023 3,6% van de brutopremie bestemd ter dekking van de administratiekosten, 1,0% van de nettopremie als bufferbijdrage en 2,8% van de nettopremie ter dekking van algemene risico's. In 2022 waren deze percentages respectievelijk 4,9%, 1,0% en 3,9%.

De premies voor de Plusregeling bedragen 12,0% van de premiegrondslag. Van deze premies is 3,6% van de brutopremie bestemd ter dekking van administratiekosten. De opslag voor het nabestaandenpensioen, ad 0,25% van de som van de pensioengrondslagen, en de opslag voor het risico van premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid, ad 0,20% van de som van de pensioengrondslagen, worden in mindering gebracht op de bruto premie en gereserveerd. Daarnaast wordt een bufferbijdrage van 6,1% van de risicopremies en 1,0% over de nettopremie gevormd. Ook is voor algemene risico's een bijdrage van 2,8% van de nettopremie berekend.

Beleggingsresultaten

De beleggingsresultaten voor beleggingen voor risico fonds en beleggingen voor risico deelnemers worden op dezelfde wijze vastgesteld. (In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Indirecte beleggingsopbrengsten

De indirecte beleggingsopbrengsten bestaan uit de gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als indirecte beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. Aankoopkosten zijn verwerkt in de reële waarde van de beleggingen. Verkoopkosten worden verantwoord als onderdeel van de gerealiseerde herwaarderingen.

Directe beleggingsopbrengsten

De directe beleggingsopbrengsten omvatten de rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten. Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Kosten van vermogensbeheer

De kosten van vermogensbeheer bestaan uit de externe en de daaraan toegerekende interne kosten verstaan. Exploitatiekosten van onroerende zaken in exploitatie zijn in de kosten van vermogensbeheer opgenomen.

Verrekening van kosten

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen, en dergelijke, verrekend.

Pensioenuitkeringen en afkopen

De pensioenuitkeringen en afkopen betreffen de aan deelnemers betaalde uitkeringen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Mutatie technische voorzieningen risico fonds

Inkoop uit kapitaal / pensionering

Onder inkoop uit kapitaal / pensionering is de inkoop van rechten van gepensioneerden opgenomen. Financiering vindt plaats vanuit kapitaal dat is opgebouwd door deelnemers uit de Basis- of Plusregeling.

Rente

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de nominale marktrente op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. De rentemutatie wordt tegen de rekenrente primo boekjaar berekend over de beginstand en de mutaties gedurende het jaar.

Onttrekkingen voor pensioenuitkeringen en afkopen

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariëel berekend en opgenomen in de technische voorzieningen voor risico fonds. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening is het bedrag dat vrijkomt voor de financiering van de pensioenen van de verslagperiode.

Onttrekking technische voorziening voor pensioenuitvoeringskosten

In de technische voorziening voor risico fonds is een opslag van 4% voor de excassokosten inbegrepen. Jaarlijks valt 4% van de uitkeringen vrij uit de technische voorziening voor risico fonds ten behoeve van de excassokosten.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de actuele waarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt hieronder verantwoord.

Wijziging actuariële uitgangspunten

De actuariële grondslagen en/of methoden worden periodiek beoordeeld en mogelijk herzien voor de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien van sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen voor zowel de gehele bevolking als specifiek voor de populatie van het fonds.

De vaststelling van de toereikendheid van de technische voorzieningen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het fonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

Overige wijzigingen

De onder deze post opgenomen mutaties van de technische voorzieningen hebben betrekking op kanssystemen.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Hieronder zijn de aan het verslagjaar toe te rekenen overdrachtswaarden van de overgenomen respectievelijk overgedragen pensioenaanspraken met betrekking tot de actuariële waarde, opgenomen.

Mutatie technische voorziening voor risico deelnemers

Hieronder zijn de aan het verslagjaar toe te rekenen premies, beleggingsresultaten, inkoop uit kapitaal / pensionering, afkopen, overdrachtswaarden van de overgenomen respectievelijk overgedragen pensioenaanspraken en actuariële resultaten, opgenomen.

Saldo overdrachten van rechten voor risico fonds

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Overige baten en lasten

De overige baten en lasten worden opgenomen voor de aan het verslagjaar toe te rekenen bedragen.

Grondslagen kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is volgens de directe methode opgesteld. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Er wordt onderscheid gemaakt tussen kasstromen uit pensioenuitvoeringsactiviteiten en kasstromen uit beleggingsactiviteiten.

	Vastrentende waarden	Aandelen	Vastgoed beleggingen	Derivaten	Overige Beleggingen	Totaal
Stand per 1 januari 2023	296.248	44.700	9.603	166	-	350.717
Aankopen	135.926	4.037	1.914	-27	-	141.850
Verkopen	-47.678	-6.918	-108	-60	-	-54.764
Mutatie beleggingsvorderingen, -schulden en liquide middelen	-1.811	1.502	25	-	21	-263
Waardemutaties	18.243	8.034	-534	230	-21	25.952
Stand per 31 december 2023	400.928	51.355	10.900	309	-	463.492
Bij: derivaten met een negatieve waarde						19
Totaal						463.511

15.5 Toelichting op de balans

(x € 1.000)

Activa

1. Beleggingen voor risico fonds

Verloopoverzicht per beleggingscategorie

De beleggingen voor risico fonds zijn opgenomen in de reserveportefeuille en de uitkeringenportefeuille. De reserveportefeuille belegt, net zoals de aan de hand van leeftijdsgroepen gevormde deelnemerspools, in de strategische beleggingsportefeuilles van StiPP. Dit zijn de zakelijke-waardenportefeuille, de vastrentende-waardenportefeuille middellang en de vastrentende-waardenportefeuille lang.

De beleggingen in deze portefeuilles worden op maandbasis gewaardeerd en geadministreerd via de participatieadministratie. Daarmee is de scheiding van vermogen tussen de reserveportefeuille (voor risico fonds) en de deelnemerspools (voor risico deelnemers) te allen tijde volledig inzichtelijk.

De uitkeringenportefeuille is geheel gescheiden van de reserveportefeuille en de strategische beleggingsportefeuilles.

Reële waarde

De waardering van de beleggingen vindt plaats tegen reële waarde. Afgezien van de beleggingsvorderingen verschuldigd zijn de beleggingen van het fonds gewaardeerd tegen reële waarde per balansdatum. Het is over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de reële waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de reële waarde.

Voor de meerderheid van de beleggingen wordt gebruik gemaakt van marktnoteringen. Echter, bepaalde beleggingen zijn gewaardeerd door gebruikmaking van netto contante waarde-berekeningen dan wel andere methoden.

- Beleggingen met genoteerde marktprijzen worden verhandeld aan een effectenbeurs of betreffen liquide middelen. Hieronder vallen aandelen, obligaties, participaties in hypotheekfondsen en banktegoeden.
- De netto contante waarde wordt bepaald door de te ontvangen kasstromen contant te maken op basis van de geldende marktrente. In de waardering is rekening gehouden met het oninbaarheidsrisico.
- Andere methode: de marktwaarde is ontleend aan de meest recente rapportages van de fundmanagers en de fund-to-fundmanagers. Beleggingen waarvan de waardering op basis van de intrinsieke waarde plaatsvindt zijn in de tabel onder 'Andere methode' opgenomen. De marktwaardebepaling is niet gebaseerd op marktdata, maar gebaseerd op aannames en schattingen die de prijs significant beïnvloeden. Een deel van de participaties in hypotheekfondsen en vastgoedbeleggingen valt hieronder.

Schattingen en veronderstellingen

31-dec-2023	Genoteerde marktprijzen	NCW ²³ berekeningen	Andere methode(n)	Totaal
Vastrentende waarden	362.036	-	38.892	400.928
Aandelen	51.355	-	-	51.355
Vastgoedbeleggingen	11.222	-	-322	10.900
Derivaten	-	309	-	309
Totaal	424.613	309	38.570	463.492

31-dec-2022	Genoteerde marktprijzen	NCW ²² berekeningen	Andere methode(n)	Totaal
Vastrentende waarden	277.029	-	19.219	296.248
Aandelen	44.700	-	-	44.700
Vastgoedbeleggingen	9.577	-	26	9.603
Derivaten	-	166	-	166
Totaal	331.306	166	19.245	350.717

Specificatie van vastrentende waarden:

	31-dec-2023	31-dec-2022
Participaties obligatiebeleggingsfondsen	365.486	274.512
Participaties in hypotheekfondsen	32.754	17.238
Beleggingsdebiteuren	6.401	5.969
Liquide middelen	5.110	3.230
Beleggingscrediteuren	-8.823	-4.701
Totaal	400.928	296.248

Specificatie van aandelen:

	31-dec-2023	31-dec-2022
Participaties obligatiebeleggingsfondsen	365.486	274.512
Participaties in hypotheekfondsen	32.754	17.238
Beleggingsdebiteuren	6.401	5.969
Liquide middelen	5.110	3.230
Beleggingscrediteuren	-8.823	-4.701
Totaal	400.928	296.248

²³ NCW = netto contante waarde

Specificatie van vastgoedbeleggingen:

	31-dec-2023	31-dec-2022
Beleggingen aandelen	51.295	46.142
Beleggingsdebiteuren	355	-
Liquide middelen	242	17
Beleggingscrediteuren	-537	-1.459
Totaal	51.355	44.700

	31-dec-2023	31-dec-2022
Indirect vastgoed	11.222	9.577
Beleggingsdebiteuren	51	26
Beleggingscrediteuren	-373	-
Totaal	10.900	9.603

Specificatie van derivaten:

31-dec-2023		31-dec-2023	31-dec-2022	
Type contract	Contract-omvang	Activa	Passiva	Waarde per saldo
Valutatermijncontracten	22.256	328	-19	309
Totaal	22.256	328	-19	309

31-dec-2022		31-dec-2023	31-dec-2022	
Type contract	Contract-omvang	Activa	Passiva	Waarde per saldo
Valutatermijncontracten	17.037	198	-32	166
Totaal	17.037	198	-32	166

2. Beleggingen voor risico deelnemers

	Vastrentende waarden	Aandelen	Vastgoed Beleggingen	Derivaten	Overige Beleggingen	Totaal
Stand per 1 januari 2023	963.033	748.656	160.840	2.774	-	1.875.303
Aankopen	497.437	206.263	70.621	26	-	774.347
Verkopen / aflossingen	-244.257	-131.971	-2.057	-1.150	-	-379.435
Mutatie beleggingsvorderingen, -schulden en liquide middelen	-20.633	25.328	-6.723	-	401	-1.627
Waardemutaties	64.819	152.975	-10.165	4.382	-401	211.610
Stand per 31 december 2023	1.260.399	1.001.251	212.516	6.032	-	2.480.198
Bij: Derivaten met een negatieve waarde						368
Totaal						2.480.566

	Vastrentende waarden	Aandelen	Vastgoed Beleggingen	Derivaten	Overige Beleggingen	Totaal
Stand per 1 januari 2022	1.020.038	854.244	187.745	2.234	-	2.064.261
Aankopen	335.795	548.218	86.785	69	-	970.867
Verkopen / aflossingen	-207.192	-517.648	-97.988	21.351	-	-801.477
Mutatie beleggingsvorderingen, -schulden en liquide middelen	17.795	-7.825	166	-	182	10.318
Waardemutaties	-203.403	-128.333	-15.868	-20.880	-182	-368.666
Stand per 31 december 2022	963.033	748.656	160.840	2.774	-	1.875.303
Bij: derivaten met een negatieve waarde						542
Totaal						1.875.845

Reële waarde

De waardering van de beleggingen vindt plaats tegen reële waarde. Afgezien van de beleggingsvorderingen en schulden, zijn de beleggingen van het fonds gewaardeerd tegen reële waarde per balansdatum. Het is over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de reële waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benaderen de reële waarde. Voor een toelichting op de waarderingen wordt verwezen naar de paragraaf 'Beleggingen voor risico fonds'.

Schattingen en veronderstellingen

In onderstaande tabel is de gehanteerde waarderingssystematiek opgenomen.

31-dec-2023	Genoteerde marktprijzen	NCW berekeningen	Andere methode(n)	Totaal
Vastrentende waarden	1.035.898	-	224.501	1.260.399
Aandelen	1.001.251	-	-	1.001.251
Vastgoedbeleggingen	86.123	-	126.393	212.516
Derivaten	-	6.032	-	6.032
Totaal	2.123.272	6.032	350.894	2.480.198

31-dec-2022	Genoteerde marktprijzen	NCW berekeningen	Andere methode(n)	Totaal
Vastrentende waarden	810.490	-	152.543	963.033
Aandelen	748.656	-	-	748.656
Vastgoedbeleggingen	16.764	-	144.076	160.840
Derivaten	-	2.774	-	2.774
Totaal	1.575.910	2.774	296.619	1.875.303

Specificatie van vastrentende waarden:

	31-dec-2023	31-dec-2022
Participaties in obligatiebeleggingsfondsen	1.067.610	801.864
Participaties in hypotheekfondsen	189.069	136.817
Beleggingsdebiteuren	11.765	29.445
Liquide middelen	13.382	3.511
Beleggingscrediteuren	-21.427	-8.604
Totaal	1.260.399	963.033

Specificatie van aandelen:

	31-dec-2023	31-dec-2022
Beleggingen aandelen	1.000.071	772.805
Beleggingsdebiteuren	6.926	-
Liquide middelen	4.717	292
Beleggingscrediteuren	-10.463	-24.441
Totaal	1.001.251	748.656

Specificatie van vastgoedbeleggingen:

	31-dec-2023	31-dec-2022
Indirect vastgoed	218.801	160.402
Beleggingsdebiteuren	992	438
Beleggingscrediteuren	-7.277	-
Totaal	212.516	160.840

Specificatie van derivaten:

31-dec-2023				
Type contract	Contractomvang	Activa	Passiva	Waarde per saldo
Valutatermijncontracten	433.925	6.400	-368	6.032
Totaal	433.925	6.400	-368	6.032

31-dec-2022				
Type contract	Contractomvang	Activa	Passiva	Waarde per saldo
Valutatermijncontracten	285.348	3.316	-542	2.774
Totaal	285.348	3.316	-542	2.774

3. Vorderingen en overlopende activa

	31-dec-2023	31-dec-2022
Vorderingen op werkgevers	28.956	24.500
Nog te factureren premie	108.184	57.138
Overige	353	211
Totaal	137.493	81.849

Vordering op werkgevers

Bij de waardering van vorderingen wordt rekening gehouden met het risico van oninbaarheid door hiervoor een voorziening in mindering te brengen op het saldo van de uitstaande vorderingen. Voor gelijksoortige posten met gelijksoortige risico's wordt gezamenlijk een schatting gemaakt van verliezen en risico's op balansdatum. Deze systematiek om de voorziening vast te stellen wordt gerekend tot de statische methode.

Van het openstaande saldo aan vorderingen op werkgevers per jaareinde 2023, staat € 2,5 miljoen langer dan een jaar open. Dit bestaat uit € 1,8 miljoen reguliere premies, € 0,4 miljoen ambtshalve nota's en € 0,3 miljoen overige nota's (met name boetes).

	31-dec-2023	31-dec-2022
Specificatie vorderingen / premiedebiteuren:		
Werkgevers	30.544	25.163
Voorziening dubieuze debiteuren	-1.588	-663
Totaal	28.956	24.500

	31-dec-2023	31-dec-2022
Verloop voorziening dubieuze debiteuren:		
Stand per 1 januari	-663	-506
Mutaties inzake voorziening premievorderingen	-925	-157
Stand per 31 december	-1.588	-663

In 2023 is een bedrag van € 925 duizend toegevoegd aan de voorziening (2022: € 157 duizend toegevoegd). Er is € 334 duizend aan oninbare premie afgeschreven (2022: € 253 duizend), een bedrag dat direct is verantwoord onder de premiebijdrage risico deelnemers. De voorziening dubieuze debiteuren is ultimo 2023 bepaald op basis van 20% van het saldo van lopende incasso's en 60% van het saldo van lopende faillissementen. Eind 2022 waren deze percentages respectievelijk 10% en 55%.

Naar aanleiding van door de Stichting Naleving CAO voor Uitzendkrachten (SNCU) uitgevoerde onderzoeken voor verplichte aansluiting van werkgevers, heeft SNCU geconcludeerd dat diverse werkgevers voldoen aan de criteria van verplichte aansluiting bij het fonds. Van deze groep werkgevers heeft het fonds geen deelnemersgegevens ontvangen. Als gevolg hiervan zijn aan deze werkgevers ambtshalve facturen verstuurd. Ultimo verslagjaar staan ambtshalve vorderingen open ad € 1,9 miljoen (ultimo 2022: € 3,2 miljoen). Aangezien tegenover deze vorderingen geen opgebouwde pensioenkapitalen staan, zijn deze vorderingen niet in het resultaat verantwoord en verrekend in de stand van de vorderingen op werkgevers.

4. Overige activa

	31-dec-2023	31-dec-2022
Liquide middelen	25.257	26.840

Onder de liquide middelen zijn kasmiddelen en tegoeden op bankrekeningen, die onmiddellijk dan wel op korte termijn door StiPP opeisbaar zijn, opgenomen. Bankrekeningen die beheerd worden door de vermogensbeheerder, zijn onder de beleggingen opgenomen. De hoge stand van de liquide middelen ultimo jaar heeft als doel om kort na begin van het nieuwe jaar uitgaande waardeoverdrachten, in het kader van uitvoering van de Wet waardeoverdracht klein pensioen, uit te kunnen betalen aan andere pensioenuitvoerders. Er zijn geen kredietfaciliteiten van toepassing.

Passiva

5. Stichtingskapitaal en reserves

Mutatieoverzicht eigen vermogen

	Vereiste buffer over TV	Algemene reserve	Totaal
Stand per 1 januari 2023	56.274	196.429	252.703
Voorstel resultaatbestemming	25.192	60.401	85.593
Stand per 31 december 2023	81.466	256.830	338.296

	Vereiste buffer over TV	Algemene reserve	Totaal
Stand per 1 januari 2022	68.257	194.443	262.700
Voorstel resultaatbestemming	-11.983	1.986	-9.997
Stand per 31 december 2022	56.274	196.429	252.703

Solvabiliteit

(x 1.000)	31-dec-2023		31-dec-2022	
	EUR	%	EUR	%
Risico fonds				
Aanwezig vermogen inclusief vermogen risico deelnemers	3.103.008		2.331.608	
Af: Technische voorziening risico deelnemers	-2.580.379		-1.931.936	
Af: Vereiste buffer over TV risico deelnemers	-70.014		-47.593	
Aanwezig vermogen	452.615		352.079	
Minimaal vereist eigen vermogen risico fonds	7.373	4,0%	5.879	4,0%
Vereist eigen vermogen risico fonds	11.452	6,2%	8.681	5,9%
Dekkingsgraad		245,5%		239,6%
Risico deelnemers				
Dekkingsgraad		102,7%		102,5%
Totaal fonds				
Dekkingsgraad		112,2%		112,2%
Beleidsdekkingsgraad		112,2%		112,3%

Voor het bepalen van het vereist eigen vermogen (de solvabiliteitstoets) maakt het fonds gebruik van het standaardmodel. Het bestuur acht het gebruik van het standaardmodel passend voor de risico's van het fonds. De uitkomsten van de solvabiliteitstoets zijn opgenomen onder de toelichting 'Risicobeheer en derivaten'.

De dekkingsgraad voor risico fonds is als volgt berekend: $100\% + ((\text{vereist eigen vermogen} + \text{algemene reserve}) / \text{technische voorzieningen risico fonds})$ in %.

De dekkingsgraad voor risico deelnemers is als volgt berekend: $100\% + \text{minimaal vereist eigen vermogen}$ in %.

De dekkingsgraad van het totale fonds is als volgt berekend: $100\% + ((\text{vereist eigen vermogen totale fonds} + \text{algemene reserve}) / (\text{technische voorzieningen risico fonds} + \text{technische voorziening risico deelnemers}))$ in %.

Onder het FTK is de beleidsdekkingsgraad leidend voor alle beleidsmaatregelen. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de dekkingsgraad van het totale fonds van de afgelopen twaalf maanden en is daarmee minder afhankelijk van dagkoersen.

De vermogenspositie van het fonds kan worden gekarakteriseerd als goed.

6. Technische voorzieningen voor risico fonds

Mutatieoverzicht technische voorzieningen voor risico fonds

	2023	2022
Stand per 1 januari	146.969	161.845
Inkoop uit kapitaal / pensionering	26.801	26.249
Rente	4.913	-959
Onttrekkingen voor pensioenuitkeringen en afkopen	-9.734	-7.830
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	-346	-273
Ingaan nabestaandenpensioen	6.837	7.580
Wijziging voorziening arbeidsongeschikten	838	1.795
Wijziging marktrente	6.551	-41.265
Wijziging actuariële uitgangspunten	-	634
Overige wijzigingen	1.504	-807
Stand per 31 december	184.333	146.969

In verband met een verschuiving van € 39 duizend tussen de lijnen voor onttrekkingen zijn de vergelijkende cijfers voor 2022 gewijzigd.

Voor een toelichting op de verschillende posten wordt verwezen naar de toelichting op de verschillende posten uit de staat van baten en lasten.

Specificatie technische voorzieningen voor risico fonds naar aard:

	31-dec-2023		31-dec-2022	
	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag 2022
Ouderdomspensioen	14.875	114.740	12.752	87.648
Partnerpensioen	2.022	40.077	2.242	34.464
Voorziening arbeidsongeschikten	-	14.668	822	12.820
Voorziening toekomstige arbeidsongeschikten	-	9.873	-	7.497
Voorziening latent ingegaan partnerpensioen	-	4.975	-	4.540
Totaal	16.897	184.333	15.816	146.969

Korte beschrijving van de pensioenregeling

Het fonds kent een pensioenregeling met twee varianten: de Basisregeling en de Plusregeling. Beide varianten zijn beschikbare-premieregelingen. De Basisregeling geldt voor werknemers die meer dan acht weken werkzaam zijn in de uitzendbranche en de Plusregeling is van toepassing voor werknemers die meer dan zestig weken werkzaam zijn in deze branche. De Plusregeling is uitgebreider dan de Basisregeling. Zo geldt er premievrije deelneming bij arbeidsongeschiktheid en kunnen nabestaanden van gehuwde deelnemers, deelnemers met een geregistreerd partnerschap en deelnemers met een samenlevingscontract (onder voorwaarden) in aanmerking komen voor nabestaandenpensioen.

7. Technische voorziening risico deelnemers

Mutatieoverzicht technische voorziening risico deelnemers

	2023	2022
Stand per 1 januari	1.931.936	2.102.782
Premie	495.184	331.503
Premie arbeidsongeschikten	1.864	1.572
Pensionering	-27.960	-24.449
Rendementstoekenning	236.713	-360.370
Inkomende waardeoverdrachten	2.878	1.435
Uitgaande waardeoverdrachten	-13.114	-14.963
Inkomende waardeoverdrachten klein pensioen	122.338	181.553
Uitgaande waardeoverdrachten klein pensioen	-150.731	-270.506
Afkopen	-10.764	-10.830
Vervallen heel kleine pensioenen	-312	-698
Vrijval door overlijden	-7.701	-5.100
Overige mutaties / correcties	48	7
Stand per 31 december	2.580.379	1.931.936

De in deze tabel opgenomen rendementstoekenning van € 236,7 miljoen positief (2022: € 360,4 miljoen negatief) wijkt af van het beleggingsresultaat voor risico deelnemers van € 234,9 miljoen positief (2022: € 353,6 miljoen negatief). Het verschil is ontstaan als gevolg van mutaties die met terugwerkende kracht verwerkt zijn. Aan de units die hierdoor (alsnog) aan deelnemers zijn toegewezen, wordt met terugwerkende kracht rendement toegekend. Aangezien het toegekende rendement niet daadwerkelijk is behaald (het geld was niet belegd), leidt dit tot een rendementstoekenning die afwijkt van het daadwerkelijk gemaakte beleggingsresultaat.

De technische voorziening risico deelnemers ultimo boekjaar is niet een-op-een aan te sluiten op de beleggingen risico deelnemers en de aan de deelnemers toe te rekenen vorderingen en liquide middelen. Dit komt doordat de vorderingen en de liquide middelen voor een deel zijn toe te rekenen aan de deelnemers en voor een deel aan het fonds.

Het deel van de vorderingen en liquide middelen dat toe te rekenen is aan het fonds, bestaat voornamelijk uit de risico-opslag voor excassokosten, de opslag voor vereist eigen vermogen, de risicopremie voor nabestaandenpensioen, de opslag voor premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid en een opslag voor algemene risico's.

In onderstaande tabel is toegelicht welk deel van de beleggingen, vorderingen, schulden en liquide middelen toe te rekenen is aan de deelnemers. Ook is de aansluiting op de technische voorziening risico deelnemers zichtbaar.

	2023	2022
Beleggingen voor risico deelnemer	2.480.566	1.875.845
<i>Vorderingen en overlopende activa</i>		
Nog te factureren premie	81.592	38.638
<i>Overige activa (liquide middelen)</i>		
Liquide middelen	18.221	17.453
Totaal	2.580.379	1.931.936

8. Overige schulden en overlopende passiva

	31-dec-2023	31-dec-2022
Te verrekenen premies	404	127
Derivaten met negatieve waarde	386	574
<i>Uitkeringen en Afkopen</i>	66	324
Belastingen en premies sociale verzekeringen	415	394
Waardeoverdrachten	707	292
<i>Vooruitgefactureerde handhavingsopbrengsten</i>	974	1.114
Bestuurskosten	80	69
Overige schulden	787	781
Totaal	3.819	3.675

Alle schulden hebben een resterende looptijd van minder dan één jaar.

Te verrekenen premies

De post te verrekenen premies betreft de ultimo balansdatum nog terug te betalen premies.

Derivaten met negatieve waarde

Derivaten met een positieve reële waarde worden als actief verantwoord en derivaten met een negatieve reële waarde passief. Op de pagina's 65 en 68 is de splitsing tussen activa en passiva weergegeven.

Uitkeringen en afkopen

De uitkeringen en afkopen bestaan uit bedragen die na balansdatum financieel worden afgewikkeld. De lagere post ten opzichte van 2022 heeft te maken met het feit dat er in de rechtenadministratie van 2023 geen afkoopmutaties hebben plaatsgevonden die pas in 2024 zijn betaald, in vergelijking met de afkoopmutaties van 2022 die in 2023 betaald zijn.

Belastingen en premies sociale verzekeringen

De post belastingen en premies sociale verzekeringen zijn ten opzichte van 2022 licht toegenomen.

Waardeoverdrachten

De post waardeoverdrachten betreft voornamelijk gefactureerde inkomende waardeoverdrachten die nog niet zijn betaald en waarvoor nog geen aanspraken zijn toegekend. Ook betreft het inkomende waardeoverdrachten klein pensioen die op balansdatum nog niet zijn verwerkt in de deelnemersadministratie en nog te betalen uitgaande waardeoverdrachten.

Vooruit gefactureerde handhavingsopbrengsten

Deze post bestaat uit het openstaande saldo van de handhavingsopbrengsten (boete niet-tijdig, boete SNCU, kostendispensatie en kostennota SNCU). Wanneer de opbrengsten daadwerkelijk gerealiseerd zijn, worden deze opgenomen in de pensioenuitvoeringskosten onder de post vergoeding administratiekosten en boetes werkgevers.

Overige schulden

De overige schulden betreffen nog niet betaalde facturen die op balansdatum nog open stonden. Deze zijn in 2024 betaald.

Risicobeheer en derivaten

In het jaarverslag is ingegaan op de risico's die het fonds loopt en op het beleid dat wordt gevoerd om deze risico's te beperken. Hieronder staat de kwantitatieve risico-informatie. Deze informatie bevat de cumulatieve cijfers voor risico fonds en risico deelnemers.

De vermogensbeheerder heeft de kwantitatieve informatie van de beleggingen aangeleverd op basis van het doorkijkprincipe ('look through'). Als gevolg van het toepassen van het doorkijkprincipe sluiten de beleggingen per beleggingscategorie, zoals toegelicht in de risicoparagraaf, niet aan op de beleggingen per beleggingscategorie volgens de balans. Ten opzichte van de totale beleggingen, betreft het beperkte verschuivingen over de verschillende beleggingscategorieën.

Het surplus op FTK-grondslagen is als volgt:

	31-dec - 2023	31-dec-2022
Voorziening pensioenverplichtingen risico pensioenfonds	184.333	146.969
Voorziening pensioenverplichtingen risico deelnemers	2.580.379	1.931.936
Buffers:		
S1 Renterisico	812	695
S2 Risico zakelijke waarden	1.798	1.253
S3 Valutarisico	704	549
S4 Grondstoffenrisico	-	-
S5 Kredietrisico	8.678	6.519
S6 Verzekeringstechnisch risico	4.574	3.742
S7 Liquiditeitsrisico	-	-
S8 Concentratierisico	-	-
S9 Operationeel risico	-	-
S10 Actief beheerrisico	-	-
Diversificatie-effect	-5.114	-4.077
Totaal S (vereiste buffers)	11.452	8.681
Solvabiliteit risico deelnemers	70.014	47.593
Vereist vermogen (artikel 132 Pensioenwet)	2.846.040	2.135.179
Aanwezig vermogen (totaal activa - schulden)	3.103.008	2.331.608
Surplus	256.830	196.429

Beleid en risicobeheer

Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van deze risico's. Deze beleidsinstrumenten zijn:

- het beleggingsbeleid;
- het premiebeleid;
- het herverzekeringsbeleid; en
- het toeslagbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na uitvoerige analyses ten aanzien van te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruikgemaakt van ALM-studies. Een ALM-studie is een analyse van de structuur van de pensioenverplichtingen en van verschillende beleggingsstrategieën en de ontwikkeling daarvan in diverse economische scenario's.

De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in jaarlijks door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen, als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid moet plaatsvinden. Ze zijn gericht op het beheersen van de volgende belangrijkste (beleggings)risico's. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruik gemaakt van derivaten.

Marktrisico's (S1 - S4)

Het marktrisico omvat het renterisico, het prijs(koers)risico, valutarisico en het grondstoffenrisico. Het marktrisico omvat de mogelijkheden voor winst of verlies of een verandering van marktfactoren. Marktfactoren kunnen bijvoorbeeld marktprijzen zijn van aandelen, grondstoffen, vastgoed en private equity (prijsrisico), maar ook valutakoersen (valutarisico) of rentes (renterisico).

De strategie van het fonds met betrekking tot het beleggingsrisico wordt bepaald door de beleggingsdoelstellingen. Het marktrisico wordt op dagelijkse basis beheerst in overeenstemming met de aanwezige beleidskaders en richtlijnen. De overallmarktposities worden periodiek gerapporteerd aan het bestuur. De mate waarin de beleggingsportefeuille van het fonds gevoelig is voor het prijs- en renterisico, is in de volgende alinea weergegeven, vervolgens worden de risico's die het fonds loopt nader toegelicht.

S1 Renterisico

Het renterisico is het risico dat de waarden van de vastrentende waarden en de pensioenverplichtingen wijzigen als gevolg van veranderingen in de marktrente.

De rentegevoeligheid kan worden gemeten door middel van de duratie. De duratie is de (met de contante waarde van de kasstromen) gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren. De duratie geeft aan hoeveel procent bij benadering de reële waarde verandert bij een parallelle verschuiving van de rentecurve met één procentpunt. Een hoge duratie geeft een hoge gevoeligheid voor veranderingen in de rente weer.

	31-dec-2023		31-dec-2022	
	Balans	Duration	Balans	Duration
Duration van de vastrentende waarden risico fonds (voor derivaten)	400.928	11,4	296.248	9,9
Duration van de vastrentende waarden risico fonds (na derivaten)	401.256	11,4	296.446	9,9
Technische voorzieningen	184.333	11,2	146.969	11,4

Ten aanzien van de uitkeringen (de ingegane pensioenen) van € 174,1 miljoen (2022: € 138,7 miljoen) hanteert het fonds een beleid dat gericht is op het minimaliseren van de 'duratie-mismatch'. Dit beleid wordt gerealiseerd door het kopen van langlopende obligaties met een vergelijkbare looptijd als de lopende uitkeringen. Om die reden is er voor de uitkeringen per jaareinde geen sprake van een duratie-mismatch.

Ten aanzien van de verplichtingen voor risico deelnemers, de pensioenkapitalen, is er geen sprake van een duratie-mismatch aangezien het fonds over deze verplichtingen geen renterisico loopt.

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd is als volgt:

	31-dec-2023		31-dec-2022	
Resterende looptijd < 1 jaar	124.958	7,5%	87.709	6,9%
Resterende looptijd > 1 en < 5 jaar	535.686	32,2%	412.618	32,4%
Resterende looptijd > 5 jaar	1.000.683	60,3%	771.744	60,7%
Totaal	1.661.327	100,0%	1.272.071	100,0%

S2 Risico zakelijke waarden

Het risico zakelijke waarden of prijsrisico is het risico van waardeveranderingen door de ontwikkeling van marktprijzen, die wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren. Omdat alle beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde waarbij waardeveranderingen onmiddellijk in het saldo van baten en lasten worden verwerkt, zijn alle wijzigingen in marktomstandigheden direct zichtbaar in het beleggingsresultaat. Het prijsrisico wordt gemitigeerd door diversificatie.

Specificatie vastgoed beleggingen naar sector	31-dec-2023		31-dec-2022	
Woningen	132.678	59,4%	143.638	84,2%
Participaties in vastgoedmaatschappijen	97.345	43,6%	26.341	15,5%
Beleggingsvorderingen, -schulden en liquide middelen	-6.607	-3,0%	465	0,3%
Totaal	223.416	100,0%	170.444	100,0%

Specificatie vastgoedbeleggingen naar regio	31-dec-2023		31-dec-2022	
Europa	148.088	66,3%	146.846	86,1%
Verenigde Staten	61.903	27,7%	16.810	9,9%
Azië	19.141	8,6%	6.263	3,7%
Overige ontwikkelde markten	891	0,4%	60	0,0%
Beleggingsvorderingen, -schulden en liquide middelen	-6.607	-3,0%	465	0,3%
Totaal	223.416	100,0%	170.444	100,0%

Specificatie aandelen naar sector	31-dec-2023		31-dec-2022	
IT en Telecom	283.960	27,0%	217.987	27,5%
Handel	242.501	23,0%	192.900	24,2%
Financiële instellingen (waaronder banken en verzekeraars)	176.873	16,8%	145.151	18,3%
Gezondheidszorg	168.696	16,0%	127.660	16,1%
Nijverheid en industrie	117.404	11,2%	77.726	9,8%
Energie	33.696	3,2%	35.418	4,5%
Overige	28.236	2,7%	22.103	2,8%
Beleggingsvorderingen, -schulden en liquide middelen	1.240	0,1%	-25.590	-3,2%
Totaal	1.052.606	100,0%	793.355	100,0%

Specificatie aandelen naar regio	31-dec-2023		31-dec-2022	
Europa	353.847	33,6%	246.759	31,1%
Noord Amerika	429.214	40,8%	270.174	34,1%
Azië & Pacific	229.053	21,8%	256.943	32,3%
Overige ontwikkelde markten	39.252	3,7%	45.069	5,7%
Beleggingsvorderingen, -schulden en liquide middelen	1.240	0,1%	-25.590	-3,2%
Totaal	1.052.606	100,0%	793.355	100,0%

S3 Valutarisico

Het valutarisico is het risico dat de waarde van een financieel instrument zal fluctueren als gevolg van veranderingen in valutawisselkoersen.

Het bedrag van het belegd vermogen dat niet in euro's is belegd, bedraagt ultimo 2023 circa € 1.153,5 miljoen (2022: € 843,2 miljoen). Van dit bedrag is 32,6% (2022: 31,2%) afgedekt naar de euro.

Het valutarisico is in onderstaande tabel weergegeven. Deze laat de vreemde-valutaposities voor en na afdekking door valutatermijnderivaten zien.

	Positie voor afdekking	Valutaderivaten	Nettopositie na afdekking 2023	Nettopositie na afdekking 2022
EUR	1.783.820	382.811	2.166.631	1.645.643
GBP	90.124	-39.537	50.587	32.240
JPY	56.117	-30.280	25.837	15.251
USD	555.255	-304.181	251.074	113.751
CHF	56.712	-458	56.254	26.398
HKD	60.016	-487	59.529	78.301
SEK	24.558	168	24.726	16.087
CAD	18.911	10	18.921	12.586
DKK	36.983	74	37.057	25.269
NOK	4.036	-535	3.501	1.846
SGD	6.264	84	6.348	3.362
AUD	17.059	-66	16.993	11.242
Overige	227.443	-1.211	226.232	244.044
Totaal	2.937.298	6.392	2.943.690	2.226.020

S5 Kredietrisico

Het kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het fonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het fonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee 'over the counter (OTC)'-derivatenposities worden aangegaan en herverzekeraars. Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen - waarmee het fonds transacties is aangegaan - niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten, waardoor het fonds financiële verliezen lijdt.

Beheersing vindt plaats door het stellen van limieten aan tegenpartijen op totaalniveau, met inachtneming van alle posities die een tegenpartij heeft ten opzichte van het fonds, door het vragen van extra zekerheden zoals onderpand en dergelijke bij hypothecaire geldleningen en het uitlenen van effecten, en door het hanteren van prudente verstrekkingnormen bij hypothecaire geldleningen. Ter afdekking van het settlementrisico wordt door het fonds alleen belegd in markten waar een voldoende betrouwbaar clearing- en settlementstelsel functioneert. Voordat in nieuwe markten wordt belegd, wordt eerst onderzoek gedaan naar de waarborgen op dit gebied. Met betrekking tot OTC-derivaten wordt door het fonds alleen gewerkt met tegenpartijen waarmee ISDA/CSA-overeenkomsten zijn afgesloten. Op deze manier zijn posities van StiPP adequaat afgedekt door onderpand. Er wordt gebruik gemaakt van dagelijkse waarderingen.

Specificatie vastrentende waarden naar sector	31-dec-2023		31-dec-2022	
Overheidsinstellingen	969.530	58,3%	58,3%	59,7%
Bedrijfsobligaties	463.567	27,9%	27,9%	25,9%
Hypotheke	221.823	13,4%	13,4%	12,1%
Balansposten	6.407	0,4%	0,4%	2,3%
Totaal	1.661.327	100,0%	100,0%	100,0%

Specificatie vastrentende waarden naar regio	31-dec-2023		31-dec-2022	
Ontwikkelde markten	1.561.558	94,0%	1.162.691	91,4%
Andere markten	99.769	6,0%	109.380	8,6%
Totaal	1.661.327	100,0%	1.272.071	100,0%

Ten aanzien van de kredietwaardigheid van de debiteuren van de vastrentende-waardenportefeuilles geeft het volgende overzicht inzicht:

* Dit betreft voornamelijk participaties in Nederlandse hypotheekfondsen.

Kredietwaardigheidsniveau	31-dec-2023		31-dec-2022	
AAA	367.133	22,1%	285.749	22,5%
AA	686.241	41,3%	373.370	29,3%
A	190.213	11,4%	140.618	11,1%
BBB	230.435	13,9%	182.354	14,3%
<BBB	48.652	2,9%	38.680	3,0%
Geen niveau bekend*	132.246	8,0%	222.644	17,5%
Balansposten	6.407	0,4%	28.656	2,3%
Totaal	1.661.327	100,0%	1.272.071	100,0%

S6 Verzekeringstechnisch risico

Langlevenrisico

Het langlevenrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de technische voorziening. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting. Door toepassing van Prognosetafel AG2022 met adequate correcties voor ervaringssterfte, is het langlevenrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

Levensverwachtingsrisico

Het levensverwachtingsrisico betekent dat het fonds in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen, waarvoor door het fonds geen voorzieningen zijn getroffen. Dit risico kan worden uitgedrukt in risicokapitalen.

Arbeidsongeschiktheidsrisico

Het arbeidsongeschiktheidsrisico is het risico dat het fonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid. Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien. Het beleid van het fonds is om het levensverwachting- en arbeidsongeschiktheidsrisico niet te herverzekeren.

Toeslagrisico

StiPP kent geen indexatiedoelstelling.

S7 Liquiditeitsrisico

Het liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen. Hierdoor kan het fonds op korte termijn niet aan de verplichtingen voldoen. Waar de overige risicocomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico wordt beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Ook wordt rekening gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies. Wat betreft het liquiditeitsrisico, wordt vermeld dat het fonds in zijn beleggingsportefeuille over voldoende obligaties beschikt die onmiddellijk zonder waardeverlies te gelde kunnen worden gemaakt om eventuele onvoorziene uitstroom van geldmiddelen te financieren.

S8 Concentratierisico

Om te bepalen in welke mate sprake is van concentratierisico moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt. Het concentratierisico is gemeten naar concentratie van een land (staatsobligaties) of bij een commerciële tegenpartij (beleggingsfondsen). Dit betreft per jaareinde de volgende posten:

In € 1.000	31-dec-2023		31-dec-2022	
Vastgoed:				
NT Developed Real Estate Index Fund	97.346	3,3%		
Amvest Residential Core Fund	66.523	2,3%	72.545	3,3%
Altera Vastgoedfonds Woningen	66.155	2,2%	71.093	3,2%
Hypotheke:				
ASR Mortgage fund	105.682	3,6%	45.628	2,0%
AEAM Dutch Mortgage Fund	88.555	3,0%	87.721	3,9%
Obligaties:				
Frankrijk (staatsobligaties)	261.668	8,9%	205.452	9,2%
Duitsland (staatsobligaties)	227.782	7,7%	164.554	7,4%
Nederland (staatsobligaties)	97.734	3,3%	81.650	3,7%
België (staatsobligaties)	71.401	2,4%	53.843	2,4%
Oostenrijk (staatsobligaties)	59.974	2,0%		
Kempen International Funds - Euro Sustainable Credit Fund	193.120	6,6%	143.687	6,5%
iShares ESG Screened Euro Corporate Bond Index Fund	199.278	6,8%	143.743	6,5%
Legal & General ICAV (ESG) Fund	73.782	2,5%	113.247	5,1%
Aandelen:				
NT World SDG Screened Low Carbon Index Fund	636.162	21,7%	416.202	18,7%
NT Europe Sustainable Select SDG Index Fund	207.908	7,1%	136.753	6,1%
NT Emerging Markets ESG Leader Fund	162.747	5,5%	201.382	9,0%
NT Emerging Markets Custom ESG Fund			64.607	2,9%
Totaal	2.615.817	88,9%	2.002.107	89,9%

In het algemeen geldt dat er bij vermogensbeheer een concentratierisico kan optreden als een adequate spreiding van beleggingen ontbreekt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de beleggingsportefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen. Een beleggingsportefeuille die sterk sectorgebonden is, kan door deze sectorconcentratie een verhoogd risico lopen. Als bijvoorbeeld veel aandelen van bedrijven, die actief zijn in dezelfde sector, worden aangehouden, is er sprake van een cumulatief concentratierisico.

De beleggingsfondsen die zijn opgenomen in bovenstaande tabel, kennen van nature een spreiding in beleggingen om concentratierisico's te beperken of te voorkomen.

Het bestuur heeft, op basis van de samenstelling van de beleggingsportefeuille ultimo boekjaar, besloten geen financiële buffer voor het concentratierisico aan te houden.

S9 Operationeel risico

Het operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Deze risico's worden door het fonds beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn op gebieden zoals interne organisatie, procedures, processen en controles, kwaliteit geautomatiseerde systemen, enzovoorts. Deze kwaliteitseisen worden periodiek getoetst door het bestuur.

De beleggingsportefeuille is ondergebracht bij Van Lanschot Kempen Investment Management. Met deze partij is een overeenkomst en service level agreement (SLA) gesloten. De afhankelijkheid van deze partij wordt beheerst doordat de bewaring van de stukken uit de portefeuille is ondergebracht bij CACEIS.

De pensioenuitvoering is uitbesteed aan PGGM N.V en enkele dochterondernemingen. Met PGGM N.V. en deze dochterondernemingen zijn uitvoeringsovereenkomsten, verwerkersovereenkomsten en een SLA gesloten. Deze uitvoeringsovereenkomst is verlengd en loopt nu door tot 2029.

Het bestuur beoordeelt periodiek de kwaliteit van de uitvoering van de uitbestedingspartijen door middel van performancerapportages (alleen vermogensbeheerders), SLA-rapportages en onafhankelijk getoetste interne beheersingsrapportages (ISAE 3402 en 3000A-rapportages).

Aangezien hiermee sprake is van adequate beheersing van de operationele risico's, houdt het fonds hiervoor geen buffers aan in de solvabiliteitstoets.

Systeemrisico

Het systeemrisico is het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert, waardoor beleggingen van het fonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs - al dan niet tijdelijk - hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het fonds niet beheersbaar.

S10 Actief-beheerrisico

Onder het FTK is het actief beheerrisico toegevoegd aan de methodiek voor het vaststellen van het vereist vermogen. Ultimo boekjaar is geen sprake van actief beheer, daarom is er geen buffer aangehouden voor het actief-beheerrisico.

Verbonden partijen

Transacties met bestuurders

Wat betreft de beloning van bestuurders wordt verwezen naar de toelichting op de pensioenuitvoeringskosten. Er zijn geen leningen verstrekt aan en er is geen sprake van vorderingen op (voormalige) bestuurders.

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Ambtshalve vorderingen

Naar aanleiding van door SNCU uitgevoerde onderzoeken voor verplichte aansluiting van werkgevers, heeft SNCU geconcludeerd dat diverse werkgevers voldoen aan de criteria van verplichte aansluiting bij het fonds. Van deze groep werkgevers heeft het fonds, na herhaalde verzoeken daartoe, geen deelnemersgegevens ontvangen. In plaats hiervan zijn aan deze werkgevers ambtshalve facturen verstuurd. Ultimo verslagjaar staan ambtshalve vorderingen open ad € 1,9 miljoen (ultimo 2022: € 3,2 miljoen). Aangezien tegenover deze vorderingen geen opgebouwde kapitalen staan, zijn deze vorderingen niet verwerkt in de jaarrekening.

Langlopende contractuele verplichtingen

Administratiekosten

Met ingang van 2018 heeft het fonds een uitbestedingsovereenkomst met PGGM N.V. afgesloten. Het contract met PGGM N.V. liep tot en met 2022 en is medio 2023 herzien en verlengd tot 1 januari 2029. De vergoeding voor de uitvoering wordt jaarlijks vastgesteld in een SLA. Over 2023 betrof de vergoeding € 14,8 miljoen.

Vermogensbeheerkosten

Met de vermogensbeheerder Van Lanschot Kempen Investment Management N.V. is per 1 mei 2020 een nieuw contract aangegaan, voor onbepaalde tijd met een opzegtermijn van drie maanden. De vergoeding is vastgelegd in de raamovereenkomst en wordt jaarlijks geïndexeerd. Voor 2023 bedroeg het geïndexeerde bedrag van de vergoeding bijna € 1,9 miljoen.

Voorwaardelijke verplichtingen

Per jaareinde lopen er juridische procedures tegen meerdere werkgevers. Deze individuele procedures hebben betrekking op het niet betalen van de premies, betwiste aansluiting en faillissementen. De financiële impact van deze individuele procedures op het vermogen van het fonds is naar verwachting gering.

Investerings- en stortingsverplichtingen

Voor 2022 en 2023 waren er geen investerings- en stortingsverplichtingen (zogenoemde voorbeleggingen).

Belangrijke gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn geen belangrijke gebeurtenissen na balansdatum.

15.6 Toelichting op de staat van baten en lasten

(x € 1.000)

9. Premiebijdragen risico deelnemers

	2023	2022
Premiebijdragen	582.321	384.986
Mutaties inzake voorziening premievorderingen	-925	-157
Afschrijving premievorderingen	-334	-253
Totaal	581.062	384.576

De totale bijdrage van werkgevers en werknemers bedraagt voor de Basisregeling 8,0% van de premiegrondslag (2022: 2,6% van de loonsom) en voor de Plusregeling 12,0% (2022: 12,0%) van de pensioengrondslag.

De kostendeekkende en feitelijke premies volgens artikel 130 van de Pensioenwet zijn als volgt:

	2023	2022
Kostendeekkende premie	547.256	362.090
Feitelijke premie	582.321	384.986

De kostendeekkende premie is gebaseerd op de marktrente (nominale rentetermijnstructuur van 31 december 2022, gepubliceerd door DNB). De feitelijke premie is in 2023 hoger dan de kostendeekkende premie. Er is daarmee sprake van een premieoverschot.

De samenstelling van de kostendeekkende premie is als volgt:

Kostendeekkende premie	2023	2022
Kosten pensioenopbouw	516.072	331.504
Pensioenuitvoeringskosten	18.486	15.507
Solvabiliteitsopslag	730	4.033
Risicopremie premievrijstelling	5.869	4.004
Risicopremie nabestaandenpensioen	6.099	7.042
Totaal	547.256	362.090

De kosten pensioenopbouw betreffen de kosten van de jaarinkoop van de pensioenaanspraken inclusief de kosten voor premievrijstelling voor nieuwe arbeidsongeschiktheidsgevallen. De toeslagverlening is voorwaardelijk en geen onderdeel van de kosten pensioenopbouw. De pensioenuitvoeringskosten volgen uit de staat van baten en lasten, verminderd met de vrijval van de excasso-opslag over de uitkeringen van € 346 duizend (2022: € 312 duizend). De solvabiliteitsopslag 2023 is berekend door het percentage vereist vermogen per 30 september 2023 te vermenigvuldigen met de kosten pensioenopbouw.

Er is geen sprake van premiekortingen dan wel premieopslagen. De samenstelling van de feitelijke premie is als volgt:

Feitelijke premie	2023	2022
Beschikbaar voor pensioenopbouw	527.309	339.874
Pensioenuitvoeringskosten	35.728	32.118
Solvabiliteitsopslag	6.079	3.985
Risicopremie nabestaandenpensioen	7.336	5.005
Risicopremie premievrijstelling	5.869	4.004
Totaal	582.321	384.986

10. Beleggingsresultaten risico fonds

2023	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten van vermogens-beheer	Totaal
Vastrentende waarden	6.603	18.243	-478	24.368
Aandelen	299	8.034	-41	8.292
Vastgoedbeleggingen	364	-534	-9	-179
Derivaten	-	230	-	230
Overige beleggingen	81	-21	-	60
Totaal	7.347	25.952	-528	32.771

2022	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten van vermogens-beheer	Totaal
Vastrentende waarden	5.242	-85.923	-340	-81.021
Aandelen	168	-7.105	-41	-6.978
Vastgoedbeleggingen	190	-879	-9	-698
Derivaten	-	-1.156	-	-1.156
Overige beleggingen	3	-10	-	-7
Totaal	5.603	-95.073	-390	-89.860

11. Beleggingsresultaten voor risico deelnemers

2023	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten van vermogens-beheer	Totaal
Vastrentende waarden	11.795	64.819	-1.712	74.902
Aandelen	5.690	152.975	-790	157.875
Vastgoedbeleggingen	6.927	-10.165	-168	-3.406
Derivaten	-	4.382	-4	4.378
Overige beleggingen	1.551	-401	-	1.150
Totaal	25.963	211.610	-2.674	234.899

2022	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten van vermogens-beheer	Totaal
Vastrentende waarden	10.317	-203.403	-857	-193.943
Aandelen	3.026	-128.333	-747	-126.054
Vastgoedbeleggingen	3.427	-15.868	-162	-12.603
Derivaten	62	-182	-	-120
Overige beleggingen	-	-20.880	-2	-20.882
Totaal	16.832	-368.666	-1.768	-353.602

12. Overige baten

	2023	2022
Overig	-	11
Interest	1.112	172
Totaal	1.112	183

In de post interest zijn rentebaten voor bankstanden van € 1.057 duizend en rentebaten voor premiedebiteuren van € 55 duizend opgenomen.

13. Pensioenuitkeringen

	2023	2022
Ouderdomspensioen	6.267	5.069
Partnerpensioen	1.860	1.532
Wezenpensioen	148	94
Afkopen	12.507	11.918
Totaal	20.782	18.613

De post afkopen kleine pensioenen betreft de eenmalige uitbetalingen van pensioenkapitalen met een omgerekende pensioenaanspraak die lager is dan € 594,89 per jaar (2022: € 520,35), in overeenkomst met de Pensioenwet (artikel 66).

14. Pensioenuitvoeringskosten

	2023	2022
Administratiekosten	16.350	14.387
Vergoeding administratiekosten en boetes werkgevers	-466	-938
Handhavingskosten	429	358
Bestuurskosten	782	662
Verantwoordingsorgaan	25	26
Auditcommissie	-	32
Adviseurs- en controlekosten (exclusief accountantskosten)	964	668
Accountantskosten	67	63
Sleutelfunctiehouders IORP II	118	95
Contributies en bijdragen	553	451
Overige kosten	10	15
Totaal	18.832	15.819

Honoraria onafhankelijke accountant

2023	Onafhankelijke accountant	Overig netwerk	Totaal
Controle van de jaarrekening	67	-	67
Totaal	67	-	67

2022	Onafhankelijke accountant	Overig netwerk	Totaal
Controle van de jaarrekening	63	-	63
Totaal	63	-	63

De werkzaamheden met betrekking tot het boekjaar 2023 zijn – net als het jaar ervoor – uitgevoerd door KPMG Accountants NV.

Pensioenwet

In overeenkomst met artikel 96 van de Pensioenwet wordt vermeld dat:

- het fonds in het boekjaar 2023 geen dwangsommen en boetes zijn opgelegd;
- het fonds in het boekjaar 2023 geen aanwijzing als bedoeld in artikel 171 van de Pensioenwet is gegeven;
- in het boekjaar 2023 geen bewindvoerder als bedoeld in artikel 173 van de Pensioenwet is aangesteld.

Bezoldiging personeelsleden

Het fonds had in 2023, net als in 2022, geen personeel in dienst.

Bezoldiging bestuurders

De bezoldiging bestuurders heeft betrekking op de vergoedingen voor de werkzaamheden in verband met de bestuurslidmaatschappen en de lidmaatschappen van het verantwoordingsorgaan. De bestuurskosten voor 2023 bedragen € 782 duizend (2022: € 662 duizend). Deze bestaan uit bestuurs- en vacatievergoedingen, inclusief reiskosten, voor € 734 duizend (2022: € 616 duizend) en opleidingskosten en overige kosten voor € 48 duizend (2022: € 46 duizend).

15. Mutatie technische voorzieningen risico fonds

Inkoop uit kapitaal / pensionering: € 26,8 miljoen (2022: € 26,2 miljoen)

Onder inkoop uit kapitaal / pensionering is de inkoop van aanspraken van gepensioneerden opgenomen. Financiering vindt plaats vanuit kapitaal opgebouwd door deelnemers uit de Basis- en Plusregeling.

Rente: € 4,9 miljoen (2022: -€ 1,0 miljoen)

De technische voorziening risico fonds is in het boekjaar opgerend met 3,264% (2022: -0,486%). Dit is de éénjaarsrente uit de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2022.

Onttrekkingen voor pensioenuitkeringen en afkopen: -€ 9,7 miljoen (2022: -€ 7,8 miljoen)

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariael berekend en opgenomen in de technische voorzieningen voor risico fonds. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorzieningen betreft het bedrag dat vrijkomt voor de financiering van de verwachte pensioenuitkeringen in de verslagperiode.

Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten: -€ 0,3 miljoen (2022: -€ 0,3 miljoen)

Toekomstige pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden ingeschat en actuariel berekend en zijn opgenomen in de post technische voorziening risico fonds. De in deze post opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt voor de financiering van de in het boekjaar verwachte uitvoeringskosten.

Wijziging marktrente: € 6,6 miljoen (2022: -€ 41,3 miljoen)

Jaarlijks wordt per 31 december de actuele waarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

Wijziging actuariële uitgangspunten: nihil (2022: € 0,6 miljoen)

De actuariële grondslagen en/of methoden worden periodiek beoordeeld en mogelijk herzien voor de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien van sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen voor zowel de gehele bevolking als specifiek voor de populatie van het fonds.

De vaststelling van de toereikendheid van de technische voorzieningen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen van het bestuur van het fonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

Overige wijzigingen in de technische voorzieningen risico fonds

	2023	2022
<i>Resultaat op kanssystemen:</i>		
Resultaat op sterfte	6.157	7.018
Resultaat op arbeidsongeschiktheid	3.214	2.050
Resultaat op overige mutaties	-192	-500
Totaal	9.179	8.568

16. Mutatie technische voorziening risico deelnemers

Deze zijn berekend op basis van de voor de balansposten gehanteerde grondslagen.

17. Saldo overdrachten van rechten

	2023	2022
Inkomende waardeoverdrachten	125.206	182.989
Uitgaande waardeoverdrachten	-164.019	-285.362
Totaal	-38.813	-102.373

	2023	2022
<i>Wijziging technische voorziening inzake overdracht van rechten:</i>		
Toevoeging technische voorziening risico deelnemers	125.216	182.988
Onttrekking technische voorziening risico deelnemers	-163.845	-285.469
Totaal	-38.629	-102.481

	2023	2022
<i>Het resultaat op de waardeoverdrachten is als volgt:</i>		
- overgenomen pensioenverplichting	-10	1
- overgedragen pensioenverplichting	-174	107
Totaal	-184	108

Een inkomende waardeoverdracht betreft de ontvangst van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers die tot de ontslagdatum bij een andere pensioenuitvoerder zijn opgebouwd.

Een uitgaande waardeoverdracht betreft de overdracht van het pensioenkapitaal van gewezen deelnemers aan de pensioenuitvoerder waar deze deelnemers nu pensioen opbouwen.

18. Overige lasten

	2023	2022
Overige	17	211
Totaal	17	211

De overige lasten bestaan uit kosten betalingsverkeer van € 17 duizend (2022: € 21 duizend). In 2022 is er een bedrag van € 190 duizend aan rentelasten opgenomen.

Belastingen

De activiteiten van het fonds zijn vrijgesteld van belastingheffing in het kader van de vennootschapsbelasting.

Bestemming van het saldo van baten en lasten

Het voorstel resultaatbestemming 2023 is opgenomen in paragraaf 5. Stichtingskapitaal en reserves.

15.7 Statutaire regeling omtrent bestemming van baten en lasten

Ten aanzien van de bestemming van het saldo van baten en lasten is geen bepaling opgenomen in de statuten van het fonds. Het voorstel voor de bestemming van het saldo van baten en lasten over 2023 is opgenomen in de jaarrekening in de tabel 'Mutatieoverzicht eigen vermogen'. De bestemming is verder uitgewerkt in de ABTN in paragraaf 5.2.4.

Het saldo van baten en lasten wordt gebruikt om de vereiste buffer over de technische voorzieningen op het gewenste niveau te brengen (€ 25,2 miljoen in 2023). Het deel dat overblijft, is toegevoegd aan de reserves van het pensioenfonds (€ 60,4 miljoen; de som van het positieve resultaat van € 85,6 miljoen minus de € 25,2 miljoen toevoeging aan de buffer in 2023).

15.8 Ondertekening bestuur voor akkoord

E.H.W. Bosman

C. van Kleef-van Driel

R.H.H. Ganzeboom

L. van Pol

M. de Boer-Spoelstra

J.C. de Planque

P.G.H. Rinkes

G.J. Seffinga

P.J. Schellekens

J.L. Verhulst

Ondertekening

Zeist, 20 juni 2024

Onafhankelijk voorzitter

E.H.W. Bosman

Uitvoerend Bestuurder

L. van Pol

16 Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten te Zeist is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2023.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 24.000.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 1.200.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn beoordeling van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Op grond van overgangsrecht gelden genoemde artikelen, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden.

De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- toereikende technische voorzieningen zijn vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen;
- het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen conform de wettelijke bepalingen zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten. De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

Overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten zijn toereikende technische voorzieningen vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum hoger dan het wettelijk vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Hierbij merk ik op dat op grond van overgangsrecht de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet gelden, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is hoger dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening goed. Daarbij is in aanmerking genomen dat enigerlei intentie tot het verlenen van toeslagen ontbreekt.

Amstelveen, 20 juni 2024

drs. R.T. Schilder AAG

Verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur van Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2023

Ons oordeel

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten per 31 december 2023 en van het saldo van baten en lasten over 2023, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

Wat we gecontroleerd hebben

Wij hebben de jaarrekening 2023 van Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten ('de Stichting' of 'het fonds') te Zeist gecontroleerd.

De jaarrekening bestaat uit:

- 1 de balans per 31 december 2023;
- 2 de staat van baten en lasten over 2023;
- 3 het kasstroomoverzicht over 2023; en
- 4 de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van de Stichting zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij hebben onze controlewerkzaamheden bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel en bij het vormen van ons oordeel hierover. De informatie en onze bevindingen ten aanzien van continuïteit, fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving en de kernpunten van onze controle moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen of conclusies.

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Informatie ter ondersteuning van ons oordeel

Samenvatting

Materialiteit

- Materialiteit van EUR 24 miljoen
- 1% van het pensioenvermogen

Risico's gerelateerd aan fraude & Noclar en continuïteit

- Frauderisico's: veronderstelde risico van doorbreken interne beheersing door het bestuur geïdentificeerd en verder uiteengezet in de sectie 'Controleaanpak risico van fraude en het niet naleven van wet- en regelgeving'.
- Risico's gerelateerd aan fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving (Noclar): verondersteld risico van doorbreken interne beheersing door het bestuur geïdentificeerd
- Risico's gerelateerd aan continuïteit: geen continuïteitsrisico's geïdentificeerd

Kernpunten

- Waardering van beleggingen
- Waardering van de voorziening pensioenverplichtingen

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op EUR 24 miljoen (2022: EUR 22 miljoen). Voor de bepaling van de materialiteit wordt uitgegaan van het pensioenvermogen per 31 december 2023 (1%). Wij beschouwen het pensioenvermogen als de meest geschikte benchmark, omdat het pensioenvermogen een bepalende factor is in de berekening van de (beleids)dekkingsgraad die de financiële positie van de Stichting weergeeft. Wij houden ook

rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij hebben met het bestuur afgesproken dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven EUR 1.200.000 rapporteren aan het bestuur alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Reikwijdte van de controle

Uitbesteding van bedrijfsprocessen aan dienstverleners

De Stichting heeft het beheer van de beleggingen uitbesteed aan CACEIS Investor Services en een deel van het beheer van de beleggingen aan Van Lanschot Kempen Capital Management B.V. De pensioenadministratie en bestuur ondersteuning is uitbesteed aan PGGM.

De jaarrekening wordt opgesteld op basis van informatie over de beleggingen en beleggingsopbrengsten die is verstrekt door CACEIS Investor Services en Van Lanschot Kempen Capital Management B.V. en informatie over de voorziening pensioenverplichtingen, premiebijdragen, pensioenuitkeringen en overige financiële posten die is verstrekt door PGGM.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor het verwerven van inzicht in de aard en de significantie van de door de dienstverleners verleende diensten en in het effect ervan op de voor de controle relevante interne beheersing van de Stichting. Op basis hiervan identificeren wij de risico's op een afwijking van materieel belang en zetten wij controlewerkzaamheden op en voeren wij deze uit om op deze risico's in te spelen.

Bij de uitvoering van onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden en bevindingen van andere onafhankelijke accountants inzake de voor de Stichting relevante interne beheersingsmaatregelen van CACEIS Investor Services B.V., Van Lanschot Kempen Capital Management B.V. en PGGM, zoals weergegeven in de specifiek daarvoor opgestelde (Standaard 3402 type II-) rapportages.

Onze controlewerkzaamheden bestaan uit het bepalen van de minimaal verwachte interne beheersingsmaatregelen. Op basis daarvan evalueren wij de in de Standaard 3402-rapportage beschreven interne beheersingsmaatregelen, de verrichte werkzaamheden ter toetsing van de effectieve werking gedurende 2023 en de uitkomsten daarvan. Ook beoordelen wij de evaluatie door het bestuur van de kwaliteit van de uitbesteding aan CACEIS Investor Services, Van Lanschot Kempen Capital Management B.V. en PGGM.

Bij de uitvoering van onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden en bevindingen van andere onafhankelijke accountants. PGGM heeft op grond van de overeenkomst met de Stichting aan een onafhankelijke accountant opdracht gegeven de informatie inzake de jaarrekening van de Stichting te controleren.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel bij de jaarrekening zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de uitvoering van de controlewerkzaamheden van deze accountant. In dit kader hebben wij de accountant schriftelijke instructies gegeven omtrent de aard en omvang van de uit te voeren werkzaamheden. De accountant heeft, op onze instructie, de controle uitgevoerd met een materialiteit van EUR 24 miljoen en daarbij ook bijzondere aandacht besteed aan het hierna genoemde kernpunt van onze controle voor de waardering van beleggingen voor risico pensioenfondsen.

De accountant heeft zijn bevindingen aan ons gerapporteerd. Wij hebben de rapportage geëvalueerd, de bevindingen met de accountant besproken, het controledossier van de accountant beoordeeld en aanvullende eigen controlewerkzaamheden uitgevoerd.

Door bovengenoemde werkzaamheden op de uitbestede bedrijfsprocessen en aanvullende eigen werkzaamheden hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de beleggingen, beleggingsstromen en -opbrengsten, (mutaties in) deelnemersgegevens en aanspraken die resulteren in (wijzigingen in) de voorziening pensioenverplichtingen, premiebijdragen en pensioenuitkeringen verkregen.

Controleaanpak ten aanzien van risico's op fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving

In hoofdstuk 11.1 van het jaarverslag beschrijft het bestuur de procedures ten aanzien van de risico's op fraude, niet-naleving van wet- en regelgeving en integriteit

In het kader van onze controle hebben wij inzicht verkregen in de Stichting en de bedrijfsomgeving, en hebben wij de opzet en de implementatie beoordeeld en, waar van toepassing, de effectieve werking getoetst van het risicomanagement van de Stichting met betrekking tot fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving. Dit betreft tevens de interne beheersmaatregelen die aanwezig zijn bij de externe dienstverleners van de Stichting (zie paragraaf 'Reikwijdte van de controle').

Onze werkzaamheden omvatten onder andere het evalueren van de gedragscode, de klokkenluidersregeling, het incidentenregister en de procedures van de Stichting om aanwijzingen van mogelijke fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving te onderzoeken. Bovendien hebben wij inlichtingen ter zake ingewonnen bij het bestuur. We hebben elementen van onvoorspelbaarheid in onze controleaanpak opgenomen.

Op basis van onze risicoanalyse werkzaamheden hebben wij de volgende rechtsgebieden geïdentificeerd die de meest waarschijnlijke oorzaak zouden kunnen zijn voor een materieel effect op de jaarrekening in het geval van het niet-voldoen aan deze regelgeving:

- Pensioenwet;
- Wet verplichte deelneming in een bedrijfstakpensioenfonds (Wet Bpf 2000);
- Besluit Financieel toetsingskader pensioenfondsen (Bftp);
- Algemene verordening gegevensbescherming (AVG);
- Sanctiewetgeving.

Wij beoordelen het veronderstelde frauderisico met betrekking tot de opbrengstverantwoording (waaronder premieopbrengsten, directe beleggingsopbrengsten en indirecte beleggingsopbrengsten) als niet relevant gezien de aard van de opbrengsten, de aanwezige uitbestedingsrelaties en de beperkte mogelijkheden tot het materieel beïnvloeden van de opbrengstverantwoording.

De premieopbrengsten en directe beleggingsopbrengsten betreffen homogene en niet-complexe opbrengstenstromen, zonder aanwezige significante schattingselementen.

Ten aanzien van de indirecte gerealiseerde beleggingsopbrengsten hebben wij het veronderstelde frauderisico weerlegd omdat er geen verhoogde druk is op het bestuur van het pensioenfonds om de opbrengstverantwoording te sturen en de gelegenheid om de opbrengstverantwoording materieel te beïnvloeden zeer beperkt is, mede door de aanwezige uitbestedingsrelaties.

In overeenstemming met het bovenstaande en met de controlestandaarden hebben wij het volgende risico geïdentificeerd ten aanzien van fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving dat relevant is voor onze controle, inclusief de relevante veronderstelde risico's vastgelegd in de controlestandaarden. Wij hebben hierop als volgt ingespeeld:

Doorbreken van interne beheersing door het bestuur (een verondersteld risico)

Risico:

- Het bestuur is in een unieke positie om fraude te plegen door de mogelijkheid het proces van financiële verslaggeving en resultaten te manipuleren door middel van het doorbreken van de interne beheersing die anderszins effectief lijkt te werken, zoals schattingen gerelateerd aan de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen en de waardering van de beleggingen.

Controleaanpak:

- Wij hebben de opzet en de implementatie geëvalueerd en, waar passend geacht, de werking getoetst van de interne beheersingsmaatregelen die het frauderisico dienen te mitigeren, inclusief de interne beheersingsmaatregelen die aanwezig zijn bij de dienstverleners waaraan de Stichting bedrijfsprocessen heeft uitbesteed.
- Wij hebben een analyse uitgevoerd om te identificeren of er sprake is van (administratieve) journaalposten met een hoger frauderisico. De uitkomst van deze evaluatie is dat wij geen (administratieve) journaalposten met een hoger frauderisico hebben geïdentificeerd.
- Wij hebben significante schattingen alsook oordeelsvormingen en veronderstellingen van het bestuur met betrekking tot de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen en de waardering van de beleggingen geëvalueerd. Voor een omschrijving van onze werkzaamheden hieromtrent, verwijzen wij naar het kernpunt met betrekking tot de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen en de waardering van beleggingen.
- Wij hebben elementen van onvoorspelbaarheid in onze controleaanpak opgenomen ten aanzien van additionele controlewerkzaamheden op specifieke kostenrekeningen.

Onze evaluatie van uitgevoerde procedures ten aanzien van fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving heeft niet geleid tot een kernpunt van de controle.

Wij hebben onze risico-inschatting en controleaanpak en resultaten gecommuniceerd aan het bestuur.

Onze controlewerkzaamheden leidden niet tot aanwijzingen en/of andere redelijke vermoedens van fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving die van materieel belang zijn voor onze controle.

Controleaanpak continuïteit

Het bestuur van de Stichting heeft zijn continuïteitsbeoordeling uitgevoerd en geen continuïteitsrisico's geïdentificeerd. Onze procedures om de continuïteitsbeoordeling van het bestuur te beoordelen omvatten onder andere:

- overwegen of de continuïteitsrisicoanalyse door het bestuur alle relevante informatie bevat waarvan wij als gevolg van de controle kennis hebben;
- overwegen of actuariële ontwikkelingen (inclusief de voorzienbare trend in overlevingskansen) en de ontwikkelingen op financiële markten (inclusief ontwikkeling in de rentetermijnstructuur) aanleiding geven tot een significant continuïteitsrisico;

- analyse van de ontwikkeling van de financiële positie van de Stichting gedurende het boekjaar ten opzichte van wettelijke solvabiliteitseisen op indicatoren die kunnen duiden op continuïteitsrisico's en het evalueren van de toelichting in de jaarrekening hieromtrent.

De resultaten van onze risicobeoordelingsprocedures hebben geen aanleiding gegeven om additionele controlewerkzaamheden op de continuïteitsbeoordeling uit te voeren.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het belangrijkst waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij aan het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Waardering van beleggingen

Omschrijving

De beleggingen vormen een significante post op de balans van de Stichting. De beleggingen van de Stichting bedragen circa 95% van het balanstotaal. Alle beleggingen dienen conform de Pensioenwet te worden gewaardeerd op reële waarde (marktwaarde). Uit noot 1 en 2 van de toelichting op de jaarrekening blijkt dat voor EUR 2.548 miljoen (87%) van de beleggingen van de Stichting de waardering gebaseerd is op marktnoteringen en dat voor EUR 396 miljoen (13%) van de beleggingen van de Stichting de waardering gebaseerd is op afgeleide marktnoteringen, onafhankelijke taxaties, netto contante waarde-berekeningen en andere geschikte waarderingsmodellen. Het bepalen van de marktwaarde voor deze laatste beleggingscategorie is complex(er) en bevat subjectieve schattingselementen.

Het maken van de schattingen vergt een hoge mate van oordeelsvorming van het bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van modellen. Gezien de invloed hiervan op de waardering van de beleggingen, het saldo van baten en lasten, het eigen vermogen en de (beleids)dekkingsgraad vormde de waardering van de beleggingen een kernpunt van onze controle.

In hoofdstuk 15.4 geeft de Stichting de gehanteerde waarderingsgrondslagen weer. In hoofdstuk 15.5 zijn de gehanteerde waarderingsmethoden en belangrijke veronderstellingen voor de waardering van deze beleggingscategorie uiteengezet.

Het evalueren van de waarderingsgrondslagen en het vaststellen van de juistheid en toereikendheid van de toelichtingen vormden onderdeel van onze werkzaamheden.

Onze aanpak

Wij hebben instructies voor de controle van de waardering van de beleggingen gestuurd aan de accountant van PGGM. Deze heeft zijn bevindingen met betrekking tot zijn controle op de vermogensbeheerrapportage en jaarrekening aan ons gerapporteerd. De accountant van PGGM heeft vastgesteld dat de vermogensbeheerrapportage aansluit met de financiële administratie en de jaarrekening. Wij hebben de rapportage geëvalueerd, de bevindingen met de accountant besproken en een dossierreview op het controledossier van de accountant verricht.

Onze observatie

Wij hebben geconstateerd dat de gehanteerde waarderingsgrondslagen en gehanteerde waarderingsmethodieken voor de beleggingen in overeenstemming zijn met de geldende verslaggevingsregels en geschikt zijn om te kunnen komen tot een marktwaarde van deze beleggingen.

Wij vinden dat de waardering van de beleggingen in de jaarrekening op aanvaardbare wijze is bepaald. De toelichting op de samenstelling en het verloop van de beleggingen is toereikend.

Waardering van de voorziening pensioenverplichtingen

Omschrijving

De voorziening pensioenverplichtingen is een significante post op de balans van de Stichting die wordt gewaardeerd op reële waarde (marktwaarde). De waardering van de voorziening pensioenverplichtingen komt tot stand door middel van een berekening waarin aanspraakgegevens van deelnemers met behulp van belangrijke schattingen over levensverwachtingen, kostenniveaus en arbeidsongeschiktheid worden vertaald naar verwachte toekomstige kasstromen (uitkeringen). De kasstromen worden contant gemaakt met gebruikmaking van de rentetermijnstructuur ultimo boekjaar zoals gepubliceerd door De Nederlandsche Bank.

Het maken van de schattingen vergt een hoge mate van oordeelsvorming door het bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van actuariële modellen en het bestuur zich laat adviseren door actuariële deskundigen. Gezien de complexiteit en de invloed hiervan op de hoogte van de voorziening pensioenverplichtingen, het saldo van baten en lasten, het eigen vermogen en de beleidsdekkingsgraad vormt de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen een kernpunt van onze controle.

Het bestuur heeft in de toelichting bij hoofdstuk 15.4 de waarderingsgrondslagen en veronderstellingen voor de voorziening pensioenverplichtingen opgenomen. In de paragraaf beleid en risicobeheer (hoofdstuk 15.5) is de gevoeligheid van de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen voor schattingen uiteengezet.

Onze aanpak

Bij onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden van de certificerend actuaaris die door de Stichting is aangesteld. Wij hebben bij aanvang van de controle en bij afronding ervan afstemming gehad met de certificerend actuaaris over de te volgen aanpak, de aandachtspunten en de uitkomsten.

Wij hebben de door het bestuur gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen geëvalueerd. Hierbij hebben wij de consistentie, prudentie en actualiteit van de schattingsmethode en veronderstellingen betrokken. Wij hebben de onderbouwing van de veronderstellingen door het bestuur geëvalueerd aan de hand van een toetsing van de historische betrouwbaarheid daarvan en algemeen geactualiseerde uitgangspunten zoals overlevingskansen. De gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen hebben wij besproken met de certificerend actuaaris. Wij hebben de actuariële verklaring zoals opgenomen in de overige gegevens en de werkzaamheden van de certificerend actuaaris geëvalueerd.

Onze werkzaamheden omvatten verder het evalueren van de uitkomst van de actuariële analyse van het saldo van baten en lasten in relatie tot eerder gemaakte schattingen en

kasstroomprojecties. Tevens hebben wij de waarderingsgrondslagen en de juistheid en toereikendheid van de toelichtingen in de jaarrekening geëvalueerd.

Onze observatie

Wij vinden dat de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen in de jaarrekening op aanvaardbare wijze is bepaald. De toelichting op de samenstelling en het verloop van de voorziening pensioenverplichtingen is toereikend.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist voor het bestuursverslag en de overige gegevens.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben een mindere diepgang dan onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder de informatie die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude. Daarbij is het bestuur verantwoordelijk voor het voorkomen en ontdekken van fraude en de niet-naleving van wet- en regelgeving en het nemen van maatregelen om de gevolgen, voor zover mogelijk, ongedaan te maken en herhaling te voorkomen.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de Stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van de genoemde verslaggevingsstelsels moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de Stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de Stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze doelstelling is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de Stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om in onze controleverklaring aandacht te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een entiteit haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Gegeven onze ongedeelde verantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor het verkrijgen van voldoende geschikte controle-informatie met betrekking tot de financiële informatie van de onderdelen of activiteiten binnen de groep. In dat kader zijn wij

ook verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de uitvoering van de groepscontrole.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Rotterdam, 20 juni 2024

KPMG Accountants N.V.

S. van Oostenbrugge RA

18 Bijlagen

18.1 Samenstelling bestuur, auditcommissie en sleutelfunctiehouders

Het fonds heeft een (paritair) omgekeerd gemengd bestuur dat bestaat uit een uitvoerend deel en een niet-uitvoerend deel met een onafhankelijk voorzitter. Samen vormen zij het algemeen bestuur. Het algemeen bestuur is verantwoordelijk voor de uitvoering van de pensioenregeling, zoals deze door de sociale partners is overeengekomen. Dit houdt in dat het algemeen bestuur verantwoordelijk is voor alle activiteiten van het fonds, waaronder de pensioenadministratie, communicatie en het vermogensbeheer van de pensioengelden. Het algemeen bestuur is eindverantwoordelijk voor het bestuur van het fonds.

Het uitvoerend bestuur is verantwoordelijk voor de uitvoering van het vastgestelde beleid. Daarnaast berust het dagelijks bestuur bij het uitvoerend bestuur. De uitvoerende bestuursleden hebben elk hun eigen aandachtsgebied, maar zijn te allen tijde collectief verantwoordelijk.

Het niet-uitvoerend bestuur heeft tot taak het houden van intern toezicht. Het niet-uitvoerend bestuur richt die taak in door een jaarlijks op te stellen toezichtsplan. Hierin worden aandachtspunten voor het toezicht vastgelegd.

Onafhankelijk voorzitter

- De heer E.H.W. Bosman

Uitvoerend bestuur

- Mevrouw C. van Kleef-van Driel
- De heer R.H.H. Ganzeboom
- De heer L. van Pol

Niet-uitvoerend bestuur

- Mevrouw M. de Boer-Spoelstra
- Mevrouw J.L. Verhulst
- De heer J.C. de Planque
- De heer P.G.H. Rinkes
- De heer G.J. Seffinga
- De heer P.J. Schellekens

Sleutelfunctiehouders

- De heer E. Mulder (Interne Audit)
- De heer A. van Amerongen (Risicobeheer)
- De heer R. Schilder (Actuarieel)

18.2 Diversiteit, benoemingen, zittingsduur algemeen bestuur

Naam	Geleding	Type bestuurder	Geboortedatum	In functie sinds	Einde zittingsduur
Dhr. E.H.W. Bosman	onafhankelijk	onafhankelijk voorzitter	01-01-1966	03-07-2013	03-07-2025
Mevr. C. van Kleef-van Driel	-	uitvoerend bestuurder	13-07-1983	01-07-2019	01-07-2025
Dhr. R.H.H. Ganzeboom	-	uitvoerend bestuurder	26-06-1970	01-07-2019	01-07-2027
Dhr. L. van Pol	-	uitvoerend bestuurder	22-04-1961	01-09-2019	01-09-2026
Mevr. M. de Boer-Spoelstra	werknemers	niet-uitvoerend bestuurder	04-09-1978	01-09-2020	01-09-2024
Dhr. J.C. de Planque	werkgevers	niet-uitvoerend bestuurder	15-02-1959	17-12-2014	17-12-2026
Dhr. P.G.H. Rinkes	werkgevers	niet-uitvoerend bestuurder	30-03-1962	10-05-2017	10-05-2025
Dhr. P.J. Schellekens	gepensioneerden	niet-uitvoerend bestuurder	18-07-1950	22-03-2019	22-03-2027
Dhr. G.J. Seffinga	werknemers	niet-uitvoerend bestuurder	17-07-1969	17-12-2012	17-12-2024
Mevr. J.L. Verhulst	werkgevers	niet-uitvoerend bestuurder	13-04-1971	01-01-2024	01-01-2032

18.3 Nevenfuncties bestuursleden

De heer E.H.W. Bosman

Bestuurslid en voorzitter beleggingscommissie Stichting Pensioenfonds Rockwool
Voorzitter Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor het Levensmiddelenbedrijf
Lid geschillencommissie Stichting Pensioenfonds voor Huisartsen

Mevrouw C. van Kleef-van Driel

Lid raad van toezicht Stichting Pensioenfonds Thales
Lid commissie pensioenzaken Pensioenfederatie
Voorzitter oudercommissie KDV/BSO Het Luchtkasteel Oostzaan

De heer R.H.H. Ganzeboom

Sleutelfunctiehouder Risicobeheer Stichting Pensioenfonds Flexsecurity
Lid raad van toezicht Stichting Pensioenfonds Campina
Penningmeester Stichting Hockeypark Myra
Eigenaar Gansa

De heer L. van Pol

Bestuurslid Pensioenfonds Notariaat
Lid private equity commissie CFA Netherlands
Lid commissie risicomanagement en lid commissie beleggingen KPS
Schaakdocent basisscholen Noord-Holland
Lid visitatiecommissie Stichting Pensioenfonds voor Fysiotherapeuten
Eigenaar Van Pol Fiduciair bestuur en advies

Mevrouw M. de Boer-Spoelstra

Pensioenbestuurder FNV
Bestuurslid Stichting Pensioenfonds Openbare Bibliotheken
Jurylid dames turnen KNGU Turnen
Vrijwilliger Schaatsvereniging Assendelft

De heer J.C. de Planque

Bestuurslid Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Detailhandel
Penningmeester Vereniging Trein 8.28 H.IJ.S.M.
Commissaris bij Bejo Finance BV
Commissaris bij Intermetaal Beheer BV
Directeur Jans Interim Management & Consultancy (JIM&C) BV
Lid kascommissie Stichting Volksuniversiteit Het Gooi

De heer P.G.H. Rinkes

Directeur Marathon Management & Consultancy BV
Interim-manager
Lid raad van advies Werktalet Uitzendbureau BV
Arbeidscoach Vluchtelingenwerk Nederland

De heer G.J. Seffinga

Lid College van vereffenaars Reiswerk Pensioenen i.l.
Bestuurslid Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor het Levensmiddelenbedrijf
Bestuurslid Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Detailhandel
Bestuurslid Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Betonproductenindustrie

De heer P.J. Schellekens

Voorzitter Handboogschutterij De Unie
Voorzitter Archeologie en Archiefonderzoek van de Kring Vrienden van 's-Hertogenbosch
Lid van de Pensioenraad van de Algemene Nederlandse Bond van Ouderen
Eigenaar Paul Schellekens A&I

Mevrouw J.L. Verhulst

Eigenaar PUIK Pensioenadvies
Voorzitter raad van toezicht Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Koopvaardij
Voorzitter raad van toezicht Stichting Pensioenfonds Atos
Senior beleidsmedewerker pensioen Stichting van de Arbeid
Lid klachten- en geschillencommissie én adviseur van De Nationale APF
Lid visitatiecommissie Stichting Metro Pensioenfonds
Lid visitatiecommissie Stichting Pensioenfonds Sagittarius
Lid visitatiecommissie Stichting Pensioenfonds voor Verloskundigen
Pensioenfonds Rail & Openbaar Vervoer: diverse werkzaamheden (interne compliance officer, jurist en secretaris bestuurscommissies)

18.4 Uitbestedingspartijen en adviseurs

Het fonds heeft al zijn werkzaamheden met betrekking tot (pensioen)administratie en vermogensbeheer uitbesteed. Het bestuur laat zich bijstaan door externe adviseurs op actuariel en beleggingstechnisch gebied. Hieronder staan de belangrijkste uitbestedingspartijen en adviseurs.

Pensioenuitvoeringsorganisatie

De pensioenadministratie, communicatie en bestuursondersteuning zijn uitbesteed aan PGGM, gevestigd te Zeist.

Fiduciair vermogensbeheerder

Van Lanschot Kempen Investment Management, gevestigd in Amsterdam, voert het fiduciair vermogensbeheer van het fonds.

Custodian

CACEIS, gevestigd in Amsterdam, is aangesteld als custodian.

Beleggingsadviseur

Mevrouw C. Bosch, verbonden aan Sprenkels, gevestigd te Amsterdam.

Adviserend actuaris

De heer F. Verschuren, verbonden aan AethiQs, gevestigd te Rotterdam.

Certificerend actuaris, tevens sleutelfunctiehouder actuariel

De heer R. Schilder, verbonden aan Willis Towers Watson, gevestigd te Amsterdam.

Onafhankelijk accountant

De heer S. van Oostenbrugge, verbonden aan KPMG Accountants, gevestigd te Rotterdam.

Compliance officer

Mevrouw N. Opdam, verbonden aan HVG Law, gevestigd te Amsterdam.

Bijlage IV

Model voor de periodieke informatieverstrekking voor de financiële producten als bedoeld in artikel 8, leden 1, 2 en 2 bis, van Verordening (EU) 2019/2088 en artikel 6, lid 1, van Verordening (EU) 2020/852

Productbenaming: Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten
Identificatiecode voor juridische entiteiten (LEI): 724500C9X5DJREYB6961

Ecologische en/of sociale kenmerken

Heeft dit financiële product een duurzame beleggingsdoelstelling?

☒ Ja	☐ Nee
☐ Er zijn duurzame beleggingen met een milieudoelstelling gedaan: ☐ Het product promootte E/S-kenmerken, maar deed geen duurzame beleggingen ☐ in economische activiteiten die niet als ecologisch duurzaam zijn aangemerkt in de EU-taxonomie	☐ Het product promootte ecologische/sociale (E/S) kenmerken, en hoewel het geen duurzame beleggingen als doelstelling had, had het een minimaal aandeel duurzame beleggingen van ☐ met een milieudoelstelling in economische activiteiten die als ecologisch duurzaam zijn aangemerkt in de EU-taxonomie ☐ met een milieudoelstelling in economische activiteiten die niet als ecologisch duurzaam zijn aangemerkt in de EU-taxonomie ☐ met een sociale doelstelling
☐ Dit product heeft de volgende duurzame beleggingen met een sociale doelstelling gedaan:	☒ Het product promootte E/S-kenmerken, maar deed geen duurzame beleggingen

Duurzame belegging: een belegging in een economische activiteit die bijdraagt aan het behalen van een milieudoelstelling of een sociale doelstelling, mits deze belegging geen ernstige afbreuk doet aan milieu- of sociale doelstellingen en de ondernemingen waarin is belegd praktijken op het gebied van goed bestuur toepassen.

De EU-taxonomie is een classificatiesysteem dat is vastgelegd in Verordening (EU) 2020/852, waarbij een lijst van ecologisch duurzame economische activiteiten is vastgesteld. In de verordening is geen lijst van sociaal duurzame economische activiteiten vastgesteld. Duurzame beleggingen met een milieudoelstelling kunnen al dan niet in overeenstemming zijn met de taxonomie.

In hoeverre is voldaan aan de ecologische en/of sociale kenmerken die dit financiële product promoot?

Het financiële product promoot ecologische karakteristieken die verband houden met:

- het tegengaan van klimaatverandering en het aanpassen aan klimaatverandering in lijn met het Akkoord van Parijs;
- de bescherming en het herstel van de biodiversiteit en ecosystemen;
- de transitie naar een circulaire economie.

Het financiële product promoot sociale kenmerken die verband houden met:

- fatsoenlijk werk;
- voldoende levensstandaarden en welzijn voor eindgebruikers;
- andere sociale onderwerpen zoals gendergelijkheid en bredere diversiteitskwesties.

Duurzaamheids-Indicatoren meten hoe wordt voldaan aan de ecologische of sociale kenmerken die het financiële product promoot.

Hoe hebben de duurzaamheidsindicatoren gepresteerd?...en in vergelijking tot voorafgaande perioden?

De duurzaamheidsindicatoren die worden gebruikt om de realisatie van elk van de gepromote ecologische karakteristieken of sociale kenmerken door dit financiële product te meten, presteerden als volgt. Alle waarden zijn gebaseerd op de posities en beschikbare gegevens per 31 december van het betreffende jaar.

Milieu-Indicatoren	Parameter	2022	2023	% Dek. 2022	% Dek. 2023
Scope 1-broei kasgasemissies	ton CO ₂ e	65.221,28	63.596,29	48%	50%
Scope 2-broei kasgasemissies	ton CO ₂ e	22.888,66	22.499,67	48%	50%
Scope 3-broei kasgasemissies	ton CO ₂ e	512.953,39	640.206,92	48%	50%
Totale broei kasgasemissies	ton CO ₂ e	598.842,88	725.212,78	48%	50%
Koolstofvoetafdruk	ton CO ₂ e per miljoen EUR van belegging	289,81	292,11	48%	50%
Broei kasgasemissies-intensiteit ondernemingen waarin is belegd	Gewogen gemiddelde ton CO ₂ e per miljoen EUR omzet	778,98	800,78	50%	54%
Aandeel van de beleggingen in ondernemingen actief in de sector fossiele brandstoffen	Aandeel van de beleggingen, %	3%	3%	52%	54%
Aandeel verbruik en opwekking niet-hernieuwbare energie	Gewogen gemiddelde, %	76%	70%	45%	42%
Intensiteit energieverbruik per sector met grote klimaatimpacten - Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht	Gigawattuur per miljoen EUR omzet	1,90	2,07	45%	48%
Intensiteit energieverbruik per sector met grote klimaatimpacten - Industrie	Gigawattuur per miljoen EUR omzet	0,91	0,48	45%	48%
Intensiteit energieverbruik per sector met grote klimaatimpacten - Winning van delfstoffen	Gigawattuur per miljoen EUR omzet	1,91	1,11	45%	48%
Intensiteit energieverbruik per sector met grote klimaatimpacten - Vervoer en opslag	Gigawattuur per miljoen EUR omzet	0,74	0,71	45%	48%
Intensiteit energieverbruik per sector met grote klimaatimpacten - Distributie van water, afvalwaterbeheer en sanering	Gigawattuur per miljoen EUR omzet	1,02	2,28	45%	48%
Activiteiten met negatieve gevolgen voor biodiversiteitsgevoelige gebieden	Aandeel van de beleggingen, %	0%	0%	52%	54%
Beleeggingen in ondernemingen zonder initiatieven voor koolstofemissiereductie	Aandeel van de beleggingen, %	19%	16%	50%	53%
Sociale Indicatoren	Parameter	2022	2023	% Dek. 2022	% Dek. 2023
Aantal ernstige mensenrechtenproblemen en -schendingen die verband houden met de ondernemingen waarin is belegd, op basis van een gewogen gemiddelde	Gewogen gemiddelde, aantal	0,02	0,03	51%	54%
Schendingen van de beginselen van het VN Global Compact of van de richtsnoeren voor multinationale ondernemingen van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OECD)	Aandeel van de beleggingen, %	0%	0%	52%	55%
Ontbreken van procedures en compliancemechanismen voor het monitoren van de naleving van de beginselen van het VN Global Compact en de OECD-richtsnoeren voor multinationale ondernemingen	Aandeel van de beleggingen, %	24%	31%	52%	54%
Genderdiversiteit raad van bestuur	Gemiddeld % vrouwelijke bestuurders	30%	33%	50%	53%

Betrokkenheid indicatoren	Parameter	2022	2023	% Dek. 2022	% Dek. 2023
Entertainment voor volwassenen	Aandeel van de beleggingen, %	0%	0%	1%	1%
Conventionele Olie & Gas	Aandeel van de beleggingen, %	2%	1%	56%	65%
Alcohol	Aandeel van de beleggingen, %	0%	0%	4%	4%
Controversiële wapens	Aandeel van de beleggingen, %	0%	0%	0%	100%
Conventionele wapens	Aandeel van de beleggingen, %	0%	0%	1%	2%
Gokken	Aandeel van de beleggingen, %	0%	0%	0%	0%
Stroomopwekking	Aandeel van de beleggingen, %	1%	1%	5%	5%
Thermische kolen	Aandeel van de beleggingen, %	0%	0%	56%	65%
Tabak	Aandeel van de beleggingen, %	0%	0%	0%	100%
Onconventionele Olie & Gas	Aandeel van de beleggingen, %	0%	0%	56%	65%

- Wat waren de doelstellingen van de duurzame beleggingen die het financiële product gedeeltelijk heeft gedaan en hoe droeg de duurzame belegging bij tot die doelstellingen?

Niet van toepassing, het product heeft geen duurzame beleggingsdoelstelling.

- Hoe hebben de duurzame beleggingen die het financiële product gedeeltelijk heeft gedaan geen ernstige afbreuk gedaan aan ecologische of sociale duurzame beleggingsdoelstellingen?

Niet van toepassing, het product heeft geen duurzame beleggingsdoelstelling.

Waren duurzame beleggingen afgestemd op de OESO-richtsnoeren voor multinationale ondernemingen en de leidende beginselen van de VN inzake bedrijfsleven en mensenrechten? Details:

OESO	UNGP
Ja	Ja

Hoe is in dit financiële product rekening gehouden met de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren?

- ☒ Ja
☐ Nee

Belangrijkste ongunstige effecten zijn de belangrijkste negatieve effecten van beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren die verband houden met ecologische en sociale thema's en arbeidsomstandigheden, eerbiediging van de mensenrechten en bestrijding corruptie en omkoping.

Het financiële product heeft bij de beoordeling van de (voorgenomen) beleggingen rekening gehouden met de belangrijkste nadelige effecten op duurzaamheidsfactoren door middel van specifieke duurzaamheidsindicatoren. Deze indicatoren worden gebruikt om te beoordelen in hoeverre de beleggingen bijdragen aan de gepromote ecologische karakteristieken en sociale kenmerken, inclusief indicatoren van belangrijke nadelige effecten. Dit omvat verschillende fasen in het beleggingsproces, waaronder screening, monitoring en rapportage. We verwijzen naar de label met indicatoren voor nadelige effecten op duurzaamheidsfactoren die eerder in dit document is vermeld.

Wat waren de grootste beleggingen van dit financiële product?

Grootste emittenten	Sector	Land	% Activa
France	Staatsobligatie	Frankrijk	8,6%
Germany	Staatsobligatie	Duitsland	6,8%
Belgium	Staatsobligatie	België	2,3%
Netherlands	Staatsobligatie	Nederland	1,8%
Austria	Staatsobligatie	Oostenrijk	1,4%
Alphabet Inc.	Communicatie- diensten	Verenigde Staten	1,4%
NVIDIA Corporation	Informatie- technologie	Verenigde Staten	1,1%
Tesla, Inc.	Duurzame consumenten- goederen	Verenigde Staten	1,1%
Novo Nordisk A/S	Gezondheidszorg	Denemarken	0,6%
Taiwan Semiconductor Manufacturing Company Limited	Informatie- technologie	Taiwan	0,8%
AstraZeneca PLC	Gezondheidszorg	Verenigd Koninkrijk	0,8%
Tencent Holdings Limited	Communicatie- diensten	China	0,7%
Ireland	Staatsobligatie	Ierland	0,7%
Finland	Staatsobligatie	Finland	0,6%
Eli Lilly and Company	Gezondheidszorg	Verenigde Staten	0,6%

De lijst bevat de beleggingen die het grootste aandeel beleggingen van het financiële product vormen tijdens de referentie periode, te weten: 01 januari 2023 t/m 31 december 2023.

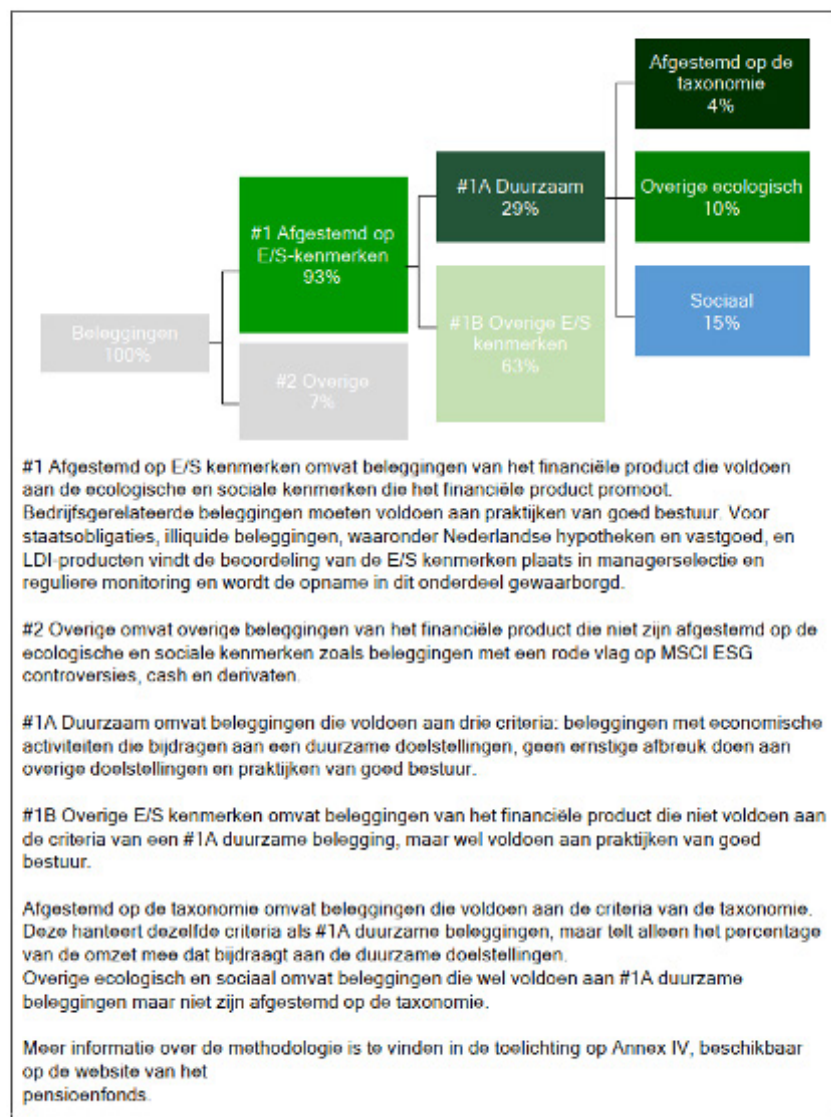
De activa-allocatie beschrijft het aandeel beleggingen in bepaalde activa.

Op de taxonomie afgestemde activiteiten worden uitgedrukt als aandeel van:

- de omzet die aangeeft hoe "groen" de ondernemingen waarin is belegd zijn;
- de kapitaaluitgaven (CapEx) die laten zien welke groene beleggingen zijn gedaan door de ondernemingen waarin is belegd, die relevant zijn voor een transitie naar een groene economie;
- de operationele uitgaven (OpEx) die de groene operationele activiteiten van ondernemingen waarin is belegd weerspiegelen.

Wat was het aandeel duurzaamheidsgerelateerde beleggingen?

Hoe zag de activa-allocatie eruit?

In welke economische sectoren werd belegd?

Sector	Afgestemd op E/S-kenmerken	Duurzaam	Overige E/S kenmerken	Afgestemd op de taxonomie	Overige ecologisch	Sociaal	Overige
Alle	93%	29%	63%	4%	10%	15%	7%
Communicatiediensten	4%	0%	4%	0%	0%	0%	0%
Duurzame consumentengoederen	5%	2%	3%	1%	0%	0%	0%
Niet-duurzame consumentengoederen	3%	1%	1%	0%	1%	1%	0%
Energie	1%	0%	1%	0%	0%	0%	0%
Financiële dienstverlening	11%	1%	10%	0%	1%	0%	0%
Gezondheidszorg	7%	5%	1%	0%	1%	5%	0%
Industrie	5%	1%	4%	0%	1%	0%	0%
Informatietechnologie	6%	2%	4%	1%	1%	0%	0%
Basisindustrie	2%	1%	1%	0%	0%	0%	0%
Vastgoed	5%	2%	3%	1%	1%	1%	0%
Overige	44%	14%	31%	0%	5%	9%	7%
Nutsvoorzieningen	1%	1%	1%	0%	0%	0%	0%

In welke mate waren de duurzame beleggingen met een milieudoelstelling afgestemd op de EU-taxonomie?

Heeft dit financiële product belegd in activiteiten in de sectoren fossiel gas en/of kernenergie die aan de EU-taxonomie voldoen?

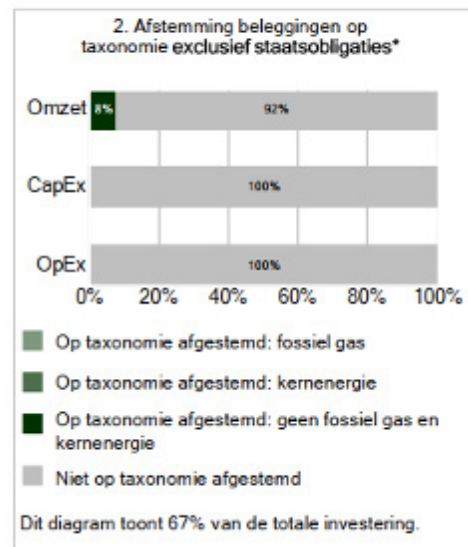
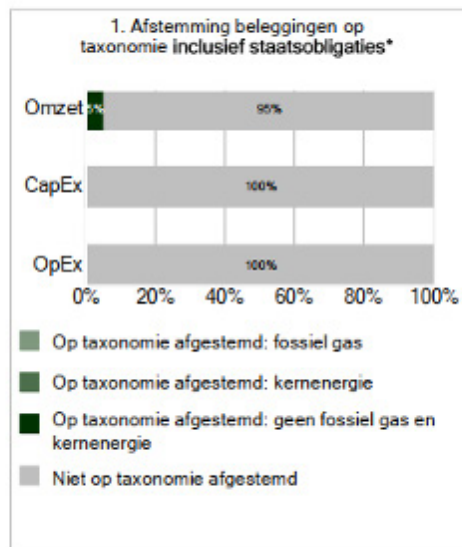
☐ Ja

☐ In fossiel gas

☐ Kernenergie

☒ Nee

De onderstaande grafieken tonen in groen het percentage beleggingen dat was afgestemd op de EU-taxonomie. Er is geen geschikte methode is om te bepalen of staatsobligaties zijn afgestemd op de taxonomie. Daarom toont de eerste grafiek de afstemming op de taxonomie voor alle beleggingen van het financiële product, met inbegrip van staatsobligaties, terwijl de tweede grafiek de afstemming op de taxonomie toont voor de beleggingen van het financiële product exclusief staatsobligaties.

*In deze grafieken omvatten 'staatsobligaties' alle blootstellingen aan overheden

Faciliterende activiteiten maken het rechtstreeks mogelijk dat andere activiteiten een substantiele bijdrage leveren aan een milieudoelstelling.

Transitieactiviteiten zijn activiteiten waarvoor nog geen koolstofarme alternatieven beschikbaar zijn en die onder meer broeikasgasemissieniveaus hebben die overeenkomen met de beste prestaties.

zijn duurzame beleggingen met een milieudoelstelling die geen rekening houden met de criteria voor ecologisch duurzame economische activiteiten in het kader van de Verordening (EU) 2020/852.

● Wat was het aandeel beleggingen in transitie- en faciliterende activiteiten?
1%

● Hoe verhiel het percentage op de EU-taxonomie afgestemde beleggingen zich tot eerdere referentieperiodes?
Niet beschikbaar

Wat was het aandeel duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling die niet op de EU-taxonomie waren afgestemd?
10%

Wat was het aandeel sociaal duurzame beleggingen?
15%

Welke beleggingen zijn opgenomen onder "#2 Overige"? Waarvoor waren deze bedoeld en waren er ecologische of sociale minimumwaarborgen?
Het type beleggingen dat onder "#2 Overig" valt, omvat investeringen die niet in lijn zijn met de E/S-kenmerken, evenals kasgeld, kaswaarden en derivaten. Het financiële product heeft geen gebruik gemaakt van derivaten om de gepromote ecologische karakteristieken of sociale kenmerken te bereiken. Indien relevant worden minimale ecologische beschermings- of sociale waarborgen in acht genomen.

Welke maatregelen zijn er in de referentieperiode getroffen om te voldoen aan de ecologische en/of sociale kenmerken?

De maatregelen om te voldoen aan de ecologische en sociale kenmerken komen voort uit het MVB-beleid. De toepassing in de afgelopen referentieperiode lichten wij kort toe:

- ESG integratie: het pensioenfonds heeft via de fiduciair vermogensbeheerder beoordeeld hoe duurzaamheidsfactoren in het beleggingsproces van zijn externe vermogensbeheerders zijn geïntegreerd.
- Screening: onderzoek naar de belangrijkste duurzaamheidsindicatoren in de portefeuille. Daarvoor baseerde het pensioenfonds zich op 'UN Global Compact' principes en andere controversiële activiteiten. Daarnaast zijn alle beursgenoteerde deelnemingen gescreend op de vereisten van goed bestuur.
- Uitsluiting: het pensioenfonds sloot bedrijven en landen uit die betrokken zijn bij ongewenste activiteiten zoals beschreven in het uitsluitingsbeleid. Dit waren onder andere bedrijven met een hoge CO₂-uitstoot uit of met betrokkenheid bij de productie of verkoop van controversiële wapens. In het overzicht van duurzaamheidsindicatoren is de betrokkenheid in bepaalde CO₂-intensieve sectoren weergegeven.
- Dialoog: het pensioenfonds voerde via de fiduciair vermogensbeheerder de dialoog met een aantal bedrijven over specifieke zaken zoals klimaatverandering of de schending van arbeids- en mensenrechten. Voor sommige dialogen werd via een collectieve initiatief met andere financiële instanties samengewerkt, bijvoorbeeld Climate Action 100+ en Nature Action 100+.
- Via uitoefening van het stemrecht was het pensioenfonds betrokken als aandeelhouder en heeft het pensioenfonds invloed uitgeoefend.
- Best-in-class: met deze aanpak belegt het pensioenfonds alleen in bedrijven die goed presteren op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen. Het pensioenfonds heeft de best-in-class benadering voortgezet in 2023.
- Positieve selectie: het pensioenfonds draagt bij aan positieve oplossingen. In de beleggingsportefeuille zijn bedrijven geselecteerd die een positieve bijdrage leveren aan meerdere duurzame ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's). In 2023 heeft het pensioenfonds dit beleid voortgezet.

Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten (StiPP)
Postbus 434
3700 AK Zeist
stippensioen.nl